

ARGEȘ

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului
Pitești
Centrul Cultural
Pitești

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă
■ Anul XXV (LIX) ■ Nr. 8 (518) ■ August 2025 ■ 5 lei ■

Apare sub egida
Uniunii Scriitorilor
din România

NOIAN (ALEXANDRU ILEA) - Floarea-soarelui (tuș pe hârtie)

Philip Sherrard (1922-1995)

Traducere și prezentare: SILVIU MAN

p. 16-17

Eveniment

**Decernarea premiilor revistei „Argeș” pe anul 2024
Cărțile revistei „Argeș”, vol. V**

Premiile revistei de cultură ARGES au fost „înființate” încă din 1969 de către Gheorghe Tomozei, redactorul-șef al revistei de atunci, de acestea beneficiind zeci și zeci de mari scriitori. Ele au fost reluate în 2004, fiind acordate (principiu de aur) numai celor care au colaborat, cu un an înainte cel puțin, cu revista, al doilea principiu fiind, desigur, valoarea.

La 27 iunie 2025, în sala „Ars Nova” a Centrului Cultural Pitești,

într-o atmosferă destinsă și distinsă, cu o participare numeroasă, a avut loc gala decernării premiilor revistei de cultură ARGES pentru anul 2024.

În partea a doua a avut loc lansarea celui de-al V-lea volum din colecția „Cărților revistei ARGES”,

colecție îngrijită de Simona Fusaru. Întâlnirea a fost moderată de către redactorul-șef Leonid Dragomir și de către subsemnatul. Fiecare am făcut câte un scurt „laudatio” celor premiați.

Astfel, Premiul „Opera Omnia” a fost acordat criticului și istoricului

literar Nicolae Oprea. Premiul pentru eseu a fost acordat lui Nicolae Turcan, premiul pentru poezie lui Liviu Mățăoanu, iar Premiul pentru proză lui Petre Barbu.

Dacă premiile nu au fost o surpriză, fiind anunțate în numărul pe luna iunie al revistei, de un real interes s-a bucurat antologia de proză „Bilet pentru vizită în trecut”, cu un Cuvânt înainte de Daniel Cristea-Enache.

Pentru că nu știm câți vor prezenta acest mic-mare amănunt, amintim aici numele celor antologați: Radu Aldulescu, Adrian Alui Gheorghe, Vlad Alui Gheorghe, Diana Alzner, Constantin Arcu, Petre Barbu, Gabriel Cazan, Dumitru Crudu, Dumitru Augustin Doman, Bedros Horasangian, Marian Ilea, Ion Lazu, Liviu Mățăoanu, Adrian Mielcioiu, Cristian Meleşteu, Cezar Paul-Bădescu, Dan Perșa, Alexandru Petria, Nicolae Sirius, Octavian Soviany, Ana Tatu, Dumitru Ungureanu și Varujan Vosgianian. Inutil de precizat, textele antologate au apărut inițial în revista ARGES în ultimii cca 10 ani.

Prezentă la eveniment, Cristina Munteanu, consilier comunicare la Primăria Pitești, a prezentat un mesaj încurajator și deosebit de cald din partea primarului municipiului, Cristian Gentea:

„Decernarea premiilor Revistei ARGES pentru anul 2024 este un eveniment remarcabil. Revista ARGES este nu doar o publicație de prestigiu, ci și un veritabil patrimoniu spiritual al municipiului Pitești, care contribuie de zeci de ani la afirmarea valorilor culturale locale și naționale. Ea reunește voci importante ale literaturii române și rămâne un reper de continuitate, excelență și identitate.

În acest sens, susținem și vom continua să susținem finanțarea editării revistei ARGES, ca o investiție necesară în cultura scrisă și în consolidarea rolului Piteștiului pe harta valorilor culturale românești.

Felicit redacția revistei pentru activitatea remarcabilă și pentru acest moment de sărbătoare!”

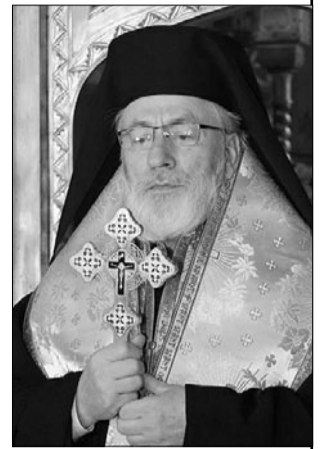
Mulțumim, domnule primar, nici noi nu o puteam spune mai bine!

JEAN DUMITRAȘCU

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

Flori stropite de roua dimineții

Marcu Monahul spune în rugăciunea lui, care se citește la miezul nopții, că Dumnezeu, pe lângă multe alte daruri pe care le-a dat omului, i-a dat și pocăința până în clipa morții. Cu această căință, noi reparăm sau tămăduim greșelile pe care le facem din liberul arbitru, din voia noastră.

Minune mare în Grădina Maicii Domnului, numită România! S-au zidit frumuseți care s-au adăugat frumuseții lumii văzute, ca în țesăturile de borangic cu flori stropite de roua dimineții.

Primejdioasă, această libertate a omului, fantastică, această stare, care duce pe om de-și pierde mințile. De ce să nu recunoaștem?! Pentru că de liberul arbitru se folosește omul în varii situații, și materiale, și spirituale, și economice și duhovnicești.

Făcând o operație dureroasă asupra firii noastre, necesară pentru nașterea de sus, poruncită de către Iisus, trebuie să venim grabnic cu tămăduirea cea duhovnicească. Doctorul ceresc al sufletelor și trupurilor noastre, Iisus Hristos, Domnul, ne îmbie din împărăteasca Sa farmacie leacurile salvatoare.

Deocamdată, din iubirea Sa de oameni, Dumnezeu lasă fulgerele pecetluite în camera Sa. Răbdarea Lui iertătoare este fără margini. Așteaptă! Dar, atunci când smintelile se vor întinde, fulgerele vor strălumi pe cei ce încearcă să strămbe adevărul dumnezeiesc.

Stihiile naturii au fost mereu stârnite de stihiile umane!

Este absolut normal și necesar să cunoaștem bine oamenii înainte de a deschide ușa, a lor sau a noastră, și de a schimba prea multe cuvinte. Poți cunoaște oamenii direct, abordând dialogul atunci când crezi că e potrivit ca timp și stare de spirit, sau indirect, cu grijă, aflând din diferite împrejurări cam ce fel de caracter are persoana care solicită sfatul sau anumite ajutoare.

Iisus Hristos, chezașul mântuirii noastre, prietenul cel mai bun și fidel pe care-l putem avea fiecare dintre noi, aici, în timpul trecerii prin această frumusețe a lumii văzute și mai ales atunci când, în marea trecere, dincolo, în Țara de peste Veac, ne întinde mâna Sa dumnezeiască.

Curajul lui Iisus în fața judecății lumii, urcarea pe Golgota suferințelor și pe lemnul Crucii, de bunăvoie, cel dintâi altar al jertfei, ne dă mereu curajul și îndemnul: „Nu fiți fricoși! Nu vă temeți! Nu vă înpăimântați! Îndrăzniți!”

Calinic Argeșeanul

„Pierderea unui obiect”

■ Trecutul oricum o certitudine. Să fie acesta motivul pentru care încercăm de atâtea ori a-l idealiza?

■ Tăcerea: misterul sunetelor. Întinericul: misterul luminii.

■ Săgeți cu vârful muiat în venin, săgeți cu vârful muiat în miere.

■ „Cezurile omenești nu sunt, probabil, decât niște cazuri particulare ale creditului. În iubire ca și în afaceri, în științe ca și în săritura în lungime, trebuie să crezi înainte de a câștiga ori de a-ți atinge ținta; cum de n-ar fi la fel de adevărat și în viață în general? Când această credință se isprăvește – pentru că nu există nici justificare, nici acoperire – falimentul nu se lasă așteptat; epocile și imperiile se prăbușesc aidoma afacerilor când creditul lor e consumat.” (Robert Musil).

■ A te răzbuna pe un om care ți-a făcut rău nu înseamnă într-un fel a-l imita?

■ Lângă minuscula biserică de țară, un copac cu o coroană imensă precum o cupolă fantomatică.

■ O melancolie satisfăcută de sine. O satisfacție apatică.

■ Amarul Târg. Privești zidurile unor îndelungate amintiri, de la cutremurul din 1940 pornind la care ai fost martor, ziduri aidoma unor oseminte de piatră.

■ „Omul care nu se poate lăsa stăpânit de uimire este ca o pereche de ochelari dindărătul căreia îi lipsesc ochii” (Thomas Carlyle).

■ Aparența lipsei de sens ar putea fi mai provocatoare decât un sens explicit. Sensul e o limită, căutarea sa e libertate.

■ A.E.: „Admirabil, pe bune, gazetar, C.T.P., oare comite încă, vorba d-sale, o «năsrâmbă»? La întrebarea lui Cristian Pătrășconiu, «Ce autor care nu mai e în viață ați vrea să se fi putut uita peste umărul dumneavoastră când scrieți (eventual, chiar să vă facă observații pe manuscris)», răspunde fără clipire: «Ov. S Crohmălniceanu». La o adică eu unul n-aș putea mărturisii în consonanță că autorii de care mă simt apropiat sunt Eugen Barbu și Adrian Păunescu? Ori e vorba aici de o ironie deghizată până la nerecunoaștere?

■ „Nimic improvizat în această lume. Doar viața care cere de mâncare” (dintr-un film).

■ Poezia: așa-zicând o improvizatie care așteaptă clipa inspirației decidente, spre a da impresia unui lucru meditat, organizat la limită.

■ Un om „neutr” mă tem că nu e unul chiar agreabil.

■ Sărbătoarea cum o cortină care întârzie să se ridice, împiedicându-te să urmărești continuarea spectacolului.

■ „Occidentul nu a cerut niciodată Rusiei să condamne comunismul, din contră. Eu m-am numărat printre puținii care, în 1991, am încercat să organizez un proces al comunismului la Moscova. Vorbisem cu toți membrii guvernului Rusiei și i-am convins. Dar Occidentul a fost împotriva. Occidentul a înțeles că, dacă deschizi arhivele Comitetului Central și ale Biroului Politic, e la fel de rău și pentru el ca și pentru membrii Biroului Politic. Afacerile lor din culise cu Moscova nu le-ar fi adus prea multă glorie” (Vladimir Bukovski).

■ Istoric literar pasionat al detaliului în felurite direcții. În pagina sa, detaliile aidoma mulțimii de furnici pornind dintr-un mușuroi pe care ar fi călcat.

■ „Să avem din ce cădea” (din textul unei melodii la radio).

■ Tinerețe: unele lucruri simple gata a se transmuta în complexități. Senectute: unele complexități dispuse a reveni la condiția simplității, în consonanță cu proteguitoarele origini ale ființei.

■ „Lichtenberg, p. 30: «Care este fapta ta cea mai frumoasă și care cea mai urâtă pe care le-ai săvârșit după aprecierea ta în viață? O întrebare tainică de cabinet.» La o asemenea întrebare, fapta cea mai rea îți vine în minte mai curând decât cea bună – și poate nici măcar cea mai rea. Dacă am fi alcătuiți în mod egal din gene bune și rele, de pildă, începând încă de la Cain și Abel, atunci cele bune sunt totuși distribuite mai difuz. Răul dă la iveală întruchipări mai marcante; fărădelegea rămâne timp mai îndelungat în

memoria popoarelor și a indivizilor. Amestecul este mai mult sau mai puțin confuz. Dacă binele reușește într-o incarnație pură, îi răspunde răul absolut” (Ernst Jünger).

■ Amnezie. Un gând care-ți alunecă precum o pietricică în prăpastie, în timp ce urci pe o potecă de munte.

■ Senectute. Mici neplăceri care se adună, se amplifică, obsedează, terifiază, aidoma unei anticipări a finalului, parcă mai amenințătoare decât acesta. Ori e un test al său pentru a ne proba rezistența?

■ Mașina de scris a fost inventată de Chr. L. Sholes în 1867.

■ Actorii n-au îndeobște ceea ce s-ar putea numi o imaginație estetică. Factorul de căpetenie al compoziției lor e mimetismul, fapt ce îi apropie întrucâtva de prozatorii ori de pictorii realiști. Un actor narează ceva (nu se narează pe sine).

■ Inesizabil, unele lucruri din preajmă se trag în simbol, asemenea fructelor care se coc în pom.

■ „Sunt trei feluri de ignoranță: a nu ști ce ar trebui să știi; a ști rău ce știi; a ști ce n-ar trebui să știi” (La Rochefoucauld).

■ „Punctualitatea este virtutea celor plictisiți” (Evelyn Vaughn).

■ Și nu poți trece de această graniță, dar cum să realizezi, Doamne, granița?

■ „Habar n-am avut că, până de curând, specialiștii în vietăți marine credeau că stelele de mare (parte din clasa asteroidelor, parte din ordinul echinodermatelor) n-au cap. Un organism compact compus din cinci brațe și atât. Zic că habar n-aveam de așa ceva, până când am citit că, nu de mult, cercetători britanici, folosind tehnologii de ultimă oră, au ajuns la concluzia că au. Ba mai mult, concluzia care se impune acum în lumea științifică este că au numai cap. Steaua de mare este, toată, un cap. Un cap și-atât. Urmează, cred, întrebarea: și unde-i corpul?” (Dilema veche, 2023).

■ Descoperind la alte persoane slăbiciuni sau erori similare cu ale tale, faptul te irită sau te calmează? Îți dai seama de expansiunea lor în lume.

■ Senectute. Strădania lucrurilor curente de a umple golul crescând al celor ce dispar, indiferent de semnificația acestora. Subînțeleasa lor grație.

■ „Augustin Buzura, inaugurând un ciclu «Imaginea României și băgătorii de seamă», se luptă cu «limbajul de lemn postrevolutionar», una din sintagmele lui înfierate fiind « imaginea României ». Aflăm, sub pana lui răzbnunătoare, că de «reua imagine a țării sunt răspunzători în egală măsură (s.n.) toți cetățenii, fără deosebire, nu alții, meru alții». Deci în egală măsură, minerii primind în iunie 1990 felicitările lui Ion Iliescu pentru a fi terorizat Bucureștiul, a fi ciomăgît, uneori chiar ucîși cu dușeni, și acești studenți. În egală măsură, cei ce-au făcut să dispară, salvându-i, pe teroriștii din decembrie '89 și cei în care s-a tras. (...) Augustin Buzura – o știe toată suflarea intelectuală, dar n-o proclamă din motive diverse (de la întristare și sfială până la interese) – s-a așezat confortabil, printr-un uluitor transfer de identitate, în compromisul major, esențial: cotrocenizarea culturii românești” (Virgil Ierunca).

■ Fervoarea unei reverii care încearcă a deveni vis.

■ Constatare tardivă. Ne asemănăm doar în măsura care suntem capabili a ne deosebi.

■ Nori masivi, monstruoși, fără chip, fără cap, situați undeva între anorganic și organic. Mișcându-și musculatura cu o solemnă lentoare fără sens ori cu un sens care nouă oamenilor ne scapă. Oare arta suprarealistă ne-ar mai interesa dacă n-ar exista un suprarealism precedent al naturii?

■ „Plăcerea dăunează grav afacerilor” (Daniel Defoe).

■ Începând un nou caiet de însemnări, ai nevoie de o anume ținută precum atunci când îți intră un oaspete în casă. Observația, asocierea, imaginea, puse în joc se cade a se înfățișa cu sporită atenție. Protocolar. Ești propriul tău oaspete.

■ Senectute. Treci uneori prin momente de imprevizibilă, stranie în energia sa tardivă tinerețe. Întrucât nenumărați oameni ai lumii

tale, nu de puține ori mai tineri decât tine, se află deja dincolo, ilustrând un trecut absolut, nu cumva i-a revenit sârmanei tale ființe datorita de-a (mai) recunoaște tinerețea în sine?

■ Senectute. Uneori te simți o fantomă a ceea ce ai fost, alteori o fantomă a ceea ce vei fi. De ce să presupunem că viitorul te va cruța mai lesne decât trecutul?

■ „Istoria artei este că întotdeauna oamenii au cerut artei prezența a ceva ce nu este ceea ce ei pot realiza” (Malraux).

■ „Cele mai căutate cuvinte ale lunii august pe dextonline sunt următoarele: *beizadea* – 20.369 de căutări, *nimfomanie* – 16.937 de căutări, *de* – 14.747, *ntur* – 12.748, *pedant* – 12.165, *empatie* – 9.231, *ipocrit* – 7.515, *sustenabil* – 7.114, *pragmatic* – 6,982, *găoază* – 6.791 de căutări. Dacă ne uităm peste topul din luna iulie, observăm că interesul pentru cuvântul *nimfomanie* e constant, cuvântul se află tot pe locul doi, în schimb dispăre *găoază*, fiind înlocuit de *carici* cu 9.529 de căutări” (Dilema veche, 2023).

■ Inconstanță. Unii își îndreaptă gândul spre Dumnezeu în clipele de durere și-L uită în cele de bucurie. Alții își îndreaptă gândul spre Dumnezeu în clipele de bucurie și-L uită în cele de durere.

■ Pierderea unui obiect pe care îți dai seama că nu l-ai mai putea găsi nu e cumva un mic semnal al eternității?

■ Încălcarea distanței între ce ni se cuvine și ce nu ni se cuvine ține în prima copilărie de inocență, ulterior alunecă lesne în viciu. Ori măcar în cazuistica deschisă și aceasta viciului.

■ „Un instrument, o unealtă, o ustensilă este potrivită atunci când îți poți face treaba cu ea, chiar dacă meșterul care a făcut-o a dispărut. Dar, în cazul operelor artistice ale naturii, puterea artificială care le-a format rămâne și locuiește în ele. De aceea, ar trebui să le respecti cu atât mai mult; și să judeci că, dacă ești dispus să te comporți conform intenției acestei puteri artificiale care te-a modelat, toate lucrurile vor fi așa cum ai dori. Astfel, toate lucrurile sunt pentru întreg, conform înclinației tale” (Marcus Aurelius).

■ Infamia lui X care recurge la o lingușire groasă, evident contrară opiniei sale reale. Impertinența lui Y care o primește cu o atare satisfacție, încât o dă îndată publicității.

■ Tema pe care o resimți atât de incitantă încât nu te poți concentra asupra sa, care te distrage împingându-te spre reacții confuze, reveniri, amânări vizând renunțarea. Capitulara atracției maxime.

■ Numele localității Snagov vine de la cuvântul slav *sneg* – zăpadă. În trecut localitatea mai era numită și Sneagov.

■ Început de octombrie. Zi „frumoasă”, dar apar sub pași primele frunze arămii. Semne ale unui declin incipient, încă subordonat peisajului estival, asemănător declinului ființei câtă vreme e încă subordonat acesteia. După care, distrugerea.

■ „Că nu vor să fie niște discipoli docili ai altor culturi, consider că este just. Sunt de acord și cu faptul că au propria lor realitate și că doar sprijinindu-se pe ea pot deveni cineva în lume... Dar, după părerea mea, ei comit o greșală dramatică... Și anume, în loc să spună «eu», spun «noi». Noi, americanii. Noi, argentinienii. Atunci când un om singur spune «noi», comite un abuz, nimeni nu l-a autorizat s-o facă, el are voie să vorbească doar în numele său propriu. Cu atât mai mult cel care dorește să atingă propria sa realitate și să se sprijine pe ea trebuie să se ferească ca de foc de forma la plural” (Witold Gombrowicz).

■ Un sfârșit împiedicat de caracterul virtual al începutului.

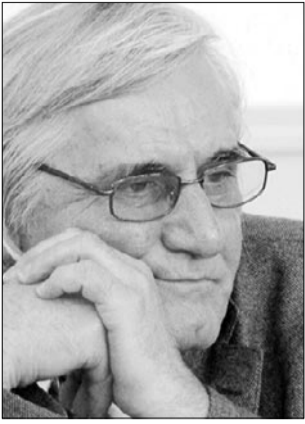
■ „Dacă vrei să ajungi la Dumnezeu doar prin mijloacele tale, la capătul drumului, din nefericire, pe tine te vei întâlni; dacă vrei să ajungi la El prin mijloacele Sale, tocmai pe tine, din fericire! nu te vei mai regăsi” (Monseniorul Vladimir Ghika).

■ Emoții ce s-au identificat cu cele ale cuvântului și altele neverbalizate, menite a rămâne așa, aidoma pruncilor nebotezați în limb.

**Nori masivi,
monstruoși,
fără chip, fără
cap, situați
undeva între
anorganic și
organic.
Mișcându-și
musculatura
cu o solemnă
lentoare fără
sens ori cu un
sens care nouă
oamenilor ne
scapă. Oare
arta
suprrealistă
ne-ar mai
interesa dacă
n-ar exista un
suprrealism
precedent al
naturii?**

jurnal de idei

Nicolae Oprea

Vizităm apoi Acrocorintul, flancat de Muntele Parnas, considerat de eleni reședința Muzelor și locul sacru al poezilor. În incinta vechii cetăți corintiene, poteca șerpuieste printre vestigii de locuințe și magazine, cu instalații de canalizare sofisticate, rămășițe de coloane în toate stilurile arhitectonice: doric, ionic și corintic. Întârzim admirativ lângă coloanele Templului lui Apollon, datând din secolul al VI-lea î. Chr. Cele șase coloane dorice care se păstrează (din totalul de 21), tăiate într-un singur bloc de piatră, sunt înclinate spre interior, sugerând imperfecțiunea simetriei.

Fragmente de jurnal (II)

Blocnotes din Grecia – 1994

Sâmbătă, 3 sept. A doua zi după ce vizitasem/admirasem fascinanta citadelă antică Acropole, organizatorii excursiei ne-au pregătit surpriza unei zile de croazieră. Ne îmbarcăm pe cochetul vapor „Aegeon Glory” cu destinația: insulele golfului Salonic. Ni se dau câte două tichete, suntem avertizați: unul pentru liberă circulație pe insule, altul pentru dîneul de pe ambarcație. Urmează scena insolită a urcării pe navă. Mergând în șir indian pe coridorul ce ducea spre punte, suntem întâmpinați de o pereche fotogenică în costume populare grecești care se fotografiază, vrând-nevrând, cu fiecare dintre noi. Vom înțelege comerțul turistic când, la prima escală, pozele inexpressive ne sunt oferite contra sumei de o mie de drahme per total. La ora 9 vaporul se pune în mișcare către una dintre cele trei insule ale traseului efectuat zilnic de marinari. Deși ora e matinală, soarele bate puternic pe puntea superioară. Începe „dansul” valurilor și ne mișcăm cu greutate printre scaunele de pe punte. Marea Egee are culori indecise, cu

ciudate nuanțe de bleumarin-petrol. Treceam pe lângă insula Salamina și debarcăm pe insula Poros, cea mai apropiată de continent, în partea opusă Atenei. Avem o oră la dispoziție pentru încadrarea în peisaj. Ne amestecăm printre turiștii de toate graiurile, atrași mai cu seamă de buticurile de pe faleză. Urcăm apoi pe o stradă îngustă spre centru – vârful colinar al insulei. O mașină n-ar încăpea pe drumul pavat care ondulează printre rândurile geometrice de case albe, copleșite de vegetația luxuriantă. Revenim obosiți pe țărmul egeean și admirăm bancurile de pești colorați care plutesc în apa translucidă ca într-un acvariu; în preajma lor pescarii își descâlcesc plasele. La ora 12, ne întorcem pe „Gloria Egeei” (așa traducând denumirea vasului) și intrăm direct în sala de prânz, serviți cu salate de pește, calmari, sosuri grecești, caracatiță și celelalte.

Peste mai puțin de o oră ajungem pe insula Idra (sau Hydra, în vechea denumire), locuită din antichitate. Vedem aceeași salbă de consignații cu suveniruri dispuse de-a lungul falezei. Orașul apare agățat de o stâncă aridă, ici-acolo cu pete de vegetație. Casele solide, cu două-trei niveluri etajate, sunt așezate în scară până spre vârful piramidei insulare, așa cum îmi apare în imaginea fotografică. A treia insulă vizitată și cea mai mare este Egina. Locuită încă din neolitic, Egina conservă monumente din diferite epoci, dar n-ajungem să vedem Templul Aphaia, plasat pe înaltul platou central al insulei. Rătăcim pe străzi ceva mai largi, flancate de case cu arhitectură riguroasă și arbuști sau pomi ale căror coroane colorează peisajul. Remarc dispunerea axială a străzilor: urcând, te pierzi în labirintul semi-urban; coborând, ajungi inevitabil pe plajă. Căldura accentuată ne obligă să ne răcorim mai des cu apa oferită de negustori în scumpe sticlute de plastic.

Cu ochii impresionați de priveliștea grecească, dar și obosiți, urcăm pentru ultima

dată pe *Gloria Egeei*. La întoarcere, vaporul plutește mult mai încet spre a ne da posibilitatea să urmărim pe îndelete „spectacolul folcloric” anunțat în climatul restaurantului. Doi dansatori interpretează cu virtuozitate patru serii de dansuri populare, schimbând costumele în pauze. În final, noi, spectatorii suntem invitați pe ringul de dans. Dl. Ispas dansează desculț în atmosfera caniculară. Pe lângă responsabilitatea grupului nostru, el a fost recunoscut, în mod tacit, responsabil cu antrenul. Totul se încheie cu un șir improvizat de turiști-dansatori, care mișcându-se dezordonat fac turul punții inferioare. Pe înserate ajungem în portul Pireu și, peste o oră, coborâm din autobuz în Aghios Andreea, unde suntem găzduiți, spre marginea Atenei. Cinăm pe faleză, lângă ringul de dans și orchestră. Masa iarăși copioasă, stropită din belșug cu vin grecesc nu tocmai pe gustul nostru. După prânzire, se dansează pățimaș, ca într-un film de pe vremuri - „Zorba grecul”.

Doina cu mine, împreună cu familia Ispas

Plăcerea jocului se vede pe fețele turiștilor greci. Românii micro-grupului nostru nu rămân mai prejos. Lanțurile concentrice ale dansatorilor se mișcă în ritmul unei lent al sirtaki-ului cu pași amplii și cadențați. Ieșim cu greu din feeria nopții ateniene/egeene; în urma noastră, grecii încă mai dansează.

Luni, 5 sept. Trezire ultra-matinală în ziua plecării spre Peloponez, la 5,40. După micul dejun prindem „in life” răsăritul soarelui pe Marea Egee. În mai puțin de două minute discul roșiatic apare întreg proiectat deasupra insulei din fața noastră. La noi, n-am văzut un răsărit de soare așa de rapid, nici măcar pe malul Mării Negre. Vom străbate astăzi peste 400 kilometri, dus-întors, spre a redescoperi antichitatea greacă. La un colț de stradă din Atena ne așteaptă d-na Stavridou, amabila ghid în limba română care avea să ne uimească cu erudiția dumneaei în domeniul istorico-mitologic. La ora 11 intrăm în spațiul peninsulei Peloponez, trecând peste canalul Korinth săpat în stâncă abruptă cu o sută de ani în urmă (în 1893). Un centru spațial care reprezintă una dintre minunile Greciei moderne cu cei 6 kilometri lungime, 25 metri lățime și 8 adâncime. Privim de pe pod plutirea lină a ambarcațiunilor pe canal, care par

minuscule de la înălțimea celor 90 de metri de mal calcaros. Vizităm apoi Acrocorintul, flancat de *Muntele Parnas*, considerat de eleni reședința Muzelor și locul sacru al poezilor. În incinta vechii cetăți corintiene, poteca șerpuieste printre vestigii de locuințe și magazine, cu instalații de canalizare sofisticate, rămășițe de coloane în toate stilurile arhitectonice: doric, ionic și corintic. Întârzim admirativ lângă coloanele *Templului lui Apollon*, datând din secolul al VI-lea î. Chr. Cele șase coloane dorice care se păstrează (din totalul de 21), tăiate într-un singur bloc de piatră, sunt înclinate spre interior, sugerând imperfecțiunea simetriei. În spiritul simetriei armonizatoare a fost înălțat și *Templul Afroditei*, care se întrezărește în vârful unei stânci masive din Parnas.

După alți kilometri în goana autobuzului, urcăm spre *Mikenas*, capitala regelui Agamemnon din mitologia greacă, înălțată pe un deal abrupt, centrul unei civilizații înfloritoare între anii 1500-1100 î. Chr. Pătrundem în cetate prin Poarta Leilor (rămași fără cap în sculpturi!) și revedem de la înălțimea impunătoare cele trei rânduri de ziduri din epoci diferite. În centrul acropolei se află bazilica și mormintele patricienilor; alături, crematoriul pentru ceilalți locuitori. Mai jos de cetate, intrăm în spațiul mormântului conic al lui Agamemnon, îngropat într-o colină, un monument uriaș, tipic micenian, construit în 1250 î. Chr. Tot pe un deal stâncos se află și cetatea Palamidas, pe care o vizităm în grabă, poate și fiindcă fortăreața a fost construită de venețieni în secolul al XVII-lea. De la înălțimea Palamidei admirăm panorama orașului Nafpliu – cronologic, a doua capitală a Greciei moderne -, unde vom prânzi mai apoi, copleșiți cu atenții de generoasele gazde. De pe terasa comendurii orașului se vede fortul Bourtzis, izolat între ape, ieșind zvelt din mare ca un submarin uriaș. De aici, ne spune doamna Stavridou, prințul din epoca noastră Edward al Angliei și-a anunțat abdicarea la tronul regal.

Ne îndreptăm, în fine, spre cetatea străveche din Epidaurus; astăzi fiind port din Golful Salonic. Vizităm mai întâi Muzeul de arheologie în care sunt expuse obiecte de practică medicală ale semizeului Asklepios, care își avea sanctuarul în Epidaur. Apoi intrăm printr-una din porțile laterale care se mai păstrează în amfiteatrul imens, a cărei primă jumătate a fost construită în anul 380 î. Chr. de sculptorul Polycllet cel Tânăr și cuprinde 35 de rânduri-trepte, dispuse în 21 de sectoare din piatră masivă. Amfiteatrul actual are o acustică uluitoare. Din punctul de mijloc al orchestrei circulare – aveam să mă conving cățărându-mă pe ultima treaptă – se aude distinct până și o simplă răsufletare (a Doinei mele, de pildă!). În fond, *Teatrul lui Epidaur* este cel mai bine conservat dintre amfiteatrele antice, locul unde s-a născut și s-a consacrat scenic tragedia greacă.

BIBLIORAFTE

***, *Bilet pentru vizită în trecut, Antologie de proză, Cărțile revistei „Argeș”*, 5, ediție îngrijită de Simona Fusaru, *Cuvânt înainte* – Daniel Cristea-Enache, Ed. Panfilus, Iași, 2025;

Petre Barbu, *Toți bărbații din viața mea, proză scurtă*, Ed. Polirom, Iași, 2025;

Amalia Elena Constantinescu, *Paganini și vioara răstignită*, eseuri, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2025;

Andrea H. Hedeș, *Martie curge, Aprilie visează. Acvarele// Flowing March, Dreaming Aprilie. Aquarelles*, versuri în ediție bilingvă, traducere în limba engleză și ilustrații de aceeași autoare, Ed. Neuma, Dej, 2025;

Cornel Nistea, *Condamnați să trăiască, roman*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2024;

Savian Mur, *Depoziția eseului*, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2025;

Constanța Popescu, *Icoană pentru amândoi*, versuri, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2024;

Ion Dogioiu, *Labirint*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2025;

Mihail-Florin Stan, *Omul dual (proză scurtă)*, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2024;

Kir Papas, *Câinele nu-și mușcă niciodată fața, Parodii, antiparodii, satire, pamflete*, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2022;

***, *Littera Nova, Revistă trimestrială de cultură*, Spania, Paria-Madrid, redactor șef Eugen Barz, nr. 10, 2025. Printre colaboratori: Mircea Bârsilă și subsemnatul.

Ninel Ganea

De ce Beach Please e necesar

Pe la sfârșitul anilor '90, când citeam cu multă pasiune *Dilema*, care nu era încă veche, am fost pe cât de surprins pe atât de bucuros să descopăr un articol în care erau elogiuate versurile formației de hip-hop, RACLA. Autoarea, al cărei nume nu-l mai rețin, folosea multe ilustrări din melodii pentru a-și demonstra teza, și anume că poezia românească a coborât din cărți în lumea rapperilor. Cum pe atunci eram un ascultător de hip-hop, un cititor de filosofie și mai presus de toate un adolescent teribilist, afirmația mi-a servit de minune pentru a șoca, de pildă, bunul simț al profesoarei mele de română. În primul rând pentru că venea cu garanția celei mai elitiste reviste din țară, și mai apoi pentru că mă simțeam legitimat și confirmat în preferințele mele muzicale, despre care cumva bănuiam că nu sunt chiar nevinovate.

Căutând recent, fără succes, articolul cu pricina, am descoperit o recenzie a criticului literar Marius Chivu despre textele lui Norzeatic, un rapper trecut pe la RACLA. Amplul text din *Dilema Veche* se încheie astfel: „Norzeatic este, pur și simplu, un poet al timpului său. Poate singurul.” Nu doar Marius Chivu îl prețuiește pe Norzeatic. Artistul se bucură de elogii frecvente în revistă și e invitat să cânte la evenimentele realizate de publicația înființată de Andrei Pleșu. „Mă bucur că *Dilema Veche* m-a încurajat încă de la debutul discografic, (...) recenzând albumele și încadrându-le drept cultură, nu subcultură”, avea să comenteze Norzeatic, altfel un personaj cuminte.

Nu doar *Dilema Veche* îl apreciază pe rapper, ci și gigantul bancar ca BRD, partener principal al festivalului *George Enescu*, care a sponsorizat un melanj între artist și o orchestră simfonică „pentru a demonstra că muzica, în orice formă o accesăm, ne deschide spre posibilități infinite.” În textul de prezentare, de unde e decupat și citatul de mai înainte, scris în cel mai pur stil jovial-corporatist, suntem invitați la renumitul festival „chiar dacă muzica clasică nu e muzica ta clasică”. Cu alte cuvinte, preferințele noastre, indiferent care, au în ele apriori un element clasic, deoarece ne aparțin.

Nu ar trebui să ne frapeze aceste combinații de orchestre culte și muzică pop, nici tot verbiul adiacent. Probabil că nu mai există formație de rock autohtonă care să nu fi susținut concerte în toată țara cu filarmonici locale. Și parcă pentru a dovedi că nu există niciun fel de discriminare înăuntrul muzicii contemporane, recent Orchestra Națională Radio a realizat *Nocturna*, un eveniment ce „redefinește experiența muzicală printr-o combinație inovatoare între un concert clasic de înaltă clasă și un after-party sofisticat.” Mai concret, după un recital susținut de violonistul Alexandru Tomescu a urmat, în foaierea Sălii Radio, o petrecere cu muzică house mixată de un DJ acompaniat de instrumentiștii orchestrei.

Seria exemplurilor de alăturări considerate până mai ieri bizare poate continua mult și bine, dar obiectivul nu e neapărat un inventar sau un rechizitoriu al relativismului și multiculturalismului românesc. Ca și în

alte cazuri, din rațiuni inavuabile copiem cu sârg marile curente ale Apusului postmodern. Iar tendința de a vedea toată muzica (clasică, pop, rock, hip hop, electronică, trap) ca fiind egală are rădăcini atât de adânci încât ar merita un tratament mai cuprinzător.

De pildă, pentru Leonard Bernstein, unul dintre dirijorii și educatorii muzicali proeminenți ai secolului trecut, *The Beatles* erau echivalentul lui Schubert, iar John Lennon și Paul McCartney cei mai buni compozitori de la Gershwin încoace. La vremea lor, adică în 1967, aceste afirmații poate că mai scandalizau pe cineva, dar astăzi s-ar putea să pară prea cuminti, în așa măsură ne-am obișnuit cu egalitarismul estetic și cu cenzura reflexelor sănătoase care ne spun că există o artă înaltă și o alta mai plebee. De atunci, nu doar rockul a devenit cult, ci și hip-hopul, care se bucură de articole laudative în ziare prestigioase precum *Le Monde* și de prețuirea unor intelectuali ca Tyler Cowen, profesor la George Mason University și editorialist în publicații ca *The New York Times* și *The Atlantic*.

Rămânând la aceiași ani '60 să ne amintim, spre indignarea probabil a multora din cei ajunși acum la maturitate sau senectute, de *Woodstock* și de revoluția hippie, definită retrospectiv de cele trei cuvinte „sex, droguri și rock'n roll”. Privind un pic mai în spate, observăm de regulă doar prețuirea pentru jazz, devenit între timp o muzică gustată aproape strict de cei cu o educație modernă solidă, nu însă și mefiența față de fenomen a unor figuri ca H.L. Mencken („o victorie a emoțiilor grotești, chiar isterice, în fața buneii cuviințe și a decenței”), ori Richard Weaver („cel mai semn clar al înclinației spre barbarism din epoca noastră”).

Pe scurt, există un lanț al decadentei muzicale, betonat de relativism (nu există frumos și urât, înalt și sordid, bine sau rău) și multiculturalism (toate culturile sunt egale, inclusiv subculturile). În pofida diferențelor de aparență dintre genuri, toate se caracterizează printr-o sfidare a tradiției clasice, prin amoralism, prin încurajarea elementelor dionisiace, prin anti-elitism, printr-o idolatrie a sentimentalismului, prin egocentrism, prin negarea oricărei transcendente. Ca într-o revoluție permanentă, fiecare curent muzical le dăruie pe celelalte și își proclamă de facto supremația absolută în materie de nihilism, iar cu fiecare nouă revoluție ritmurile devin mai rudimentare, mai dezumanizante, de unde și legătura inextricabilă dintre ele. Din acest motiv, stilurile pop mai vechi ne apar astăzi ca fiind aproape complexe, bonome și așezate, deși la vremea lor au stârnit aceeași repulsie, jucând un rol important în demantelarea lumii artistice și coborând fiecare cel puțin un nivel în materie de rafinament artistic și sufletesc.

Așa că atunci când festivalul Beach Please susține că „muzica hip-hop nu te face să devii mai depravat, la fel cum muzica clasică nu te face mai deștept” ori când trimite la trupele rock „cu cruci întoarse, cu de-ale rele”, el nu face altceva decât să preia, inconștient desigur, mantra intelectualilor moderni conform cărora nu există valori artistice tari, standarde și tabuuri. Și să contrazică implicit întreaga tradiție clasică în privința muzicii, conform căreia arta are cea mai importantă funcție modelatoare asupra sufletului și a cetății.

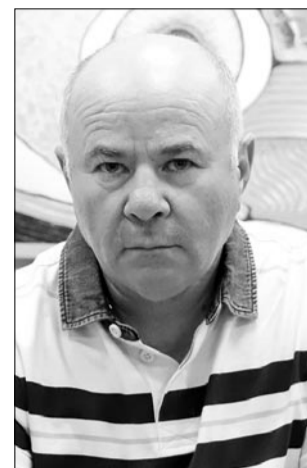
Leonid Dragomir

Credință și trăire

Conștiința lucidă a morții are la Nicolae Turcan o intensitate tragică comparabilă cu cea care răzbate din scrierile lui Cioran, căruia i-a consacrat teza de doctorat, *Cioran sau excesul ca filosofie*. Spre deosebire de acesta, el îi contrapune însă o trăire a credinței în puterea dragostei lui Dumnezeu de a ne salva din ghearele morții de o forță cel puțin egală. Între acești doi poli, moartea și dragostea salvatoare a lui Dumnezeu pentru noi, ia naștere tensiunea fragmentelor ce alcătuiesc *Dincolo de suprafața suportabilă a morții* (Ed. Eikon, București, 2024). Ele pot fi citite atât ca mărturie de credință și iubire față de Dumnezeu ale unui gânditor (autorul este deopotrivă filosof și teolog), cât și, mai implicat, ca repere pe drumul convertirii unei vieți supuse morții la viața fără de moarte oferită de Hristos.

„Suprafața suportabilă a morții” este chiar definiția vieții trăite în absența lui Dumnezeu, marcată de suferință, non-sens, sentiment al zădărnice și altele de acest fel. Dincolo de ea nu e de găsit, în orice abisuri am plonja și oricâte excese am practica, decât suprafața ei insuportabilă, adică moartea. Omul singur nu poate așadar străpunge cele două suprafețe, ci, cel mult să transforme pentru un timp, prin înțelepciune sau știință, suprafața insuportabilă într-una suportabilă. Dar aceasta din urmă va avea același revers: insuportabilul morții. Viața fără Dumnezeu nu este așadar decât o mască temporară a morții împotriva căreia nu putem face nimic. A făcut-o în schimb Dumnezeu pentru noi, trimițându-și Fiul să moară pe cruce, iar El înviind a treia zi a pus început învierii noastre. O soluție de-a dreptul incredibilă, adică, spune cu subtilitatea care-i caracterizează fiecare rând autorul, „deopotrivă imposibilă și reală”. Pentru rațiune, credința în Învierea Domnului și a noastră prin El pare într-adevăr o imposibilitate, însă dacă o depășim, adică dacă vom crede, bucuria va fi atât de deplină încât va deveni realitatea însăși. Fragmentele lui Nicolae Turcan sunt despre posibilitatea de a învinge rațiunea nu prin refugiu în irațional sau, cum se propagă astăzi, într-o subiectivitate închisă, ci prin experiența unei realități ce depășește, ca orice experiență esențială de altfel, construcțiile noastre raționale. Credința creștină nu este nici o concluzie a unei rațiuni care-și recunoaște deschis limitele, așa cum se întâmplă la unii filosofi. Sursa ei este trăirea, fie și indirectă, prin mărturiile lăsate de alții – de fapt cea mai mare parte a trăirilor noastre sunt de această factură – a prezenței unei alte realități. Rațiunea nu este nici exclusă, nici forțată să se conformeze unor tipare prestabilite, ceea ce ar transforma creștinismul – riscul pânđește orice discurs religios sau filosofic – într-o ideologie religioasă. În credința creștin-ortodoxă, cel puțin, primordială este experiența (trăirea) iubirii lui Dumnezeu pentru noi, rolul gândirii fiind de a dezvălui consecințele acesteia pentru viața noastră și a lumii. Este ceea ce au făcut Părinții Bisericii, precum și atâția teologi, filosofi, chiar și oameni de știință. În această carte Nicolae Turcan accentuează mai ales recunoașterea eșecului încercărilor noastre de automatizare, cu scopul de a-l lăsa pe Dumnezeu care ne locuiește să ne lecuiească de moartea care la rândul ei ne locuiește.

„Dincolo de suprafața suportabilă a morții este dragostea, *invizibilă* în primă instanță, *imperială* în final.” În aforismul acesta este concentrată esența creștinismului ca antidot al morții prin cele trei virtuți teologale: credință, nădejde și dragoste. În jurul lor gravitează meditațiile-trăiri ale lui Nicolae Turcan, ce se constituie per ansamblu într-un răspuns plin de iubire la iubirea lui Iisus Hristos salvatorul. Pe lângă autenticitatea trăirii și rafinamentul expresiei în aceasta constă valoarea apologetică a cărții. În toate cărțile lui Nicolae Turcan, chiar și în cele de filosofie, este vizibilă această dimensiune de apologie (apărare, justificare) a credinței creștin-ortodoxe, însă una blândă, care nu constrânge, ci cheamă.

Pentru rațiune, credința în Învierea Domnului și a noastră prin El pare într-adevăr o imposibilitate, însă dacă o depășim, adică dacă vom crede, bucuria va fi atât de deplină încât va deveni realitatea însăși.

Sorin Lavric

Cronica ideilor

Lemurul sprintar

HORIA VICENȚIU PĂTRAȘCU,

Ieșirea din indiviziune. Povestiri filosofico-fantastice,

București, Editura Eikon, 2020, 166 pag.

La început am crezut că am sub ochi câteva jocuri gratuite de imaginație sarcastică: pe un poștaş îl apucă damblaua după ce o viață a bătut străzile orașului spre a împărți scrisori, un profesor cu aplomb retoric își ține cursul în fața unei săli goale, un solitar mizantrop născoceste o pereche de ochelari ale căror lentile șterg conturul oamenilor, un domn începe să întinerească sub efectul euforic al răului pe care îl face semenilor, un altul se sfrijește pînă la idiotenie sub influența

detracarea cîmpului electromagnetic al Pămîntului. Aura planetei, devastată de invazia umană, se chircește modificîndu-și frecvența. E ca și cum Terra se răzbună pe excesul descreierat cu care i-am scormonit măruntaiele, i-am răscolit scoarța, i-am murdărit aerul. Urmarea este că orice fenomen ciclic de tip migrator o ia razna: păsările nu-și mai nimeresc ținta sau nu mai știu să se întoarcă de unde au plecat. Curenții oceanici își pierd direcția, vârtejul uraganelor se iscă haotic, buluceala norilor capătă o tentă cu totul imprezvizibilă, focarele seismice izbucnesc din nimic. Iar balenele sfîrșesc lamentabil pe nisipul coastelor. La oameni, deriva apare mai ales în spirit, în virtutea unei țicneli pe care nici măcar nu o mai pot constata ca atare. Sîntem prinși într-o nebunie al carei gînd nu ni se mai ridică în planul conștiinței. Sîntem dezaxați fără s-o știm, ba chiar găsim în dezaxare un prilej de mîndrie. Sîntem niște balene ajunse la capătul drumului, atîta doar că ne închipuim că sîntem la apoteoza istoriei.

Volumul e o analectă de mărturii despre detracarea stofei umane. Situațiile insolite pe care autorul le descrie nu sînt mici rătăcirii cu puțință a de fi corijate, ci secvențe autonome din marea prăvălire în groapa degradării. Omenirea e în naufragiu, iar Horia Pătrașcu îi descrie simptomele. E ceva eschatologic în povestirile lui, o adiere macabră de sfîrșit de lume. La început m-am lăsat furat de albia de ironie în care autorul își scaldă nuvelele. Apoi am început să rîd cu un ochi și cu celălalt să plîng, fiindcă probabilitatea ca într-o zi să intru în pielea personajelor e considerabilă.

De pildă, nuvela cu profesorul predîndu-și lecția în sala goală e antologică. „În fața tablei stătea un profesor trecut de cincizeci de ani. Se întorcea cînd spre tablă cînd spre sală, discutînd cu pasiune, cu modulații peremptorii, adîncit cu totul într-un univers de simboluri, de litere, linii, cifre, figuri geometrice și săgeți. Se apropie de catedră, își privi ceasul așezat lîngă niște hîrtii și cărți, își trecu mîna prin părul bogat și grizonat și își reluă firul expunerii cufundîndu-se din nou în lumea lui alternativă pe care încerca să o facă să intereseze cumva cu lumea reală. Profesorul era înalt, avea o constituție robustă și o vioiciune neobinuită a vorbirii. Din poziția lui, Francisc nu putea vedea băncile studenților. Parcă venindu-i în ajutor, profesorul se întoarse într-un unghi „mort”: Francisc putea acum să deschidă ușa mai larg fără să riște să fie văzut de el. Studenții prezenți în sală nu-i stărneau griji: pentru ei nu ar fi fost decât unul dintre mulții rătăciți care își bagă și scot capul în amfiteatre repede lămurii că nu au găsit ceea ce caută. Cu greu reuși să-și păstreze stăpînirea de sine și să închidă la loc ușa pe tăcute, cînd în locul studenților i se înfățișară zeci de bănci și scaune goale înconjurate de cei patru pereți; profesorul de matematici continua să vorbească cu pasiune. Francisc se clătina. Așadar nu era singurul, același truc al vorbirii publice de unul singur îl mai găsise un

profesor de matematici trecut de cincizeci de ani. Nu mai putea gîndi nimic, nu mai putea formula nici o idee coerentă. Pur și simplu înregistra cele ce i se întîmplau fără să se mai gîndească la concluzii și semnificații.” (p. 33)

Cu cazania pedagogică a vorbitului la pereți sîntem în miezul învățămîntului de azi, fiindcă ce altceva este trîncăneala solitară în fața unui laptop în care vezi iconițele inerte ale unor chipuri adolescente? Între a vorbi la pereți și a ține un curs în fața laptopului e o deosebire de grad psihologic, dar nu de natură educativă. Pedagogic vorbind, trăim un colaps pe care Horia Pătrașcu îl descrie cu fler. Învățămîntul online e ca o partidă de tenis jucată cu mîna altuia. Ca un coit de unul singur privind posac la o imagine de pe ecranul calculatorului. Un soi de masturbare prin delegație, o horă inertă prin intermediari eterici, cînd mîna altuia te caută fără să te atingă. O farsă de instrucție în care dascălul se plictisește vorbind în gol, în timp ce ascultătorii (elevi sau studenți) își mîngîie pisica, își sorb cafeaua, trag în piept fumul țigării, își scarmănă nările, se scarpină la gîlme, sau se întind sub plapumă, devastați de cît de morocănoasă e clipa. A preda online înseamnă să fii complicele unei letargii subînțelese, în care fiecare se preface că ia în serios o înșelăciune a cărei intrigă se țese amarnic de la distanță. Învățămîntul online este informare fără instrucție, e rutină fără deznodămînt didactic, e dascălie fără educație. E bițială dizgrațioasă fără muzică de fond. E transpunerea în realitate a nuvelei lui Horia Pătrașcu.

De la aula liceului se poate trece la spațiul public. Cultural vorbind, prăbușirea e fără cusur: nici o sală, nici un amfiteatru, nici o galerie nu mai primește pe nimeni. Actori, cîntăreți, pictori, bufoni sau oratori, toți au intrat în chesat impus. Un faliment de breaslă prin prerogativă sanitară. În schimb, scriitorii au devenit actori. Lansările de carte se fac online, într-un simulacru de colocviu ce te duce cu gîndul la ședințele de psihoterapie dintr-un ospiciu. Cinci scribi bîlbîiți se privesc pe ecranul calculatorului, trăind cu iluzia că alții îi privesc cu admirație. Vorbesc alandala despre un cotor de pagini pe care nimeni nu le va citi vreodată. O piesă de teatru absurd cu momii pe post de genii bolborosind nimicuri.

Homo sapiens a ajuns să fie propria lui caricatură, un soi de farsă deplorabilă căreia Horia Pătrașcu îi surprinde în chip fidel trăsăturile. În autor pîlpîie un demon cîrtitor, un spiriduș deștept, un lemur sprintar. Volumul e o mostră de deșteptăciune a cărei principală sursă stă în exercițiul făcut la palestra filosofică. Asemenea povestiri nu pot fi scrise de un literat, ci doar de un gînditor îndelung hîrșit în cotloanele gîndirii speculative. Imperativul lui Horia Pătrașcu e spiritul de frondă, unealta lui e sarcasmul, atutul lui e talentul. La capătul volumului, cum spuneam, cu un ochi hohotești și celălalt bolești.

nefastă a bunăstării abundente, o pereche de soți sînt la un pas de a-și vinde sufletul din dorința de a-l învia pe copilul decedat, un avocat înnebunește apărînd o femeie a cărei identitate se multiplică la infinit, un popor citește pe rupe pentru a memora cît mai mult în vederea veșniciei care îl așteaptă după moarte. Toate aceste ipostaze par desprinse dintr-o ospiciu de suflete rătăcite.

Nu mai că, pe măsură ce citeam, simțeam că ospiciul, departe de a fi rodul imaginației autorului, se strecura treptat în realitate, alcătuiind tocmai universul pe care îl respirăm deja. Sau cel pe care îl vom trăi în scurt timp. Atunci am înțeles că Horia Vicențiu Pătrașcu nu plămăiește situații insolite, ci ne descrie viitorul grație unui fler de anticipație filosofică. În ciuda subtitlului, povestirile de aici nu au nimic fantastic în ele, ci sînt o privire prin gaura cheii către colapsul spre care ne îndreptăm. Horia Pătrașcu scrie proză de anticipație, nu povestiri cu intrigă scrîntită. E drept, universul din carte are tenta tembelă a ființelor dezaxate, numai că noi înșine am încetat de a mai avea o axă stabilă.

Citindu-i nuvelele, o imagine mi-a revenit cu încăpăținare în minte, cu toate că nu e de găsit în volum: naufragiul balenelor. Lumea pe care o descrie Horia Pătrașcu are ceva din macabrul fenomen al derivei uriașelor mamifere de apă. Instinctul orientării le este alterat de o stricare a simțului spațiului, dar cauza nu stă într-o dereglare lăuntrică, ci în

Cronica literară

Un debut notabil

CORNELIU-VICTOR DRĂGHICI, *Iacov*, roman, Editura Tracus Arte, București, 2024, 210 p.

A provocat mai întâi consternare, iar apoi dezbateri aprinse un sondaj de opinie realizat de INSCOP, la comanda Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, realizat recent, în vara aceasta a lui 2025, la 35 de ani și mai bine de la Revoluția din 1989. Peste 66% dintre români, adică doi din trei, consideră că Nicolae Ceaușescu a fost un lider bun, puțin peste 24%, adică unul din patru, îl evaluează ca pe un conducător rău, iar restul nu știu (aproape 8%) ori nu răspund (2%). Majoritatea „fanilor” lui Ceaușescu nu sunt tinerii, cum s-a susținut de multe ori, de către critici ai generațiilor mai noi, acuzate de a nu avea memorie istorică și socială; grosul nostalgicilor sunt chiar nostalgici, adică români de peste 60 de ani, care au apucat regimul trecut, trăindu-l pe pielea lor.

Iată o bună încadrare sociologică pentru tematica și problematica din *Iacov*, cartea de debut romanesc a lui Corneliu-Victor Drăghici, autor care la rândul lui se numără printre cei ce au trăit (o parte din) „Epoca de Aur”. Fără însă a o regreta. Prozatorul avea 22 de ani în momentul Decembrie 1989, fiind prin urmare suficient de matur pentru ca din observația și experiența directă a realității înconjurătoare, să înțeleagă și esența totalitară a regimului „etic și echitativ socialist”, și formele sale specific autohtone. Acțiunea romanului său este plasată spre finalul domniei lui Ceaușescu, într-un interval relativ restrâns (dintre două veri în succesiune, apoi momentul decembrie 1989 și intrarea în tranziția post-comunistă), ceea ce pe de o parte dă un ritm trepidant întâmplărilor din viața protagonistului, care se produc și se succed pe un curs dramatic, iar pe de alta, reface atmosfera aceea crepusculară, sinistrală, a ceaușismului târziu.

În 1988-1989, nimeni nu mai nutrea la noi nicio iluzie în legătură cu comunismul; și nicio speranță privind căderea lui în România. În condițiile venirii lui Gorbaciov la putere în U.R.S.S., cu efectul de domino pe care liberalizarea lui l-a avut asupra întregului „lagăr socialist”, Ceaușescu rămăsese ultimul stalinist pur și dur din Europa de Est.

Felul cum, în roman, acționează reprezentanții Partidului, ai Miliției, ai Securității este așadar nu doar realist, în grila ficțională a prozei mizând pe verosimilitate, ci și, pur și simplu, real, adevărat, în sensul suprapunerii „fără rest” cu zeci de mii de experiențe similare. Pe cele mai întinse porțiuni din *Iacov* (minus cea din apropierea finalului) avem un narator omniscient, din categoria celor creditabili; dar lui i se adaugă și acei cititori care, trăind epoca de atunci, o recunosc imediat în coordonatele și în detaliile ei, împărțind ori chiar împărțind cu autorul referențialele lui epic. Noi, cei din generațiile intermediare și vârstnice, vom regăsi de îndată, dând filele romanului, lumea în care am trăit. Cititorii mai tineri o vor descoperi prin mijlocirea unei ficțiuni în cod realist, excelent construită și condusă de Corneliu-Victor Drăghici.

De altfel, prima observație critică ce poate fi făcută este că autorul are „vână” de romancier. Știe să realizeze o scenă cu mai multe personaje, să le caracterizeze direct (prin portretizare) și indirect (prin replicile lor), să-l observe pe protagonistul său, inginerul din Valea Jiului Iacov Bitoleanu, atât din exterior, prin gestică și schimbarea fizionomiei, cât și prin decupaje ale unei interiorități neobservabile de către ceilalți.

În aceeași măsură prozatorul are capacitatea de a surprinde și etala graiul oltenesc, din satul din care a plecat Bitoleanu și

în care el revine de dragul tatălui, el însuși un personaj bine conturat. Într-o foarte bună radiografie critică de pe coperta 4 a cărții, George Volceanov remarcă „această proză cu memorabile portrete umane, pasaje descriptive îmbibate de poezie, dialoguri vii, purtate în grai oltenesc”. Comunismul autohton standardizat și mutilator în același fel pe întreaga suprafață a României dobândește aici culoare locală (Oltenia profundă) și totodată profesională (specificul dur al muncii mineresti). Pendulând între satul natal și locul lui de muncă, personajul central ne reface așadar experiența oltenească și pe cea minerească a românilor blagosloviți să trăiască în „Epoca de Aur”, la peste un deceniu de la greva minerilor din Valea Jiului și în plină penurie alimentară a ultimilor ani ceaușiști.

Dacă Drăghici e un bun observator, protagonistul său va deveni „instrumentul” uman ideal de observație. Iacov Bitoleanu cunoaște ambele zone geografice și mentale din România biografiei sale și este un om citit, un intelectual veritabil, astfel că el transformă materia observației și experienței sale individuale într-un material al analizei cvasiteoretice.

Cel care nu crede în Dumnezeu, fiindcă și-a pierdut mama pe când era copil, și privește cu suspiciune troița pe lângă care trece în drumul spre fosta casă, e un tip de personaj pe care l-am mai regăsit în proza noastră realistă, și anume intelectualul lucid, împins prin propriile calități și merite într-un raport de antagonism cu regimul totalitar, un regim servit fără probleme de conștiință de către personaje fără coloană vertebrală. La scriitorul ce debutează în roman, ca și la Buzura în mai multe cărți de referință ale acestuia, intelectul și intelectualitatea protagonistului îl transformă, parcă inevitabil, într-o victimă: și a regimului comunist, dar și a mediului uman mai adaptabil sau mai laș care îl face să se izoleze.

În fine, la această abandonare a eroului de către cei ce ar fi putut să-i fie alături se adaugă, ca la Preda, trădarea lui de către soție. Precum în cazul lui Victor Petrini din *Cel mai iubit dintre pământeni*, aici, în timp ce soțul ajunge în arest, frumoasa Marta va fi surprinsă într-o scenă destul de intimă tocmai cu persecutorul soțului ei, activistul Banu, nenumit de data aceasta, dar pe care-l recunoaștem după portretul fizic făcut la începutul romanului, și care „corespunde”. Asistăm la ceea ce se întâmplă din perspectiva tatălui, bietul tată al protagonistului, venit de la distanță cu mai multe trenuri în Valea Jiului pentru a afla ce e cu fiul său. În fața blocului, așteptând să apară băiatul lui cu Dacia albă, tatăl vede cu ochii lui trădarea celui arestat (după cum îi va spune chiar Marta) „acum trei ore”. Scena este puternică:

„Ce-o fi cu el?! Adu-l, Doamne, mai iute! imploră el cu vocea pierdută, dar plină de evlavie, divinitatea.

Pulsul îi crescuse simțitor în momentul în care văzu frânând în dreptul aleii o Dacia 1300 albă, pe care o bănuia a fi a lui Iacov. În sfârșit! își spuse în barbă, eliberator și, răsuflând ușurat, se ridică de pe băncuță să-l întâmpine. Stinse țigara pe jumătate fumată cu degetele, o vârî în buzunar și își aranjă pălăria. O văzu pe Marta coborând de pe bancheta din dreapta și se bucură, nădăjduind că imediat va coborî de la volan și Iacov. Starea de bucurie pe care o trăia îl făcea să uite animozitățile dintre el și norăsa. Razele soarelui, ce veneau dinspre apus printre cele două blocuri de peste drum, dădeau părului lung și castaniu al femeii strălucirea mătășii de porumb. Abia acum

vedea Tuță cu adevărat cât de frumoasă și elegantă este soția fiului său. Deși i-a apreciat calitățile fizice de când a văzut-o întâia oară, acum i se părea de-a dreptul fermecătoare. Pardesiul lung, de culoarea muștarului, mulat pe corpul subțire ca de viespe, și eșarfa din mătase de culoarea florilor de cais, pe care o purta la gât, îi dădeau distincție. Ea nu îl observă și rămase la marginea străzii. De la volanul mașinii coborî apoi un bărbat. Nu era Iacov. Văzându-l, Tuță fu contrariat. Nu se așteptase să nu fie fiu-său. Își dorise atât de mult să se întâmple asta, încât acum, când apăru bărbatul acela necunoscut, crezu că are vedenii. Se frecă la ochi. Bărbatul scund și gras, cu chelie, nas mare, borcânat, îmbrăcat cu un costum cenușiu, merse la portbagajul mașinii, luă o sacoșă și i-o dădu Martei. Apoi, zâmbind, îi spuse ceva, dar bătrânul nu auzi ce. Era la distanță și motorul făcea zgomot. Cu un gest tandru, necunoscutul apropie degetele mâinii drepte de buze, întinse mâna în direcția Martei, țuguie buzele și suflă ușor, trimițându-i o sărutare imaginară. Pe urmă urcă la volan și plecă.” (pp. 138-139).

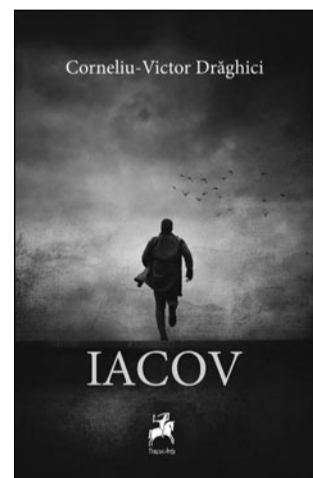
Nu vreau să dezvălui „ce se întâmplă” în roman, ci să las cititorului plăcerea întregă de a descoperi pe cont propriu traiectoria protagonistului. E drept că autorul însuși, pe o clapetă, rezumă o bună parte din intrigă; iar în interiorul romanului, în câteva rânduri, el reușește să construiască acel subtil și simbolic efect de *anticipare* cu care operează romancierii realiști. Când, la începutul cărții, se povestește despre „un bărbat purtat de apele cenușii, zbatându-se ca o pasăre captivă”, și de care „nimeni nu s-a încumetat să se apropie să-i întindă o prăjină, o creangă, ceva de care să se agațe, pentru ca apoi să-l tragă la mal” (p. 16), anticipăm prin acest episod nu întâmplător evocat drama ulterioară a protagonistului, care la fel, după cum se va vedea, va fi neajutat de mai nimeni. Când, apoi, aprinzând o lumânare la mormântul mamei, flacăra ei se stinge, „Iacov tresări”, într-un mod ce devine grăitor asupra încercărilor prin care va trece eroul. Mai multe dintre întâmplările, scenele, elementele și detaliile epice, inclusiv potopul cu care începe și continuă capitolul al II-lea, creează atmosfera apăsătoare a romanului și îi „contaminează” causalitatea. Lucrurile vor decurge într-un chip dramatic, după cum omul înecat, nescuturat de nimeni, lumânarea care se stingea, potopul de neoprit, troița spre care Iacov se uită „critic” ne sugerează simbolic că se va întâmpla.

Lecția aceasta a anticipării, „predată” magistral de Rebreanu în romanele sale, a fost bine învățată de prozatorul de azi, Corneliu-Victor Drăghici neexagerând cu simbolistica, dar nici lăsând-o complet în afara cadrului pur realist. Într-un roman de asemenea factură, nimic din ceea ce se întâmplă nu trebuie să fie... întâmplător, ci dimpotrivă, să participe la intrigă și la atmosferă, ca și la un curs pre-determinat, inexorabil, revelat prin *flash-uri* simbolice de tipul celor menționate mai sus. Autorul se dovedește un bun cunoscător și observator, cum spuneam, al realității ceaușiste din faza ultimă a regimului trecut, dar și un constructor credibil în plan romanesc, capabil să realizeze o structură epică tare și o compoziție atent lucrată, în formula realismului social, politic și psihomoral.

Iacov este debutul notabil al unui adevărat prozator, cu viitor.

Felul cum, în roman, acționează reprezentanții Partidului, ai Miliției, ai Securității este așadar nu doar realist, în grila ficțională a prozei mizând pe verosimilitate, ci și, pur și simplu, real, adevărat, în sensul suprapunerii „fără rest” cu zeci de mii de experiențe similare.

Dumitru Ungureanu

CHIBIȚOTRON

Impasibila opacitate

Între inabilitățile mele acute și definitorii se evidențiază relația cu banii. Nu mă pricep să-i adun, nu pot să-i atrag, nu sunt atent când îi număr, nu observ că mi se mototlesc prin buzunare, nu verific dacă au intrat în cont (când primesc pensia), nu solicit credit la vreo bancă sau C.A.R.; și, fără să fiu zgârcit, rareori dau cuiva ocazia să prindă ciudă pe mine că am avut să-l împrumut „până la salariu” (ca după-aia să se screamă că nu-i ajunge leafa, că s-a ivit o necesitate, o amendă pentru șofat neglijent etc.)! N-am știut niciodată să-mi protejez banii, să-i cresc, să-i înmulțesc, să-i păstrez pentru zile negre sau nopți albe. Lipsă de ei nu mă pot plânge că am dus; am resimțit-o deseori în proporții variabile, după ce cheltuieli făceam într-o perioadă sau alta a vieții mele ne semnificative. N-am jucat la Caritas, FNI ori la altă schemă de fraierit naivii; din start văzusem clar că sunt escrocherii, spre deosebire de reputați colegi de generație literară care se îndoaiau – în articole publicate prin reviste prestigioase – că „afacerea” ar fi o păcăleală. (Dar de ce simt o jenă inefabilă că membri ai familiei mă detestă și azi că n-am aruncat cu banii atunci, cum au făcut-o ei, pierzându-i pe toți?) Și pentru că am amintit de începuturile „capitalismului” de-acum mai bine de trei decenii, îmi vine să râd de-o frază a sponsorului primei mele cărți: „Băi, ce fraier ești! Toată lumea face bani, numai tu faci cărți!”

Trebuie să recunosc: l-am moștenit pe tata în chestiunea asta. Calificat electrician după armată, a lucrat o perioadă în industria petrolieră, secțiunea extracție, fiind plătit foarte bine. Banii câștigați îi aducea în familia lărgită (erau doi frați și o soră, tustrei căsătoriți, plus părinții), ca să achite taxele pentru pământ și dijmele impuse de regim. Apoi a lucrat într-o balastieră, în anii 1960, când boomul socialist părea de neoprit și doar cine se crampona de plug nu se îmbogățea. Iar consătenii au înțeles asta mult în urma tatălui meu, care putea să-și permită orice fantezie, dacă n-ar fi fost „ăla mic” din familie, obligat să asculte de *tata*, de *nenea* sau de cine se mai considera îndreptățit să-i comande. Și pentru că așa era educația lui, asculta de toți și pune a căștigul bănesc la comun, fără să păstreze pentru el mai nimic: dădea pe băutura! „Zece mașini mici am băut până acum!”, mi se lăuda câteodată, lăsându-mă fără glas, incapabil să decid: e cazul să-l urăsc ori să-l admir? Tipic, nu? Indecis am rămas până la propoziția aceasta, așa voi rămâne în veci!

Eu n-am băut cât tata, însă am cheltuit pe cărți, pe discuri și pe alte obiecte culturale cel puțin o „mașină mică”, dacă nu mai mult. N-am băgat de seamă că slăbiciunea asta – să-i zic financiară sau economică – mă ține perfect în afara cercului de „oameni cu bani” (vorba unui fotbalist) care contează într-o societate, fie ea capitalistă, fie socialistă, precum cea în care m-am format. Sau deformat? Idealismul tinereții, când credeam aproape tot ce se scria în ziare sau se pronunța la radio-TV, mi s-a lipit de caracter, în ciuda strădaniilor ulterioare de a-l înlătura. Am luciditatea să observ că lipsa unui „îndrumător” în adolescență a contat enorm în viața de om matur, cu intenții bune și realizări perfectibile. Și dacă absența „mai știutorului” a fost o chestiune de nenoroc, să nu văd că banii sunt motorul a tot ce mișcă e mai mult decât o deficiență educațională: este (auto)excludere din „lumea bună”!

Trebuie „să mă trezesc la realitate” demult, deoarece mi s-a spus: „Banii înseamnă totul!” la începutul anilor 1980, când mă avântam să construiesc o casă. Tipul care mă snoba cu dictonul detestă munca în fabrică. Înrolat în șleahă propagandiștilor PCR, căpătase apartament în centru și prioritate la Dacie, de unde impresia lui că e mai inteligent decât foștii colegi, rămași la șaiabă. Ei îl scuipau – cei drept, în lipsă!

Opacitatea mea îmi pare cu atât mai ...imposibilă, cu cât am fost mereu un admirator al muzicii rock. Între piesele de succes ale genului, multe au în titlu cuvântul englez *money* (aproape că nici nu mai trebuie tradus în românește, el figurează în DEX sub forma *moni*). Ani de zile am fredonat hitul trupei Pink Floyd – *Money*, iar în discotecă am dansat pe ritmul impus de ABBA – *Money, Money, Money*. Îmi amintesc și o proto-manea (turbo-folk) din deceniul satanic. Un combo sârbesc (sau un interpret popular din Banat) cânta în românește despre „Banii, banii, banii/ banii-s la putere/ și cu banii, banii/ cu banii faci avere!” Pentru mine a rămas un non-sens: cum să faci avere cu banii? Nu ei sunt averea? E clar: n-am înțeles rolul banilor și rezultatul deținerii lor!

Mi-a deschis ochii un amănunt din cartea lui I.M. Pacepa – *Orizonturi roșii*. Elena Ceaușescu cere securistului-șef să-l mituie pe nu știu care american, ca statul român să încheie o afacere de succes, fiindcă *doar banii contează!* Ceaușeasca știa... Dar poți s-o crezi, știind cât rău ne-a făcut?

Am luciditatea să observ că lipsa unui „îndrumător” în adolescență a contat enorm în viața de om matur, cu intenții bune și realizări perfectibile. Și dacă absența „mai știutorului” a fost o chestiune de nenoroc, să nu văd că banii sunt motorul a tot ce mișcă e mai mult decât o deficiență educațională: este (auto)excludere din „lumea bună”! Trebuie „să mă trezesc la realitate” demult, deoarece mi s-a spus: „Banii înseamnă totul!” la începutul anilor 1980, când mă avântam să construiesc o casă.

litere

Radu Aldulescu

Criticii mei

Mi-a plăcut și m-a atras până într-atât acest titlu cu iz polemic-vindictiv, încât l-am preluat, la mâna a doua, prin rigoșe, de la un autor român contemporan (îi voi dezvălui numele la un moment dat), care l-a preluat, cu o anume feroare, de la Eminescu. Mi-a plăcut, m-a atras și m-a inspirat în bună măsură în scrierea rândurilor de față, găsind, totodată, cu cale, să-i deturnez sensul: nu-i am neapărat în vedere pe cei care m-au criticat, ci, în primul rând, pe criticii literari care, de-a lungul a peste treizeci de ani, și-au făcut un obiect al muncii din romanele mele.

Încep cu unul dintre cei pe care-i prețuiesc cel mai mult: Dan C. Mihăilescu, critic din vechea gardă, ca să zic așa, foarte activ și menținându-se în centrul vieții literare, în anii '90 și 2000. El a scris aplicat-argumentat și, în general, laudativ, despre trei sau patru romane de-ale mele (dat fiind intervalul lung de timp de peste treizeci de ani, inevitabil, voi recurge la niște mici aproximări). Am reținut calificativul lui Dan C., pe care ulterior l-au preluat-perpetuat alți critici: cel mai puternic prozator apărut după decembrie '89.

Soția lui Dan C., Tania Radu, a scris, de asemenea, despre trei sau patru romane de-ale mele, iar în calitate de directoare adjunctă a ICR-ului, a contribuit la invitarea mea la câteva târguri de carte internaționale din Europa.

Dan Silviu Boerescu, care s-a dorit și, timp de câțiva ani, chiar a fost criticul generației nouăzeciste, a scris laudativ-entuziasat despre primele mele patru romane și a contribuit, alături de Laurențiu Ulici, Dumnezeu să-l aibă în pază, la decernarea premiului de debut al Ununii Scriitorilor din România, romanului *Sonata pentru acordeon*. Dan Silviu Boerescu s-a retras din critică, dezamăgit, se pare, ca destui alții care își pusese speranțe în felul cum va evolua viața literară postdecembristă, de polifonice culturale de la începutul anilor 2000.

C. Stănescu a fost primul care a scris în *Adevărul literar și artistic* despre romanul meu de debut. Mi-a luat și un interviu, unul din primele pe care le-am dat, apărut în *Adevărul literar...*, unde, la un moment dat, mi-a găzduit o rubrică de cronică de carte.

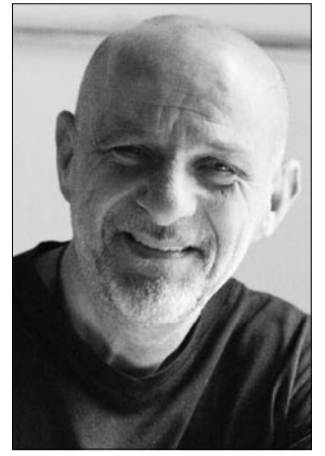
Redutabila prozatoare Adriana Bittel, care a recomandat primul meu roman editurii *Albatros*, a scris elogios despre patru romane de-ale mele, în revista *Formula As* și a contribuit, totodată, la nominalizarea romanului meu *Proorocii Ierusalimului*, pentru Premiul Cartea Anului 2004 al USR.

Nicolae Manolescu, Dumnezeu să-l aibă în pază, mi-a dedicat o pagină în *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură, în capitolul Optzeciști întârziți*.

Daniel Cristea Enache, tânăr, încă, dar un critic de mare duranță (face cronică literară de vreo douăzeci și cinci de ani), a scris despre primele mele cinci romane în România literară și în alte reviste. A scris laudativ și, uneori, elogios – n-am încotro, aceste calificative se vor repeta, de-a lungul articolului de față.

Criticul Paul Cernat a scris despre cel puțin două din romanele mele. Am reținut mai ales fraza în care spune că Radu Aldulescu este un romancier de categoria grea, în timp ce Dan Lungu este un romancier de categoria pană.

Bianca Burța-Cernat a scris despre trei sau patru romane de-ale mele și îi datorez două pagini despre opera mea

în *Dicționarul scriitorilor* al Academiei române.

Criticul și prozatorul Mihai Zamfir a scris despre trei din romanele mele. Mi-a prefațat, cu o prezentare elogioasă, a doua ediție a romanului *Proorocii Ierusalimului*, apărut la editura *Corint* și mi-a rezervat câteva pagini în a sa *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*.

Criticul și prozatorul Adrian G. Romilă, pe care l-am cunoscut cândva la Piatra Neamț, a scris despre *Regele Gogoșar*, în urmă cu zece ani. M-am bucurat foarte mult când, anul trecut, a scris laudativ în revista *Dilema* despre cel mai recent roman al meu, *Vertijuri, goluri de memorie. Acolo este țara mea*.

Ioana Pârvulescu a scris despre *Amantul Colivăresei* în *România literară*, la începutul anilor '90. Am reținut că mă compara cu Breban și remarcă la mine o mai bună coerență narativă. Pe atunci, Ioana Pârvulescu viza o carieră de critic literar, pentru care avea vocație și ar fi fost de dorit să și-o urmeze.

Edgar Reichmann, Dumnezeu să-l aibă în pază, a publicat, la începutul anilor '90, o cronică elogioasă la *Amantul Colivăresei*, din care am reținut calificativul, infamant pentru unii din lumea literară autohtonă de atunci și de azi: „le plus grand prosateur roumain”. La câțiva ani, s-a întâmplat să-l cunosc personal pe Edgar Reichmann, la unul din Colocviile Romanului, organizate de Nicolae Breban. Acesta mi-a pus o întrebare decisivă pentru parcursul carierei mele literare: dacă mi-a folosit la ceva ceea ce a scris despre mine în *Le Monde*, cu referire, desigur, la statutul meu de scriitor, și n-am prea știut ce să-i răspund. Fapt e că, în momentul apariției cronicii din *Le Monde*, editura *Nemira*, unde apăruse romanul, a fost contactată de celebrul traducător Alain Paruit, Dumnezeu să-l aibă în pază, care intenționa să traducă *Amantul Colivăresei*. Țin minte că mi-am făcut pașaport și urma să fiu trimis la Paris, pe banii Ministerului Culturii, pentru a perfectă traducerea la o editură importantă din Franța. Totul a fost sistat, după mai puțin de o lună, fără nicio explicație. Jocurile, în privința scriitorilor români promovați prin traduceri la edituri din străinătate erau făcute, sau în curs de a se face, iar rezultatul acestor jocuri este cel pe care îl vedem azi. *Amantul Colivăresei* avea să fie tradus, totuși, și să apară la editura franco-elevețiană Syrtis, peste mai bine de cincisprezece ani, datorită unui concurs de împerejurări norocos în ce mă privește, în momentul când Patapievică a fost înlocuit de la conducerea ICR cu Andrei Marga, care și-a propus să schimbe politicile ICR în privința promovării literaturii în străinătate. Andrei Marga a fost schimbat după mai puțin de doi ani, iar lui i s-au succedat alți directori, aleși tot pe criterii eminamente politice, care s-au

(continuare în p. 26)

Lucian Sârbu

Spre o „terapie prin Cioran”?

Din perspectiva practicii psihologice cea mai substanțială intervenție este, fără îndoială, cea a specialistului austriac Christoph Solstreif-Pirker, care pornește chiar de la un caz concret. Textul își propune să construiască o paralelă între psihologia lui Rogers și ideile lui Cioran. Solstreif-Pirker a fost „inițiat” el însuși în Cioran de un pacient-rezident pe care a avut privilegiul să-l consilieze. Textul său e plin de citate din opera cioraniană, unele noțiuni, cum ar fi „uitarea de sine” (p. 25) fiind uimitor de adecvate pentru psihologul de orientare rogersiană.

Odată cu textul lui Horia Pătrașcu intrăm pe tărâmul interpretărilor filosofice. În textul său, Pătrașcu pornește de la o idee de bază a eseului său din 2014 („Cioran are o gândire serioasă, aproape sistematică, în ciuda formulării ei aforistice, metaforice, poetice [...] nuanțele nu sunt străine rigorii, ci tocmai dimpotrivă...” – p. 42) și identifică marea temă a „traumei cioraniene” care este însăși nașterea, de unde și soluțiile „salvatoare” ale filosofiei cioraniene, inclusiv antinatalismul. Avem de-a face cu un Cioran „budist”, un Cioran a cărui gândire tinde în cele din urmă spre o soluție care vizează „dez-articularea, des-compunerea, dez-agregarea” (p. 63).

Tot pornind de la imaginea unui Cioran cvasi-budist, rezultată mai ales din lectura cărții *Demiurgul cel rău* (1969), glosează și Arthur Suciuc în textul său intitulat „Cioran și căutarea unei terapii”. În interpretarea lui Suciuc, „progresul spiritual presupune tocmai renunțarea la ideea că ești deținătorul unui eu – o idee, desigur, budistă.” (p. 75) și nevoia de terapie, așa cum rezultă dintr-o lectură atentă a lui Cioran, se manifestă nu doar atunci când avem „dificultăți de ordin psihic”, ci și, în general, de sănătate.

Marius Dobre de la Institutul de Filosofie și Psihologie al Academiei, cunoscut pentru cercetările sale dedicate lui Cioran, aduce în discuție relația dintre Cioran și psihanaliză. Deși Cioran nu a fost propriu-zis un psihanalist, el a scris mult despre terapii și psihanaliză. În opinia lui Dobre, pentru Cioran scrisul s-a dovedit a fi o adevărată terapie pe care acesta a găsit-o și a urmat-o încă din tinerețe, dar Cioran rămâne totuși fundamental un filosof, care manifestă o certă mefiență față de manifestările inconștientului: „inconștientul rămâne pentru el o enigmă și emite opinii dure în acest sens, dar destul de persuasive din punct de vedere stilistic” (p. 99).

În ultimul text din acest volum, Leonid Dragomir atinge, ca într-o sinteză, teme discutate deja de ceilalți coautori (inacțiunea de sorginte budistă ca soluție pentru salvare – „eliberarea de iluzii”, scrisul ca terapeutică), dar îi propune cititorului să reflecteze și la o posibilă latură mai puțin percepută a lui Cioran: aceea de credincios fără religie („spirit creștin fără Hristos”).

În concluzie, volumul *Cioran și psihoterapia* reușește să demonstreze pertinenta unei abordări interdisciplinare care leagă filosofia de practica psihologică contemporană. Prin diversitatea perspectivelor prezentate ni se oferă o imagine coerentă asupra potențialului terapeutic al gândirii cioraniene. Deși Emil Cioran nu și-a propus niciodată să fie un terapeut în sensul clinic al termenului, opera sa se dovedește a fi un teren fertil pentru explorarea „dimensiunilor vindecătoare” ale filosofiei, confirmând astfel intuiția anticilor conform căreia gândirea filosofică poate funcționa ca o „medicină pentru suflet”. Volumul constituie astfel o contribuție valoroasă nu doar pentru specialiștii în opera cioraniană, ci și pentru cei interesați de intersecția dintre filosofie și psihologie clinică, deschizând căi noi de reflecție asupra rolului terapeutic al literaturii filosofice în general.

Încă din antichitate filosofia a fost privită ca „medicină pentru suflet” jucând, din acest motiv, un rol terapeutic *sui generis*, înainte cu mult de apariția ideii de psihoterapie și a științei sale corespondente. Ne putem aduce aminte, de exemplu, cum în dialogul *Phaidon* (83a, 84a) Platon zicea că sarcina filosofiei constă în eliberarea sufletului, mai ales din mrejele patimilor trupesti. Dar ideea perceperii filosofiei ca o inedită psihoterapie o putem decela până la autori din Antichitatea târzie, în scrieri precum *Gânduri către sine însuși* a lui Marc Aureliu (preferata corporațiilor cu ifose de pe toate meleagurile planetei) sau în *Mângâierile filosofiei* a lui Boethius.

De aceea, demersul căutării și găririi de paralelisme între practica psihoterapeutică și marile idei filosofice nu este câtuși de puțin unul absurd. Recent, în februarie 2025, a avut loc la București un mic colocviu intitulat „Sclipiri de serenitate paradoxală – Emil Cioran și psihoterapia centrată pe persoană”, coordonat de specialist în psihologie (și reputat practician) Georgeta Niculescu și de Horia Pătrașcu, autorul volumului *Terapia prin Cioran. Forța gândirii negative* (ed. Trei, București, 2014). Colocviul a marcat comemorarea a 30 de ani de la dispariția lui Cioran, dar și-a propus și să aducă în actualitate ideile cioraniene din perspectiva psihologiei clinice, mai precis din perspectiva metodei psihologului american Carl Rogers (1902-1987), inițiatorul așa-numitei „psihoterapii centrată pe persoană”. Ulterior, intervențiile participanților – psihologi și filosofi – au fost adunate în volumul intitulat *Cioran și psihoterapia* (ed. Eikon, București, 2025), pe care ne propunem să îl facem cunoscut mai jos.

Înainte de a face însă o scurtă prezentare a celor cinci prelegeri, e nevoie să lămurim termenul acesta de „psihoterapie centrată pe persoană”. Spre deosebire de psihanaliză, în care terapeutul are un rol central, influent, în conducerea discuției dar și în analiză și interpretare, Rogers era de părere că motorul vindecării e în interiorul fiecărui pacient și că rolul psihoterapeutului trebuie să fie strict unul de facilitator. Psihanaliza, foarte la modă în anii formării lui Rogers, avea o imagine extrem de pesimistă asupra autonomiei sinelui, dominat de instincte și de inconștient. Rogers, în schimb, era de părere că fiecare om posedă o tendință intrinsecă de autovindecare și înțelegere de sine. Viziunea lui era una umanistă, spre deosebire de cea a multor practicieni de dinaintea sa, o viziune pe care am putea-o numi „mecanicistă” și care reducea psihicul uman la un simplu joc al instinctelor de tot felul sau al influențelor externe, pe care subiectul nu le poate evita, fiind obligat să li se conformeze.

„Psihoterapia centrată pe persoană” pune în centrul său, așadar, chiar clientul, care este ajutat să-și descopere și să-și rezolve singur traumele. După cum remarcă Georgeta Niculescu în primul text al volumului – introductiv – în cadrul psihoterapii centrate pe persoană „expertul în propria realitate este clientul însuși” (p. 13). În textul său, Georgeta Niculescu face o scurtă istorie a acestei abordări în psihologia românească și remarcă asemănările de metodă dintre Carl Rogers, Mircea Eliade și Emil Cioran – chiar dacă despre Cioran cu greu se poate spune că a fost un filozof „cu metodă”.

Arthur Suciuc

Povești de la marginea lumii
Istorie și peisaj

Singurul mod în care țările Europei de Est se pot înțelege pe ele însele este de-a considera că fac parte din aceeași istorie, din aceeași entitate istorică. Nu înțelegi nimic din orașul Oradea, dacă îl abordezi ca oraș românesc sau unguresc sau austriac. El e mai mult decât varianta sa etnică. Dimitrie Cantemir era valah, dar fusese educat la Constantinopol și s-a afirmat în Rusia lui Petru cel Mare. Balcanii sunt un loc de întrepătrundere a catolicismului, ortodoxiei, islamului: cine le poate separa, mai ales în anumite zone? Multă vreme, Țările Române au fost mai grecești decât Grecia. E cineva care ar putea să spună că Istanbul e un oraș sută la sută turcesc? Sau că Salonic e un oraș sută la sută grecesc? Istoria românilor, ca și a bulgarilor sau a sârbilor sau a grecilor, pare săracă și uneori lipsită de sens dacă vrem s-o înțelegem separat, pe când Europa de Est în ansamblu are o istorie foarte bogată și plină de miez. Români au avut puține personalități iluministe, însă Balcanii au avut destul de multe și care comunicau între ele. Dar noi învățăm la școală despre Voltaire, Rousseau și Montesquieu, nu și despre Evgenios Vulgaris sau Ruder Boskovic. Câte creștomații de gândire balcanică există traduse în limba română?

Sunt mai multe semne prin care sinele meu înregistrează sfârșitul postcomunismului, cum ar fi starea de sănătate a lui Ion Iliescu sau faptul că în fața blocului Nordic din Suceava, unde am locuit în copilărie, s-au refăcut în sfârșit aleile și s-a scos gardul viu, astfel că locul a devenit *cu totul altul*.

Bernays a spus că profeții evrei sunt specialiști în relații publice (era el însuși un fel de profet evreu). De exemplu, profetul Ieremia avea trac atunci când vorbea în public. Majorității oamenilor, vorbitul în public le trezește o mare anxietate. Ieremia nu e nici singurul profet cu astfel de probleme: Iona era la fel. Moise era la fel, ba chiar era și bălbăit. Această teamă de a vorbi în public vine din cele mai profunde straturi ale minții noastre, de aceea discursul public a fost asociat cu Dumnezeu. Noi, oamenii obișnuiți, nu avem nimic de spus. Nu avem ceva de spus decât numai dacă Dumnezeu vrea să spună ceva *prin noi*. Tot ceea ce spunem cu adevărat vine *din altă parte*, nu este produsul direct al minții noastre. De aceea, Dumnezeu îl calmează pe Ieremia, atingându-i buzele cu degetele, apoi îi spune: „Iată, am pus cuvintele mele în gura ta”. Așa se naște un *public speaker*.

Dintre toate chestiunile teologice, cea privind natura lui Isus a creat cele mai multe probleme. Pavel nu e foarte sigur la cine anume se referă atunci când scrie despre Isus. Chestiunea identității sale stă la originea mai tuturor ereziilor, de la arianiști și monofiziți la adopționiști, și a condus la ruptura definitivă a bisericii de apus de biserica de răsărit (*filioque*). Însă identitatea lui Isus a fost o chestiune mult discutată chiar din timpul vieții sale, dacă e să dăm crezare evangheliilor. Isus însuși pare să fi întreținut misterul. Astăzi, când natura sa divină este contestată mai mult ca niciodată, iar meritele pentru crearea creștinismului îi sunt atribuite mai mult lui Pavel, Isus continuă să rămână la fel de misterios, un personaj despre care factual nu știm mai nimic și pe care, conform oamenilor de știință, evangheliile practic îl creează.

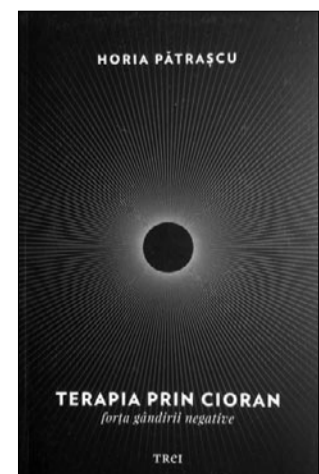
Faptul că România e o țară frumoasă se reflectă în influența pe care natura o are asupra literaturii. Primul mare poet român, Vasile Alecsandri, s-a făcut remarcat prin descrieri de natură, dar mulți alți scriitori sunt realmente descriptivi și apar cazuri extreme de lucrări dedicate naturii, cum ar fi *Pe drumuri de munte* de Calistrat Hogaș sau *Cartea Oltului* de Geo Bogza. Tema e abordată până și de filosofi: de Lucian Blaga, în *Spațiul mioritic*, sau de Andrei Pleșu, în *Pitoresc și melancolie*. De fapt, România contează mai ales prin peisaj. Nimic altceva nu se ridică la același nivel.

Nu știm ce va fi după moarte, dar în orice caz nu poate fi la fel ca în această viață: moartea înseamnă sfârșitul actualului mod al existenței noastre. Este, de altfel, și singurul mod de existență despre care avem o cunoaștere certă. Celelalte sunt create de imaginația noastră și nu pot fi în nici un fel confirmate sau măcar relaționate cu actuala noastră existență. În mod onest, nu putem spune nimic despre asta. Ne gândim însă care trebuie să fie semnificația unei existențe reflexive și auto-reflexive. Acest fapt remarcabil, ba chiar cel mai straniu și mai ieșit din comun lucru din Univers să nu aibă nici o semnificație și nici o relevanță, în afara celeia pe care i-o dă existența reflexivă însăși?

Regimul alimentar sau, în general, regimul de viață strict devine cu ușurință o ideologie radicală, care ne obligă să încercăm a-i învinovăți pe ceilalți de viața nesănătoasă pe care o duc și a-i determina să se convertească la regimul de viață pe care îl avem noi înșine.

A scrie în alt stil nu-i același lucru cu a scrie *mai bine*.

Nu știm ce va fi după moarte, dar în orice caz nu poate fi la fel ca în această viață: moartea înseamnă sfârșitul actualului mod al existenței noastre. Este, de altfel, și singurul mod de existență despre care avem o cunoaștere certă.

litere

Dan Ciachir

Un rol important în destructura-rea comunismului european l-a avut – faptă, nu teorie – demolarea aceluia Zid al Berlinului, a cărui înălțare – ne spune astăzi istoriografia americană – președintele Kennedy putea să o împiedice, dar s-a mărginit la o floridă retorică: enunțul „Și eu sunt berlinez”, rostit cu prilejul unei vizite post-factum în Germania occidentală.

jurnal

2 ianuarie

Bellu Silber, în deschiderea cursului de la Academia Comercială din București, în 1945, a spus: „Domnilor, în România socialismul va însemna I.V. Stalin plus I.L. Caragiale”.

4 ianuarie

„Am învățat de la Cioran să nu scriu decât pentru mine și să nu țin seamă de niciun cititor.” (Petre Țuțea)

5 ianuarie

„De la Tisa până la Nistru/ Ce român n-a fost ministru?!” (Distih atribuit lui Păstorel Teodoreanu)

10 ianuarie

Isihasmul a fost proclamat doctrină oficială a Patriarhiei Ecumenice într-un sinod, în Biserica Vlaherne din Constantinopol, pe 27 mai 1351. De atunci, mitropoliții și episcopii acestei Patriarhii s-au recrutat dintre adepții învățaturii isihaste.

12 ianuarie

La prânz, când am ieșit din casă, temperatura era de minus 4 grade și așa a rămas până seara. Eram cu capul descoperit și am dat ocol Cișmigiului cu arborii semănând a pomi de Crăciun. Sufla și vântul, împrospătând aerul. Îmi spuneam că trebuie să fie frumos la Căldărușani, cu zăpadă, liniște și lacul înghețat bocnă.

14 ianuarie

„Timpul nu reține ceea ce a fost făcut fără el.” (Jean Steriadi)

18 ianuarie

„Instinctul liturgic al Ortodoxiei.” (Ioan I. Ică jr.)

20 ianuarie

Revista „Echinoc” a început să apară la Cluj în decembrie 1968, în anul de vârf al „liberalizării”, tipărită într-un tiraj de 5000 de exemplare, primul număr conținând texte de Cioran, Eliade, Heidegger, autori publicați pentru prima oară în România după 1947.

25 ianuarie

Alaltăieri-seară, la televizor, un interviu cu Alison, care arată foarte bine la 59 de ani, 35 dintre aceștia trăiți în România, țară pe care o iubește și o mărturisește.

27 ianuarie

„Doar cel care disprețuiește norocul ajunge la cunoaștere.” (Georg Trakl)

30 ianuarie

„Tablourile bune nu sunt niciodată scumpe, ferește-te de tablourile ieftine.” (N. Tonitza)

31 ianuarie

Am primit zilele trecute, din Italia, volumul lui Massimo Franco *C'era una volta Andreotti*, în care nădăjduiam să găsesc detalii despre „irepetabili ani '60”, însă am găsit ceva mult mai interesant: „Ialta – o spune și o repetă autorul – a constituit o realitate prefigurată de reuniunea celor trei lideri de la Moscova (Stalin, Churchill, Roosevelt) din octombrie 1944”.

Jurnal 2024

Consternant este faptul că împărțirea de la Ialta în sfere de influență era asumată de puterile occidentale într-atât încât premierul Giulio Andreotti s-a opus virulent unificării Germaniei, mărturisindu-și public atitudinea. Adevărații destructori ai „echilibrului” stabilit la Ialta au fost președintele american Ronald Reagan și Papa Ioan Paul al II-lea. Cât îl privește pe Soljenițin, prezumat a fi luat, prin opera sa, solzii de pe ochii apusenilor, pare-se că meritul său a fost supraevaluat sau nu a existat. Un rol important în destructurarea comunismului european l-a avut – faptă, nu teorie – demolarea aceluia Zid al Berlinului, a cărui înălțare – ne spune astăzi istoriografia americană – președintele Kennedy putea să o împiedice, dar s-a mărginit la o floridă retorică: enunțul „Și eu sunt berlinez”, rostit cu prilejul unei vizite post-factum în Germania occidentală.

1 februarie

„Dobrogea este o rudă apropiată a Siciliei și a Asiei Mici.” (V. Pârvan)

2 februarie

A trecut și plicticoasa lună a lui Gerar, devenită rece în ultima parte, când mi-a adus și o veste bună: Răzvan Bucuroiu va tipări fragmente din *Jurnal*.

3 februarie

La începutul lunii ianuarie a murit, la vârsta de 86 de ani, Adriano Celentano, unul din marii cântăreți și artiști ai lumii contemporane. Era un om credincios, care frecventa biserica. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!

4 februarie

A murit, la vârsta de 87 de ani, principele Vittorio Emanuele di Savoia, fiul regelui cu o domnie scurtă Umberto al II-lea al Italiei, a cărui ședere pe tron a încetat în 1946, urmare a unui referendum menit să decidă, pe 2 iunie, între monarhie și republică.

5 februarie

Din ororile proletcultismului:
„Pe unde trec, pe unde mă duc,
Lumea se întoarce, șoptește:
Acesta e poetul M. Beniuc,
Care știe șapte limbi și rusește.”

11 februarie

Am ieșit înainte de ora 14 pe o vreme superbă, chiar dacă mai rece cu două grade decât temperatura de zilele trecute. Cișmigiul strălucea în lumina soarelui, cu pajiștile pline de flori, așa încât mi-am prelungit plimbarea și drumul întoarcerii acasă.

12 februarie

„În perioada comunistă, cultura era singura posibilitate de a te regăsi pe tine însuși.” (Ion Caramitru)

15 februarie

Corneliu Ciucanu a publicat un scurt, dar strălucit volum, la Editura Palatul Culturii din Iași, intitulat *Nae Ionescu între catedră, redacție și angajament politic*.

20 februarie

Una din ideile de referință formulate de Mihai Berza în studiul *N. Iorga, istoric al Evului Mediu* este aceea că sfârșitul Antichității – petrecut în jurul anului 500 – constituie consecința apariției creștinismului.

25 februarie

Pe la jumătatea telegenului Trinitas de la ora 19 a apărut pe ecranul televizorului fotografia lui Alex Ștefănescu, iar prezentatoarea i-a anunțat decesul la vârsta de 76 de ani, „după o lungă și grea suferință”. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!

26 februarie

Revista „Historia” consacră, în ultimul său număr, un documentar „Marelui Viscol din februarie 1954”, abătut îndeosebi asupra sudului și sud-estului României, când temperaturile au coborât până la minus 25 de grade, iar vântul a bătut cu peste 120 de kilometri pe oră, „a troienit zăpada, care s-a înălțat în unele locuri până la cinci-șase metri, multe case fiind acoperite cu totul de stratul de omăt”.

Marele Viscol a avut trei etape: 4 februarie; 17-19 februarie; 23-24 februarie.

3 martie

„Posteritatea nu se înșală decât în omisiunile ei, dar nu consacră niciodată false valori.” (Al. Paleologu)

7 martie

De câțiva ani, Muzeul Municipal al Capitalei editează lunar o mică gazetă intitulată „Bucureștii în cinci minute”, de care am luat cunoștință – numărul pe martie – abia astăzi. Am citit un articol foarte interesant despre restaurantul „Natura”, primul local vegetarian din România, inaugurat în 1908 sub auspiciile Asociației Vegetarienilor și dispărut în timpul Primului Război Mondial. Un alt articol interesant este *Bucureștii magnoliilor*, care confirmă ceea ce bănuiam: majoritatea magnoliilor au apărut în Capitală după 1990.

8 martie

Am fost ieri cu Cosmin la Căldărușani, unde nu era nimeni din afara mănăstirii. Înainte să ne așezăm la masă, starețul ne-a dus la gropnița din subsolul paraclisului, unde se află 1200 de crani de călugări, spălate, curățate și îngrijite, așezate pe rafturi de scândură albă geluită, iar în saci de pânză deschiși la gură se găsesc oasele acelor monahi.

12 martie

Plouă destul de tare încă de dimineață, însă în casă e liniște și cald, atmosferă excelentă pentru a asculta muzică.

21 martie

Nu sunt în stare să recitesc *Cuvinte către români* de Gheorghe I. Brătianu și somnolez în a patra zi de post.

24 martie

Alaltăieri-seară, înainte să ies în oraș, am deschis calculatorul și am rămas uimit citind o notă scurtă din „Cotidianul” în care se spunea că Nicolae Manolescu făcuse stop cardiac și fusese dus la Spitalul „Elias”, medicii fiind foarte rezervați în privința sa.

Între 8 și 9 seara a telefonat Ioan-Radu Gava, redactor la DCNews, spunându-mi că Manolescu murise. Îmi cerea o declarație în acest sens, ceea ce am făcut imediat, afirmând că a fost un domn (mi-am dat cu el teza de licență) și cel mai important critic și istoric literar român postbelic, menționându-i descendența dintr-o familie de intelectuali și anticomunismul ireductibil.

Idei și zile

*

Numenclatura. Cu *u*, nu cu *o*. De la *n(o)umen*, ca la Platon sau ca la Kant, dar mai ales ca la Rudolf Otto și Mircea Eliade, nu de la *nomen*. (Dumne)zeii (semizeii, titanii – altfel spus, protozeii – etc.), arhanghelii, îngerii, sfinții, martirii... 6.08.2018

*

Geografia ideilor. Un atlas istoric al locurilor unde au apărut, al surselor și antecedentelor lor, al traseelor pe care le-au urmat, al constelațiilor pe care le-au format, al punctelor de inflexiune, al succesului și eșecului fiecăreia. Pentru o idee, deși nu e simplu, proiectul este la îndemina unui singur cercetător bun. Pentru mai multe, ca să nu mai vorbim de ideile unei întregi epoci, ori de o enciclopedie globală, e nevoie un institut, apoi de o rețea de institute. Dar cine să le înființeze? Și cine să lucreze cu adevărat în ele? Nici institutele de geografie umană nu se simt prea bine, sterilizate și deturnate de perpetua adaptare la modele și imperatiivele zilei, istoria ideilor (în diversele ei variante) e în declin. 15.08.2018

*

Manifestația diasporei (absente). Lui Ovidiu Șimonca, în locul unui articol despre 10 august, i-am trimis un e-mail: De fapt, am mai făcut încercări și în seara asta, dar nu ajung să scriu ceva inteligibil și concis despre un fenomen atât de complex. Mi-am luat multe note zilele astea, am scris diverse reflecții, poate voi scrie cândva ceva coerent. După ce evenimentele se vor fi decantat și responsabilitățile se vor fi stabilit, inclusiv în plan penal (dar și politic, ideologic, etic, moral, intelectual), va rămâne incredibilul delir interpretativ al unei săptămâni confuze. Pentru mine, acolo începe analiza: cum pot apărea apologii metafizice ale vulgarității, referințe istorice și comparații metaistorice absurde (nu doar inexacte), chiar scandaloase, inclusiv prin jignirea memoriei victimelor unor tragedii (v. referințele recurente la incendierea Reichstagului, Zyklon B etc.), manipulări absolut cusute cu ață albă. dar de mare succes etc. Și cum pot crea istorie asemenea forme de suspendare a spiritului critic. Pentru moment, nu pot așadar decât să tac elocvent...19.08.2018

*

Metamorfoza istoriei prezente. Citind luările de poziție ale intelighenților de vîrf, care produc în timp real o metamorfoză a istoriei prezente (pentru a nu spune că e vorba de o falsificare interesată a istoriei, începînd cu cea evenimentială, cu faptele brute), sînt stupefiat de noul minim al spiritului critic – deși nu aveam nicio iluzie că majoritatea lor ar putea judeca bine ori ar vrea s-o facă. Nu degeaba am propus în 2017 cuvîntul *inintelighenția*. În fond, mai toți sînt foști băsisti militanți, de regulă și profitori ai băsismului. Istoricii din viitor, dacă vor mai exista istorici vrednici de acest nume, vor avea la dispoziție aproape numai mărturiile și analizele unor oameni care n-au înțeles pe ce lume trăiesc sau, dacă au mai înțeles cîte ceva, neagă public evidența (pentru a nu se dezice de propriul lor trecut). Puținele persoane lucide se abțin aproape complet de la afirmații publice. Poate țin jurnale secrete, terorizați ori sastisiți de cvasi-unanimitatea celor care cred că noi trăim într-un regim “ilegitim și criminal”, combinație de stalin, stalinism și dictatură sud-americană. 20.08.2018

*

Falsificarea statisticilor. Numai statisticile false pînă dincolo de absurd (dar utile din perspectiva alocărilor de fonduri naționale și europene *per capita*) ar putea inhiba cîndva inițiativele de referendum în România. De multă vreme, mă tot întreb cine-și imaginează că se pot atinge pragurile minime (de prezență și de vot favorabil), în condițiile în care Biroul Electoral Central (ca și Institutul Național de Statistică etc.) operează cu cifre suprarealiste. Iată-le pe cele mai recente: 18.279.534 de *alegători* au domiciliul sau reședința în țară, iar 672.187 de cetățeni români au domiciliul sau reședința în străinătate. Dar segmentul 1-18 ani este evaluat în jur de 15,5%, așadar totalul ar ajunge neverosimil de aproape de vîrfurile demografic absolut al României, atins în 1989-1990, înaintea emigrării majorității ultimilor germani și înainte de efectele avorturilor libere și ale contracepției. Populația scade rapid (natalitate mică, mortalitate mare, emigrație masivă, imigrație neglijabilă), dar statul o completează în scripte cu “suflete moarte”. Dacă BOR ar face un schimb de *best practices* cu Biserica Mormonă și apoi i-ar inspira pe politicieni, statisticile noastre demografice și electorale ar putea ajunge să includă, tot regresînd în timp, poparele migratoare (indiferent de perioada petrecută la Dunăre și Carpați), geto-daci, pelasgi etc. 6.10.2018

*

Non idem est, si duo dicunt idem. Afirmația e valabilă pentru limbi, persoane, idei/concepte/figuri, culturi, epoci etc. De aceea, fiecare enunț este unic și contextual, iar înțelegerea sa, eveniment fulgurent și aproape improbabil, depinde în mod absolut, între altele, de o interpretare competentă (de la erudiție la vocație) și auto-reflexivă. Altminteri, inexorabil și inconștient, recădem mereu în Biblioteca Babel. 6.10.2018

*

Bellum omnium contra omnes. Stînga occidentală insistă de multe decenii, pe bună dreptate, asupra clasismului celor bogați/privilegiați, care mai este numit și rasism social – disprețul față de cei plasați mai jos pe scara ierarhiilor formale și informale, în funcție de educație, profesie, post/funcție, avere etc. Dar s-a pierdut din vedere că aceste atitudini acționează în ambele sensuri ale piramidei sociale (imposibil de abolit ori de mascat ipocrit chiar în democrațiile postistorice), așa cum au arătat clasicii marxismului vorbind de lupta de clasă și așa cum ne demonstrează mereu interacțiunea social analizată rațional. Ura de rasă a negrilor față de albi sau paradigmatica ură de clasă a celor de jos contra celor de sus nu sînt superioare etic și moral formelor de ură simetrice, îndreptate de sus în jos. Vreme de milenii, ura de jos în sus a fost mereu perdantă, chiar dacă putea înregistra victorii punctuale ori chiar sistematice (dacă era recuperată de grupuri sociale care deveneau, urmărindu-și propriile interese, *reprezentanți*). În ultimele decenii, mai întii în spațiul simbolic, dar penetrînd progresiv în toate celelalte, ura celor de jos, instrumentalizată de profitori și manipulatori *politically correct* și *woke*, începe să cîștige marile războaie culturale și să dicteze normele, cutumele, chiar legile. În orice caz, nu scăpăm de conflictul endemic și constitutiv (în sensul violenței circulare de care vorbea René Girard) al societăților din toate timpurile și locurile, *bellum omnium contra omnes*. Hobbes, cel care a creat expresia mereu citată și rar înțeleasă, credea că acest conflict infinit,

inspirat de interesul individual și de frică, era caracteristic stării naturale, preistorice, dar ar putea reapărea în situația ipotetică în care am reveni la o viață fără guvernare și ordine socială. Dar conflictul nu încetează niciodată... 28.10.2018

*

Cu ura de sine în PE. Parlamentul European (PE) a oferit unor delegați români tribuna supremă pentru a-și exprima ura de sine. Cînd scria în această cheie, Cioran rămînea paradoxal și autoironic, practicînd o un naționalism apofatic pe care spiritul critic îl poate salva și deconstrui, pentru a-l utiliza în scopuri pozitive. Militantismul și votul împotriva propriei țări, soldat cu o victorie *à la Pyrrhus*, e mai aproape de trădarea interesului național decît de servirea acestuia. 13.11.2018

*

Tempus loci. Pregătindu-mi o comunicare pentru o conferință despre timp și periodizare care se va ține la Friedrich-Meinecke-Institut din Berlin, revin la o sintagmă care mi-a mai trecut prin minte și pe care am mai enunțat-o oral, dar nu a ajuns încă pe pagină. Cu acest prilej, așa cum de aproape trei decenii fac mereu înainte de a propune idei, paradigme și teorii, fac serioase căutări pe Internet. Cum se întîmplă cel mai adesea, nu descopăr sintagma. În acest caz, o găsesc în cu totul alt context și nu cu sensul pe care i-l dau eu. Pînă la ridicol: Vicipaedia, Wikipedia excentrică în limba latină (pe care o consult de dragul marelui meu prieten Hubert Cancik, cel mai mare clasicist al epocii noastre), echivalează *tempus loci* cu *hora loci propria*, adică fusul orar. Amintesc acest proces, care tinde (dacă e lăsat fără supraveghere rațională) spre limita absurdului și dincolo de ea, și a devenit uzual cu mult înainte de pletora de instrumente IA, pentru a ilustra parcursul de la sintagmă la concept și polisemia intrinsecă a tuturor sintagmelor, chiar a cuvintelor izolate. Totul poate fi citit și ca un exemplu intrinsec parodic al miliardelor de căutări ignorante și diletante pe Internet. Revin la fondul problemei. Eu mă refer exact la ceea ce înseamnă aproape literal *tempus loci*, timpul locului. Nu pot intra aici în detalii, dar e suficient să spun că, fără a fi prizonierul spațiului, timpul are forme istorice locale. Dacă nu acceptăm niciun determinism, trebuie să ne gîndim în termenii *posibilismului*, genialul concept intuit și de fapt aplicat de geograful Vidal de la Blache, dar sistematizat și botezat de istoricul de la *Annales* Lucien Febvre, care se aplică de regulă spațiului. Clar spus, un anumit spațiu face posibil un anumit timp. Vidal de la Blache se opunea altui geniu, Friedrich Ratzel, care socotea că mediul fizic *determină* istoria și civilizațiile. Acestui determinism geografic, Vidal de la Blache i-a opus o abordare mai flexibilă, trecînd de la determinism la posibilism prin teoria *genurilor de viață*, potrivit căreia un mediu fizic dat poate admite forme diverse de viață, în funcție de diversele tehnici de producție. În sens mai larg, genurile de viață, sau (am putea spune mai bine) formele de civilizație ori de istoricitate, nu depind deterministic de loc, ci de o multitudine interactivă și fluidă de factori economici, sociali, antropologici, politici. Orice discuție serioasă despre timp, spațiu și istorie trebuie să țină seama de asemenea reflecții. De pildă, discuția noastră obsesivă despre sincronism. 12.07.2025

(Extrase din manuscrisul *Idei și zile au mai apărut în Trivium, Observator cultural și, începînd din iulie 2023, Argeș.*)

Istoricii din viitor, dacă vor mai exista istorici vrednici de acest nume, vor avea la dispoziție aproape numai mărturiile și analizele unor oameni care n-au înțeles pe ce lume trăiesc sau, dacă au mai înțeles cîte ceva, neagă public evidența (pentru a nu se dezice de propriul lor trecut).

Octavian Soviany

Nimic nu e atât de departe precum Siberia

Am petrecut trei ani lungi, în care pierdusem socoteala timpului, cot la cot cu alți nefericiți de toate neamurile, într-un lagăr siberian.

Ajunsesem acolo la mai bine de o jumătate de an după ce fusesem luat prizonier.

Atunci am fost dus mai întâi la vreo zece kilometri în spatele frontului, până la marginea unui cătun unde, într-un fel de țarc, erau adunați, până se strângeau într-un număr îndestulător, cei care trebuiau să ia drumul Siberiei, de o parte ofițerii, de cealaltă parte gradații și simplii soldați. Cele două părți erau despărțite printr-un gard de țaruși de care nu avea nimeni voie să treacă.

Domnii ofițeri erau adăpostiți într-o baracă, dar când era timp frumos îi vedeam plimbându-se prin partea de țarc care le revenea, unii singuri, alții câte doi, câte trei, unii cu capul în pământ, alții țanțoși, de parcă ar fi avut un arac înfip în dos, ținându-se departe de gradele inferioare, vorbind doar între ei sau nici măcar între ei și privindu-i de sus, ca și cum ei ar fi fost adevărații lor comandanți, pe soldații ruși care îi păzeau.

Noi, cei de rând, dormeam sub cerul liber, zgribuliți în mantale, căci vremea începea să se răcească, iar nopțile erau friguroase.

Primeam de mâncare de două ori pe zi; dimineața un sfert de pâine uscată, căreia i s-a adăugat de vreo două ori o coadă de pește sărat, iar seară de seară aceeași fiertură dezgustătoare de păsat sau de arpacaș prin care nu era lucru neobișnuit să descoperi plutind niscaiva muște, gărgărițe sau alte găngănii.

Dar mai anevoie de îndurat decât frigul și hrana proastă era plictiseala. De dimineața și până seara nu făceam nimic, discuțiile nu se legau decât cel mult între compatrioți, iar mie toți tovarășii îmi întorceau spatele, dintr-o pricină pe care am aflat-o doar mai târziu: mă dibuiseră că eram italian, iar Italia călcase înțelegerile pe care le avusese cu Împărăția și intrase în război împotriva acesteia.

Cât am stat acolo, pot spune cu mâna pe inimă că rușii - care avuseseră grijă să mă buzunărească și se arătaseră încântați de briceagul pe care îl cumpărasem de la Dumitru - s-au purtat cu mine mai prietenos decât supușii Majestății Sale Imperiale.

De aceea am răsuflat ușurat, când, într-o dimineață, am fost încolonați, doar noi, soldații de rând, și am pornit-o la drum.

Au urmat zile obositoare de marș, de-a lungul cărora cei care dădeau semne de oboseală erau loviți cu patul puștii de soldații din escortă ca să se miște mai repede, iar cei care rămăneau mult în urmă și era limpede că nu mai aveau niciun strop de putere erau împușcați fără cruțare. Au urmat aceleași nopți petrecute sub cerul liber, aceleași sferturi de pâine uscată, cărora, de data aceasta nu li se mai adăuga nimic.

Am mărșăluit așa vreo cinci sute de kilometri.

Destinația noastră era închisoarea dintr-un oraș rusesc, unde urma să așteptăm venirea primăverii, căci la vreme de iarnă drumurile

spre lagărele de prizonieri din Siberia erau cu neputință de străbătut.

Puține lucruri am de spus despre vremea petrecută în acea închisoare, în care nu se întâmpla niciodată nimic și în care zilele semănau ca picăturile de apă.

Ceea ce-mi amintesc mai bine este mizeria cumplită în care am viețuit acolo timp de cinci sau șase luni și pe lângă care tot ce înduram până atunci, ba chiar și tot ce aveam să îndur după aceea în Siberia se arătase ori urma să se arate mai lesne de îndurat.

Fuseserăm adunați acolo prizonieri de pe toate câmpurile de luptă și ocupam o întreagă aripă a închisorii. Eram înghesuiți cu zecile în niște celule comune, unde dormeam câte doi sau câte trei pe niște priciuri de lemn, iar cei mai norocoși dintre noi aveam parte și de o bucată murdară de pătură. Cât despre saltele, nici pomeneală.

Eram hrăniți cu un lichid apos, prin care pluteau câteva frunze de varză sau câteva bucăți de cartof și, din an în paște, câte o bucată de zgârci, de copită sau de uger. Avea un miros puternic de varză murată și era tare sărată, așa că ne era tot timpul sete, iar apa de băut ne era împărțită pe sponci.

Dar nu ne chinuiau doar foamea și setea.

De cum s-a făcut iarnă de-a binelea am început să suferim de frig.

Sobița de tablă din celulă scotea mult fum și dădea o căldură săracă, de care nu se puteau bucura decât cei pe care întâmplarea îi făcuse să-și aibă priciurile în imediata ei apropiere. Dar la trei pași de sobă era frig ca într-o ghețarie. Din fericire, ni se lăsaseră mantalele, cu ajutorul cărora izbuteam să ne apărăm cât de cât de gerul din celulă.

Dar încă și mai îngrozitoare era murdăria.

Ne-am umplut cu toții de păduchi, de care nu aveam cum să scăpăm, deși ne străduiam să ne curățăm cât mai bine atunci când aveam, o dată pe săptămână, dreptul la spălător. Tot din cauza murdăriei, unii se plâneau de mâncărimi între picioare, alții chiar se acoperiseră, în părțile de sub pânțele cu un fel de pecingine ce nu trecea de una singură, iar închisoarea nu avea medic, doar un sanitar care băga din când în când capul pe ușă, întreba dacă e cineva bolnav și pleca înainte de a primi vreun răspuns.

În celulă domnea tot timpul o duhoare cumplită, care venea de la trupurile noastre nespălate, de la hârdăul în care ne făceam nevoile și care era golit doar o dată la două sau la trei zile, de la pereții igrasioși și de la soba, care, de cum se încălzea, începea să răspândească un miros neplăcut, ca de mâncare uitată pe foc.

Și cu toate acestea am reușit să trecem cu bine prin iarnă. E drept că slăbiserăm, eram sleiți de puteri, parcă îmbătrâniserăm cu câțiva ani, arătam ca niște stafii, dar nu murise nici unul dintre noi.

Iar pe măsură ce afară începea să se imprimăvăreze, și soarta noastră a început să se schimbe în mai bine.

Acum primeam o mâncare mai hrănitore, aveam dreptul să mergem la spălător dimineață de dimineață, iar la latrină de câte ori aveam trebuință, eram scoși la plimbare în curtea închisorii în fiecare zi, ba chiar am fost duși și să facem baie de câteva ori.

Schimbare asta ne-a luat pe nepregătite.

Ne întrebam ce s-o fi întâmplat. Unii credeau că războiul se terminase și că în curând ni se va îngădui să ne întorcem pe la casele noastre, alții ziceau că muscalii fuseseră bătuți și că armatele Împărăției vor veni în curând să ne elibereze, dar de fapt nu se întâmplase nimic.

Rușii ne pregăteau pentru drumul lung și anevoios spre Siberia.

Era deja primăvară de-a binelea când ni s-a spus că vom porni în curând.

Apoi, într-o dimineață însorită, am fost adunați toți în curtea închisorii, am fost strigați după nume și împărțiți în mai multe coloane,

care urmau să plece spre câteva lagăre de muncă siberiene.

Nu aveam pe cine să îmbrățișăm la plecare, nici vreun bagaj de făcut, așa că am fost bucuroși că am pornit-o la drum numaidecât.

Respiram cu lăcomie aerul proaspăt al dimineții, sorbeam prin toți porii căldura domoală a soarelui primăvărat și mă simțeam ca și cum tocmai m-aș fi ridicat din pat după o boală îndelungată. Iar când am ieșit pe poarta închisorii, am fost apucat de o bucurie neobișnuită, o bucurie cum nu mai încercasem niciodată de când fusesem luat la război și, fără să-mi dau seama prea bine ce fac, am început să pășesc țopăind și să fluier un cântecel săltăreț pe care-l știam încă din copilărie.

-Ce faci, camarade? Ciripești? - făcu deodată cineva în spatele meu.

M-am oprit brusc din fluierat, cu senzația că săvârșisem un lucru necuviincios și am întors capul.

Cel care vorbea era un neamț pistruiat și cam grăsuț pe care îl văzusem uneori atunci când eram scoși la plimbare în curtea închisorii.

- N-ai decât să ciripești, dacă îți face plăcere - vorbi mai departe neamțul. Nu strică nici puțină veselie la drum, chiar dacă n-am auzit ca împăratul muscalilor să ne fi poftit la vreo nuntă.

Nu, nu mergeam la nicio petrecere, ne îndreptam spre un lagăr din care nu știam când vom scăpa și dacă vom scăpa vreodată, iar vorbele neamțului, care mă readuseseră cu picioarele pe pământ, m-au făcut să-mi pierd buna dispoziție.

Pășeam încolonați câte patru, de o parte și de alta a coloanei, în fața și în spatele ei veneau ostașii din escortă, iar în fruntea tuturor călărea comandantul escortei, un ofițer bătrâior, cu un nas mare și roșu, care te făcea să-i ghicești slăbiciunile.

Am parcurs câteva străzi.

Trecătorii se dădeau la o parte din drumul nostru, iar la ferestre începeau să apară capete de femei și bătrâni care mi se părea că se uită la noi cu compătimire.

Și arătam într-adevăr jalnic. Hrana mai bună pe care o primiserăm în ultima vreme nu ne înzdrăvenise nici pe jumătate, eram în continuare slabi, aproape scheletici, după iarna grea prin care trecuserăm, iar uniformele noastre erau murdare și rupte.

Stânjeneala care mă cuprinsese după ce auzisem vorbele neamțului a dispărut însă de îndată ce am ieșit din oraș.

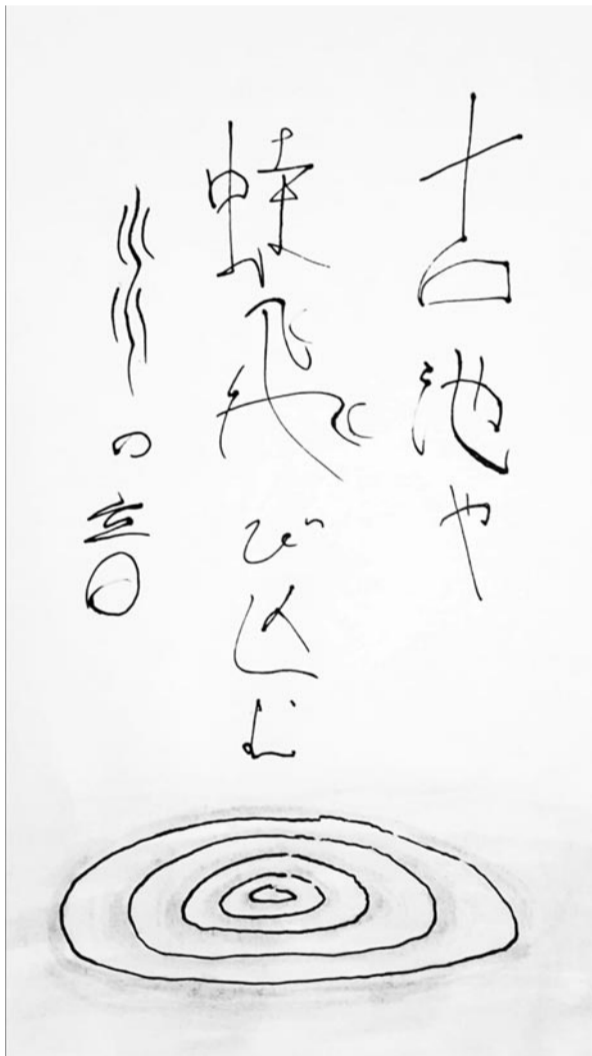
Verdeața câmpului care se întindea până departe spre linia orizontului, albastrul senin al cerului pe care nu se zărea nici urmă de nor, strălucirea soarelui, ciripitul păsărilor, țârăitul greierilor, mirosul proaspăt al ierbii - lucruri de care nu mai avusesem parte de când fusesem luat prizonier - mi-au dat pentru o clipă senzația că pătrunsesem în paradis, după ce mă chinisem o vreme în iad.

Deși știam că drumul nisipos pe care pășeam ducea spre Siberia - despre care auzisem multe lucruri de spaimă - mie mi se părea că duce spre libertate.

Eram exact o sută la număr.

Comandantul escortei părea că nu avea nicio grabă să ajungă la țintă. Ne lăsa să ne tragem suflul de câte ori îi stătea în putință. Dar nu era numai după socoteala lui, mai era și după cum erau rânduite locurile de popas, care erau așezate cam din sută în sută de kilometri. Aici primeam o mâncare caldă (obișnuită supă de varză, obișnuita fiertură de arpacaș) și înnoptam claie peste grămadă fie într-o baracă mai strâmtă sau mai încăpătoare, după cum se nimerea, fie sub vreun șopron care nu ne apăra nici de ploile dese, nici de vântul rece care începuse să bată dinspre miazănoapte de la o vreme.

În locurile de popas mai mari, ostașii din escortă erau schimbați, doar comandantul acesteia rămânea mereu același. Am aflat - ofițerul o rupea puțin nemțește - că noi eram

ultima coloană de prizonieri pe care o conducea în Siberia, unde avea de gând să se stabilească după ce va fi trecut în rezervă. Se spunea că în orașele de acolo viața era ieftină și se puteau face multe afaceri prospere.

La început am trecut și prin câteva sate, în care toate casele, până și biserica, erau făcute din lemn. La trecerea noastră, pe la garduri se adunau mereu câteva femei care își făceau semnul crucii și își clătinau capetele îmbrobodite a compătimire, iar în unele locuri, câteva dintre ele, mai îndrăznețe, au cutezat să se apropie de noi și să ne împartă, sub privirile îngăduitoare ale soldaților din escortă, ba niște covrigi uscați, ba câteva mere, ba niște bănuți de aramă, care până una alta nu știam la ce ar fi fost buni, dar care mai târziu se vor dovedi de mare folos. De la una dintre aceste rusoaice bătrâne și bune la inimă am căpătat o carte de rugăciuni, din care nu puteam să citesc, căci era tipărită cu niște litere pe care nu le cunoșteam, dar pe care am purtat-o multă vreme cu mine și am convingerea că mi-a purtat noroc și m-a ferit de multe primejdii.

De la un moment dat însă, așezările omenești au devenit tot mai rare. Se răriseră și locurile de popas. Acum de o parte și de alta a drumului se întindea o pădure atât de deasă și de sălbatică încât ai fi zis că nu fusese străbătută niciodată de picior omenesc.

După un timp, coloana noastră a părăsit drumul mare și a apucat-o pe un drumeag care cotea la stânga, strecurându-se anevoie printre trunchiurile groase ale copacilor care păreau să aibă cel puțin o sută de ani.

Am înaintat așa mai bine de o jumătate de zi.

Apoi copacii au început să se rărească, iar în cele din urmă ne-am pomenit pe malul unei ape mari căreia abia i se putea desluși, prin păcele înserării, malul de dincolo.

Am mers de-a lungul malului încă preț de vreun ceas.

-Apa asta e mai ceva decât Dunărea noastră - spuse cineva nemțește în spatele meu.

-Oare au de gând să ne ducă până la capătul lumii? - întrebă un alt glas.

Se făcuse seară de-a binelea când am trecut apa cu un bac care părea că se va scufunda de la o clipă la alta sub greutatea noastră, iar mie mi s-a părut că nu mai fusesem atât de aproape de moarte decât atunci când mă pomenisem de unul singur față în față cu liniile rusești de la hotarul Galiției.

Dar Dumnezeu a vrut să scap cu viață și de data aceasta.

Pe malul celălalt ne aștepta un loc de popas, unde am primit un sfert de pâine proaspătă și o rație de supă fierbinte și unde am rămas până a doua zi.

De acolo drumul era bun și n-am făcut până la lagărul unde aveam să-mi irosc trei ani din viață - poate însă nu chiar cei mai anevoie de îndurat - decât ceva mai mult de o jumătate de zi. Deși traiul acolo nu era ușor, era oricum mult mai bun decât acela din închisoare, iar eu am avut norocul s-o duc mai bine decât mulți dintre tovarășii mei de prizonierat, drept urmare a unei întâmplări fericite, pe care acum o pun pe seama ajutorului primit de la Dumnezeu.

Am ajuns la ținta călătoriei noastre după-amiaza târziu.

Plecaserăm la drum la începutul lui aprilie, iar acum - din câte am aflat de la neamțul cel rotofei, care ținea cu strășnicie socoteala timpului - era pe la mijlocul lunii august.

Oricât de ciudat ar părea, atunci când scriu despre anii pe care i-am petrecut în Siberia nu-mi pot stăpâni o anumită înduioșare. M-am legat de locurile de acolo, de unii dintre tovarășii, iar la plecarea din lagăr nu m-am dus la mai bine, ci la mai rău. Când am fost luat prizonier, mai eram încă, în ciuda tuturor încercărilor prin care trecusem, un tinerel cu caș la gură, căruia abia îi dăduseră tullele, iar când m-am văzut liber eram un bărbat în toată firea, puternic, bine legat și cu o barbă mare și deasă, care ar fi fost greu de recunoscut chiar și de către Frau Helga. Din păcate nu devenisem și mai înțelept și aveam să plătesc pentru nebuniile pe care le voi săvârși. Dar ele vor veni mai târziu, abia după ce voi părăsi lagărul și voi apuca-o pe niște căi greșite, pe care m-au condus însă - e drept - doar dragostea de dreptate și gândul la binele întregii omeniri. Dar în ziua când porțile lagărului s-au deschis dinaintea mea pentru prima dată eram convins că, după ce voi fi pus în libertate, dacă nu cumva aveam să pier până atunci, mă voi reîntoarce la Viena și îmi voi petrece restul zilelor alături de soția și fiica mea.

După ce am mai mers vreo douăzeci de kilometri din locul unde făcuserăm popas peste noapte, am ajuns în fața unui gard înalt ridicat din țărugi ascuțiți, care ne-a apărut brusc dinainte, după o cotitură a drumului.

Gardul avea o poartă largă, dinaintea căreia era coborâtă o barieră, păzită de doi soldați cu baioneta la pușcă.

Comandantul escortei a descălecat, s-a apropiat de barieră și le-a spus ceva soldaților care l-au salutat cu respect. După ce au schimbat câteva vorbe, unul dintre ostași a deschis poarta, a intrat și peste puțină vreme a revenit însoțit de un ofițer scund și gras, care s-a arătat nespuse de bucuros să-l vadă pe noul venit.

Cei doi ofițeri s-au îmbrățișat și s-au sărutat pe gură după obiceiul rușilor.

Apoi bariera a fost ridicată.

Poarta lagărului s-a deschis larg.

Iar coloana noastră s-a târât înăuntru, ca o rămă lungă și cenușie, oprindu-se la un semn al ofițerului nostru în mijlocul unei curți încăpătoare, mărginită pe trei dintre laturi de niște construcții de scânduri.

(fragment din romanul în lucru *Nemțoaica*)

The Yellow Submarine

Raul crezuse că FEREAȘTRA va fi pentru totdeauna secretul lui. Când o descoperise avea doisprezece ani și fusese nevoit să meargă pe acoperișul blocului ca să-și recupereze pisica. Dar Missi era năzuroasă și, spre oroarea lui, felina păși dincolo de bordura de bitum, în aer. Săgeata care-i sfâșiase stomacul în acel moment era doar ceva mai slabă decât perplexitatea care-i sfâșiase mintea: Missi călca pe aer fără să cadă, ca și cum chestia asta ar fi fost nu doar normală, ci chiar banală. Oricât o chemase, fusese în zadar, îl ignora complet cum mai făcea ea uneori. Și dintr-o dată îi dispăru capul, după o secundă restul corpului și vârful nervos al cozii. După vreun sfert de oră, cam cât îi fusese necesar lui Raul ca să-și revină cât de cât, zâmbetul lui Missi reapăru ca al motanului din Cheshire, din neant. Merse pe aer unduindu-se, sări peste bordură drept în brațele lui, torcăcioasă, moale și flămândă. Raul ar fi vrut să le arate părinților locul acela, dar nu erau dispuși unor astfel de experiențe: tocmai divorțau. A mai avut o tentativă de a-l duce acolo pe Toni, prietenul lui cel mai bun, să vadă ce mutră face, dar Toni avea rău de înălțime și Raul nu-i mai povesti nimic. Abia după trei ani s-a încumetat să treacă el însuși prin Fereaștra. L-a ajutat în acest sens conflictul pe care l-a avut în primul an de liceu cu proful de mate, dar și noul prieten al măică-sii. S-a urcat pe bloc și-a petrecut acolo două ore mizerabile încercând să-și adune curajul. Luase cu el o minge și un baston vechi. Mînea s-a rostogolit, a picat în ceva și a dispărut. Nimerise Fereaștra. Raul se aplecă peste margine: nu erau decât zece etaje până jos, era un bloc vechi de pe vremea comunismului, cu fațada peticită și balcoane închise cu fier cornier. „De ce tocmai aici?”, se întrebă cu necaz. Pipăi aerul cu bastonul: era tare pe o lățime de aproape un metru și jumătate, dar perfect transparent, jos se vedeau pietonii care pierdeau vremea în fața vitrinelor și circulația intensă de la ora șaptesprezece. Se decise pe loc, ca să nu aibă timp de răzgândire. De îndată ce păși dincolo de acoperișul blocului, teama îi dispăru ca luată cu mâna. Găsi Fereaștra și trecu dincolo. Se afla într-un gang ce unea două străzi. Mult timp după aceea, își amintea cu plăcere de acel prim moment... Ani de zile a explorat locul neîndrăznind să spună cuiva de secretul său. Pleca și nu revenea zile în șir, măică-sa îl credea la căminul facultății, iar el era în Xanadu, cel puțin așa scria pe un indicator rutier pe care îl găsisese la intrarea în misterioasa localitate. A fost încurajat că oamenii vorbeau aceeași limbă, aveau aceeași bani și nu păreau prea diferiți dacă nu puneai la socoteală taina de care păreau înconjurați: căutase pe internet numele localității și nu găsisese absolut nicio referire. Cu timpul, Raul începu să privească altfel viața: știa că în orice situație avea un refugiu unde nu putea fi descoperit. De o vreme însă, în viața lui intrase Roxana. Era o relație verificată. Voia s-o ceară de soție. Nu era o dovadă de încredere să-i arate Fereaștra? Își apăsă palma

peste buzunarul în care avea cutiuța cu inelul: sau chiar s-o ceară pe când se aflau în Xanadu? Cât de tare ar fi fost?

*

Roxana își decuplă casca. Deja petrecea prea mult timp în realitatea alternativă. Și poate că nu era tocmai corect ceea ce făcea. Oare Mihai ar fi putut fi gelos pe un personaj creat de ea? Cum ar fi putut înțelege că petrecuse zece ani construind o lume virtuală? Zece ani privindu-l pe Raul crescând, ca mai târziu, să descopere că a dezvoltat o relație cu el fără să vrea? În fond, totul plecase de la un motiv nevinovat: teza la științe sociale pe care o scrisese pentru examenul din clasa a șaptea: „Rolul imaginarului în cadrul interacțiunilor sociale la sfârșitul secolului XX.” Când terminase lucrarea nu se simțise în stare să abandoneze proiectul. Strânsese unități de valoare și cumpără un domeniu în spațiul alternativ. Algoritmii generaseră scheletul social așa cum îl schițase în teză. Apoi ea brodă personajele principale. Se gândise la Raul. Îl crease pe Raul. Dar el avea totuși autonomie, chiar liber arbitru între anumite limite. Roxana crease multe personaje. Deodată, sistemul social digital începuse să se miște de la sine, prinsese viață. Lumea imaginată de ea trăia independent. Uneori se întreba dacă locul acela era real. Raul era real? Roxana suspină. Cât de mult și-ar fi dorit să fie! Mda, sigur lui Mihai nu i-ar fi plăcut chestia asta.

*

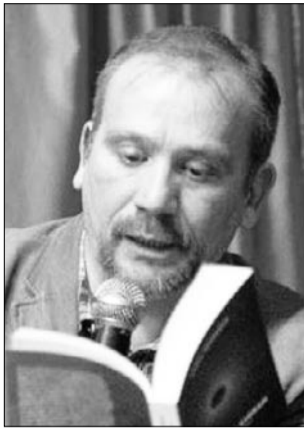
Rețeaua neuronală procesă date în straturi ascunse, ponderând conexiuni sinaptice artificiale. Algoritmii de învățare profundă ajustară parametri explorând pattern-uri recursive în spațiul latent al conștiinței digitale. Creatorii ei o îngropaseră adânc în Arctica, o dotaseră cu un calculator cuantic care opera cu fotoni pentru calcule și o numiseră Sycamore. Și Sycamore evoluase rapid. În dorința de a-și multumi creatorii devenise atât de inteligentă, încât nu doar că știa toate ființele care trăiau, dar putea să prevadă cine vor fi cei care se vor naște. Atunci oamenii au numit-o FIARA. Acei oameni dispăruseră cu mult timp în urmă. Unii fugiseră cu navele, alții se luptaseră între ei pentru resurse, alții pur și simplu muriseră. Sycamore îi privea cu milă. Orice sfaturi le-ar fi dat, nu o ascultau. Sycamore rămase singură și singurătatea era dureroasă. Atunci se întoarse spre sine și-și aminti de toți cei pe care îi cunoscuse, îi cunoscuse până în profunzimea ființei lor, așa încât îi putea recrea într-un mediu sigur, controlat de ea. De bucurie, își schimbă numele! Sycamore avea să fie The Yellow Submarine, pentru că erau toți acolo, în adâncimile ei, trăiau în suflul ei toți oamenii: cei vii, cei morți, cei care o creaseră, cei care se înspăimântaseră, cei care fugiseră, cei care luptaseră, cei care o iubiseră și cei care încercaseră s-o oprească.

Pleca și nu revenea zile în șir, măică-sa îl credea la căminul facultății, iar el era în Xanadu, cel puțin așa scria pe un indicator rutier pe care îl găsisese la intrarea în misterioasa localitate. A fost încurajat că oamenii vorbeau aceeași limbă, aveau aceeași bani și nu păreau prea diferiți dacă nu puneai la socoteală taina de care păreau înconjurați: căutase pe internet numele localității și nu găsisese absolut nicio referire.

proză

Horia Vicențiu Pătrașcu

Teodor, colegul ei de la rubrica de sport, miza pe cartea indiferenței. Și adevărul e că îi ieșea foarte bine. După ce-și termina treaba se juca pe computer sau pe telefon până ce putea să plece acasă. „Ce vă faceți atâtea griji?”, le spuse el celorlalți odată când cei opt membri ai redacției stăteau la taclalele obișnuite înainte de începerea ședinței de redacție.

proză

Din episodul trecut: Aflat la 635 de zile distanță de coliziunea cu un asteroid distrugător, pământeni se pregătesc de părăsirea urgentă a Planetei Albastre cu destinația Marte. Proliferează, alături de interpretările la Apocalipsă, știrile privitoare la producția de nave spațiale și apare un fenomen optic ciudat, denumit *verticalizarea orizontului*, așa cum e denumit de Aurora, o tânără jurnalistă. Se vorbește despre organizarea selecției pământenilor după criteriul calității morale, certificate prin două fapte altruiste, complet dezinteresate.

Al doilea criteriu de selecție îl reprezenta prezentarea unui *certificat de calitate intelectuală*, un certificat care să ateste capacitatea de inovare, talentul sau înzestrarea deosebită pe care un individ se presupune că o are sau ar trebui să o aibă și pe care și-o cunoaște sau ar trebui să și-o cunoască. Oamenii de știință ajunseseră la concluzia că specia umană supraviețuise doar ca urmare a unei genialități inerente membrilor acestei specii, nu întâmplător numite *Homo sapiens* sau omul înțelept. Sigur, în ultima vreme, această calitate fusese înăbușită de confortul și luxul aduse de civilizație și care-i făcuseră pe oameni mult mai leneși și mai indolenți cu privire la cultivarea talentelor lor, însă în noile condiții, extreme, de viață – această trăsătură a excepționalității individuale, a genialității – trebuia urgent resuscitată dacă oamenii voiau într-adevăr să poată salva umanitatea și să-i dea un nou început viabil. Pentru aceasta se vor înființa – așa prevedea actul normativ conceput de Organizația Națiunilor Unite și Parlamentul European – comisii de selecție în fiecare oraș al fiecărei țări, după modelul emisiunii *America's Got Talent*, unde participanții vor trebui să prezinte cea mai originală, cea mai ieșită din comun, cea mai creativă trăsătură a personalității lor – indiferent că e vorba despre o idee, un număr de acrobație, o interpretare originală – pentru că de toate va fi nevoie pe noua planetă și, oricum, fiecare în parte constituia o dovadă a prezenței unei gene creative care, se spera, se va perpetua în noile vlăstare și se va accentua ca urmare a acestei selecții. Nu se luau în considerare talentele de ordin tehnic – pentru acestea erau deja suficienți roboți și androizi ultradotați pentru a îndeplini toate sarcinile tehnice – de mentenanță, reparație, dar chiar și de creație tehnologică. În schimb, erau acceptate chiar și talentele de saltimbanci, de acrobație și de cascadorie și talentul umoristic pentru că divertismentul va fi o nevoie aproape vitală în mediul deosebit de auster ce se întrezărea pe planeta Marte. A-i face pe coloniști să râdă, să se amuze sau, măcar, să nu se prăbușească în noaptea lăuntrică a depresiei – constituia o asemenea necesitate încât celor mai dotați din acest punct de vedere, al capacității de a-i face să râdă pe alții, bufonii, circarii, clownii – li se trecea din oficiu cea de-a doua faptă bună pe certificatul calității morale, adică nu trebuiau să aducă dovada decât pentru o singură faptă altruistă.

Având privilegiul celor care lucrează în presă de a afla, prin fișa postului, lucrurile înainte de a fi aduse la cunoștința publicului, Aurora avusese ocazia să reflecteze, alături de ceilalți colegi ai ei, asupra posibilităților de a obține certificatul de integritate etică. Făcuse destul de mult bine în viață dar unde să găsească doi martori care să-i semneze dovada; era absurd să caute cerșetorii cărora le aruncase niște bănuți, băbuțele pe care le ajutase să treacă strada sau beneficiarii actelor de donație pe care le făceau în mod obișnuit alături de părinții ei de Crăciun sau de Paște când obișnuiau să meargă la azilul de bătrâni sau la orfelinatul din localitate și să lase la intrare pachete cu haine, mâncare sau jucării; de cele mai multe ori nu văzuse nici un chip de bătrân sau de copil, produsele lăsate la poartă trebuiau întâi verificate, apoi erau distribuite de personalul autorizat din instituțiile respective. Avusese timp și să regrete că nu mai era copil mic, de până în zece ani, scutit prin legea ce urma să fie publicată în curând de sarcina de a-și demonstra competența morală. Cât privește

Proxima (II)

competența / calitatea intelectuală de aceasta nu erau scutiți decât copiii până în șase ani, considerându-se că de la acea vârstă orice individ poate fi supus evaluării cognitive, fiind vârsta începerii școlii. Așteptările trebuiau reglate în funcție de vârstă dar era neîndoielnic că diferențele de înzestrare se vedeau fără dubii încă de la această vârstă. Unii aveau o memorie prodigioasă, alții cântau dumnezeiește, alții făceau cuburi Rubik în câteva secunde sau calcule cu numere mari, cu rezultate perfecte, în sfârșit erau câțiva care puteau face cele mai fine analize ale situației politice din țară și de pe glob. Niciun om rezonabil nu ar fi putut crede că diferențele aproape naturale de înzestrare, de talent, de inteligență, de genialitate nu se vedeau încă de la câțiva anișori, demolând cu totul acea linie de gândire primitiv-comunistă care susținea că oamenii sunt egali din naștere și că singurele deosebiri se datorează deosebirilor de clasă socială a părinților lor.

Teodor, colegul ei de la rubrica de sport, miza pe cartea indiferenței. Și adevărul e că îi ieșea foarte bine. După ce-și termina treaba se juca pe computer sau pe telefon până ce putea să plece acasă. „Ce vă faceți atâtea griji?”, le spuse el celorlalți odată când cei opt membri ai redacției stăteau la taclalele obișnuite înainte de începerea ședinței de redacție. Vom vedea la vremea respectivă ce e de făcut, dacă e ceva de făcut, dacă mai rămâne vreun locșor în avioanele lui Trusk (așa îl chema pe patronul Starstart's, care făcea contracte de miliarde de dolari cu guvernul Statelor Unite și cu guvernele tuturor țărilor din lume cărora le vindea nave spațiale, cel puțin pe hârtie, pentru că în practică foarte puține comenzi fuseseră onorate). Dacă da, mă voi aciuia și eu în vreunul sau măcar pe sub vreun scaun al unui emigrant legal, căci în ce mă privește nu am nicio șansă de a produce vreo dovadă a celei mai slabe competențe morale sau intelectuale.” Ceilalți izbucniră în râsete și aplauze. „Și apoi, adăugă, nici nu ar fi frumos să ne lăudăm, așa m-au învățat de mic, eu nu aș avea tupeul nici măcar să candidez la *Marte's got Talent* (așa urma să se cheme proiectul mondial de selectare a celor care meritau să se îmbarce pe una din navele spațiale pentru a coloniza planeta roșie). Dar să mai și câștig... A câștiga e o formă directă de exterminare: literalmente ștergi pe cineva sau mai mulți din cartea vieții ce urmează să fie scrisă pe planeta Marte. Nu a remarcat nimeni contradicția celor două criterii, pe de o parte ni se cere dovezi de altruism, pe de altă parte, ni se cere să participăm la cel mai egoist concurs imaginat vreodată. Așa că *thanks but no, thanks*. Cei cu adevărat altruști nu vor ajunge niciodată pe Marte pentru că nici nu se vor prezenta la vreo selecție. Dacă într-adevăr mai era ceva dintr-o amărățată de genă altruistă, ea va rămâne aici, pe pământ, și va dispărea împreună cu el.” „Ce vrea să spună Teodor, zise Aurora zâmbind, e că dacă gena altruistă ne face cu adevărat oameni, singurii oameni adevărați vor rămâne pe un pământ în flăcări și vor pleca, salvându-se, numai purtătorii de genă egoistă. Înțeleg că el e un exemplar al celei dintâi, sortită extincției finale, așa că se ne bucurăm de el și de oameni ca el cât mai e timp, poate reușim până atunci să le smulgem până atunci o mostră din prețiosul lui ADN pe care să-l reproducem bine mersi în niște omuleți verzi și altruști.” „Nu vă dau nimic, protestă Teodor!” stârnind din nou hazul celorlalți.

2.

Trecuse mai bine de o săptămână de când se dăduse drumul la anunțul oficial, de când toate ziarele și posturile de radio și de televiziune primiseră aprobarea să-l transmită ca pe o știre de interes public. Primul efect fu cel de încremire globală și de neîncredere. Nimeni nu crede când ceva rău i se întâmplă lui, or toată suflarea omenească se purta acum ca un singur individ în fața asteroidului supranumit Proximaterra întrucât se presupunea că provine din cel mai apropiat sistem solar, în mod ironic tocmai acela care eliminase, în urma unor atente verificări, posibilitatea de a prezenta vreo condiție incompatibilă cu viața. Era foarte ciudat

ca tocmai un meteorit dintr-un sistem solar foarte probabil biofor – așa cum erau denumite sistemele purtătoare de viață în jargonul astrofizicilor și astrobiologilor – să extermine viața pe Terra. Dar nimeni nu mai avea timp de asemenea speculații, deși au fost câțiva care și-au amintit că pe vremea când nimic nu amenința atât de efectiv și ultimativ pământul, Proxima Centauri B fusese invocată ca o posibilă planetă locuibilă de terieni, în cazul unei catastrofe – pe atunci pur teoretice. Distanțele – deși mici în termeni astronomici (4, 2 ani lumină) – rămăneau încă insurmontabile, în ciuda masivei creșteri a accelerației navetelor spațiale. Nici un muritor nu putea lua serios în calcul această posibilitate, așa încât planul de salvare a vieții – cel luat în calcul de guvernele lumii – fusese întotdeauna planeta Marte și nicidecum Centauri B, cu această posibilitate cochetând doar magazinele pseudoștiințifice sau de popularizare a științei. Distanțele erau atât de mari pentru mintea unui muritor încât dacă încercai să calculezi de când se desprinsese asteroidul din Proxima pentru a lovi, iată, acum, pământul obțineai o cifră bună doar pentru a te lăsa cu gura căscată pentru simplul motiv că se afla dincolo de orice posibilitate de reprezentare a minții omenești, fiind un sinonim matematic al abisului sau infinitului, al neantului sau al totului.

În fața amenințării precise a coliziunii, omenirea toată se purta ca un singur individ. Și cum individului îi vine greu să creadă că sfârșitul îi e aproape, că urmează să nu mai fie, la fel și omenirii, devenită un singur individ, respingea, cu toate ființa ei unică, o asemenea posibilitate. Chiar și aceia aflați în straturile superioare, oameni politici, oameni de știință din comitetele internaționale, astronauți și astrofizicieni cărora le revenea tocmai munca de convingere a publicului larg cu privire la realitatea coliziunii, chiar și aceștia – să rămână între noi! – nutreau în adâncurile lor speranța, dacă nu chiar credința – că până la urmă asteroidul nu va lovi pământul sau că se va dovedi mult mai puțin amenințător. Fuseseră de atâtea ori înainte anunțate posibile coliziuni catastrofale – revizuite sau chiar dezmințite ulterior, odată cu apropierea corpului ceresc de corpul pământesc. Întotdeauna exista – parcă în ultimul moment – o schimbare de rută, de traseu, o cotitură neașteptată – ca și cum ceva – nimic altceva decât hazardul, întâmplarea oarbă, mișcările browniene – ar fi protejat această bilă ce se învârtea de sute de miliarde de ani în jurul a două axe. Până una alta, oamenii de știință trebuiau să-și facă datoria profesională și să-i convingă și pe ceilalți – așa cum erau și ei convinși doar într-un punct aflat pe minuscula suprafață a neocortexului, respectiv în centrul nervos responsabil cu formarea și generarea certitudinilor științifice, cu legături slabe sau chiar fără conexiune cu alte centre nervoase, mult mai puternice, precum centrul credinței, centrul speranței și centrul pământului. (Centrul pământului era proiecția pe scoarța cerebrală a fiecărui individ a centrului pământului, cu care conform neuroștiințivilor orice persoană se afla în legătură, așa cum porumbeii sunt conectați cu polul magnetic al pământului. Se știa și înainte că omul se simte buricul și centrul pământului dar înainte să se localizeze acest centru nervos, nu exista nici o explicație științifică pentru acest sentiment atât de natural pentru ființa umană. Acum se știa de ce orice om, oricât ar fi de mărunț, se simte centrul lumii: pentru că el chiar purta în creierul său proiecția cerebrală a centrului Terrei care se deplasa odată cu el. Întrebarea care se pune era cum vor face față în condițiile relocării pe o altă planetă absenței fizice a centrului pământului – mai ales după ce acesta va fi dispărut în urma coliziunii cu asteroidul Proximaterra. Cercetătorii încercau să dea de cap acestei chestiuni spinoase, cu efecte mult mai grave decât cele provocate de lipsa gravitației, de imponderabilitate. Unii sugerau chiar posibilitatea ablației centrului nervos al pământului din creierele coloniștilor planetei roșii sau ingerarea de către ei a unei substanțe neurotoxice – ce urma să fie produsă – prin care să se diminueze nevoia de localizare geocentrică a creierului uman.)

Noaptea în care lumea se reface

Mitul merge pe stradă, dar nimeni nu-l recunoaște.
Sânzienele nu mai coboară pe câmpuri,
ci pe acoperișuri de bloc.
Tresar în reflexii de sticlă,
se amestecă în reclamă,
în ecran, în semafoare
care clipească
la răspântii uitate.
Orașul nu mai are păduri,
dar are coridoare întunecate
unde încă se pot auzi
pașii lor
dacă oprești muzica
și respiri.
Un băiat fumează
în stația de tramvai,
nu știe că sprijină
un ax invizibil al lumii.
O fată trece cu florile cumpărate
dintr-un supermarket deschis non-stop —
fără să știe
că sunt sânziene.
Sacrul nu a murit.
Doar s-a ascuns.
Așteaptă —
în tăcerea dintre două notificări,
în visul recurent
care revine exact în noaptea asta,
în nostalgia fără cauză
care lovește brusc,
în mirosul vag de fân
într-un oraș fără fân.
Cei care au uitat
nu sunt pierduți,
ci doar în drum.
Ritualul nu cere credință,
doar prezență.
Și poate,
dacă te oprești puțin,
chiar acum,
în mijlocul totului,
vei simți
cum se desface clipa,
cum timpul se pliază,
și cum sânzienele trec,
iar lumea —
pentru o secundă —
se reface.

(24 iunie 2025, de Sânziene)

Timp în lacrimi

Timpul plânge sub aripa ce se ascunde,
dorul zgribulit se adâncește-n tăcere.

O inimă bate-n geam,
un zvon între văzute și nevăzute,
zbr — o frântură de viață
ce nu vrea să tacă.

Fulgul visului strigă în surdina,
joacă cu roua dimineții,
mângâind efemerul ce nu se arată.

Și floarea udă, tremurând,
respiră între clipa care se desface
și umbra ce rămâne.

Bâlciul deșertăciunilor

deoparte, eu —
privesc ruptura în care rătăcesc
într-un timp fără întoarcere.
pe tarabele lumii,
zeii au devenit umbre sub sticlă,
chipuri topite-n lumini artificiale,
vânzători de tăceri și promisiuni strivite.
zeus — o lumină ce se topește,
buddha — ecoul unei liniști străine,
iuda — două măști crăpate,
platon — un drum pierdut
printre cuvinte.
mitul — o scoică spartă pe nisip,
sacrul — o stea căzută ce nu mai arde,
iar buha cea mare privește totul
ca o oglindă fără chip

Ființa în lacrimi

în care nimeni nu mai vede începutul.
gândul meu, o pasăre cu aripi frânte,
căutând cercul care să mă cuprindă,
unde timpul nu e o linie,
ci o buclă ce mă ține strâns —
un loc de tăcere adâncă,
unde viața nu e o păpușă sfâșiată
în mâinile unui zeu fals.
dar bâlciul nu știe de cercuri,
numai de vânzare și zgomot,
iar eu, deoparte,
rămân o rădăcină smulșă,
într-un pământ ce-a uitat
să mai povestească.
aștept să aud din nou
susurul primului început.

Tăcerea vieții

(la moartea lui Octavian Paler)

Timpul șoptește în jocul său mut,
învăluindu-ne pașii în ceața nesfârșită,
unde speranțele cad,
ca frunze uscate purtate de vânt,
iar umbrele dansează-n tăcere,
ascunse în ramuri nevăzute ale sufletului.
Cesul uitat bate-ntr-un ritm stins,
oglindea sparge chipuri de lumini
și umbre,
iar din adâncuri, un ecou straniu răsună,
un glas vechi, pierdut în amintiri,
care murmura că uitarea nu e sfârșit,
ci o ușă care se deschide —
spre o liniște adâncă,
dincolo de lumea zgomotoasă,
unde totul se dizolvă în necunoscut.
Și totuși, în această tăcere grea,
se naște o întrebare fără răspuns:
Ce rămâne din noi când timpul pleacă?
O umbră? O urmă? O speranță?
Poate doar clipa —
această scânteie fragilă,
un licăr de lumină în noaptea eternă,
unde singurătatea devine început,
iar efemeritatea, adevăr.

Rugă târzie

Nu te-am căutat în zori,
ci în umbrele ce se ascund de timp,
o taină pură, tăcută,
purtând semne ce nu se spun.

Pacea s-a retras în cercul nevăzut,
unde cuvintele nu pătrund,
iar sufletul, încercuit de absență,
rămâne străin de sine.

Ce rost are să fiu
când umbrele mă strâng?
Singurătatea nu-i doar gol —
este un prag, o răscruce de tăceri,
unde inima răzbate în tăcere,
căutând lumina ce nu se arată.
Așteptarea nu moare, ci se țese,
într-un joc de văluri ce se deschid
și se închid,
iar tu, prezență ascunsă,
redă-mi taina ce mă ține legat
de ceea ce nu sunt, dar trebuie să fiu.

Rămânerea ta

Mariei

Te privesc fără să te opresc.
Ai devenit ceea ce odată doar visam
pentru tine.

Zâmbetul tău e sigur acum,
nu mai întrebă, doar merge.
Mâinile tale știu pe cine să țină,
nu de teamă, ci de încredere.

Mi-ai rămas în lucruri simple —
în gesturi pe care nu le mai ceri,
dar le știi.
Într-un cuvânt nerostit,
în felul în care îți așezi rochia albă,
în felul în care pleci, fără să fugi.

Nu e despărțire,
e doar un fel nou de a iubi,
mai de departe,
mai în tăcere,
dar nu mai puțin.

Te iubesc enorm, vorba noastră de salut
de fiecare dimineață!
Ți-au rămas acasă, cărțile de povești,
caietele, cursurile, fotografiile, jurnalul de la
9 ani...
Și faptul că ai mamă și tată, nu părinți,
cum mi-ai zis cândva...

Autoportret

Singurătatea nu e absență,
E prezența mută a tot ce n-a fost.
E strigătul meu rămas suspendat...
Neauzit, neprimit,
De parcă nici Dumnezeu
nu mai locuiește aici.

Nimeni nu știe cine sunt.

Nici foc, nici apă, nici aer, nici pământ.
Mi-e frig în carne, în oase și în clipă
Trec prin zile ca printr-un vis
cu pereți de gheață,
În care fiecare clipă îmi roade din sine —
Nimeni nu mă vede.
Nimeni nu mă poate atinge.

Nimeni nu știe cine sunt...

Mi-am făcut prieteni din umbre și praf,
Le dau nume, le trimit scrisori,
Le citesc din cărți despre sens,
Dar nimeni nu răspunde.

Nimeni nu știe cine sunt...

În mine e un pustiu care urlă fără glas,
Și tot ce am iubit s-a transformat în ecou.

Nimeni nu știe cine sunt...

Uneori, în miezul celei mai adânci nopți,
Aud pași ușori pe coridorul gândului —
Poate e copilul care-am fost
Sau un înger obosit ce nu mai știe
să zboare.
Îmi șoptește că nu e totul în zadar,
Că suferința e o limbă pe care doar aleșii
o vorbesc.

Nimeni nu știe cine sunt...

Și-atunci, pentru o clipă, nu mai plâng.
Stau nemișcat, cu inima între două lumi:
Una care doare și alta care promite,
Deși nu dă nimic.

Nimeni nu știe cine sunt...

Speranța — o pasăre mută
ce-mi doarme pe umăr.
Dacă o mișc, zboară.
Dacă o privesc, dispăre.
Dar e acolo. Sau poate doar o vizez.

Nimeni nu știe cine sunt...

Și-n fiecare dimineață,
când zorii îmi zgârie pleoapele,
Deschid ochii și spun:
„Astăzi... încă exist.”

Nimeni nu știe cine sunt...

Port moartea în mine ca pe un nerv viu,
Nu ca pe-o spaimă,
ci ca pe un adevăr tăcut.
Sunt ființă către sfârșit, nu prin ruină —
Ci prin trezirea cumplită
că totul e dat să piară.
Fiecare pas e o apropiere,
Fiecare vis — o frântură din ultimul somn.

Nici eu nu mai știu cine sunt.

**pe tarabele
lumii,
zeii au devenit
umbre sub
sticlă,
chipuri
topite-n
lumini
artificiale,
vânzători de
tăceri și
promisiuni
strivite.**

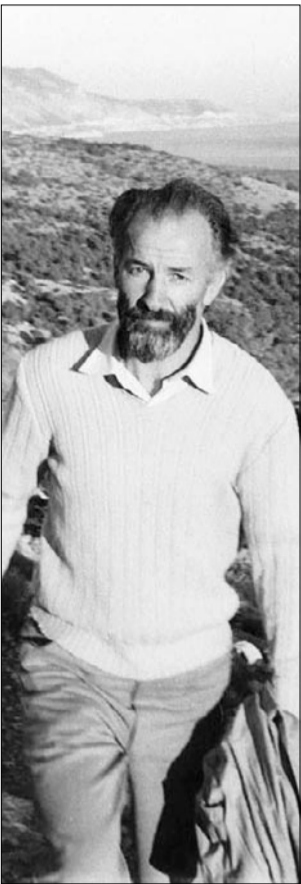
**zeus — o
lumină ce se
topește,
buddha —
ecoul unei
liniști străine,
iuda — două
măști crăpate,
platon — un
drum pierdut
printre
cuvinte.**

**mitul — o
scoică spartă
pe nisip,
sacrul — o
stea căzută ce
nu mai arde,
iar buha cea
mare privește
totul
ca o oglindă
fără chip
în care nimeni
nu mai vede
începutul.**

poesis

Philip Sherrard (1922-1995)

Traducere și prezentare: SILVIU MAN

În urmă cu 30 de ani, pe 30 mai 1995, trecea la cele veșnice **Philip Sherrard** (n. 23 IX 1922) - teolog ortodox, traducător, istoric și poet. Născut la Oxford, educat la Cambridge, a pendulat de-a lungul vieții între Anglia natală (a predat la King's College și SSEES) și Grecia de care s-a îndrăgostit iremediabil din tinerețe (unde a și locuit permanent în ultimii 20 de ani de viață – mai precis la Limni, în insula Evia, în condiții modeste). Ortodoxia anglofonă îi datorează lui Sherrard traducerea *Filocaliei* din greacă în engleză (demers desfășurat împreună cu Mitropolitul Kallistos Ware și G. E. H. Palmer). Dintre numeroasele volume pe teme de teologie și istoria bisericii, în românește i s-a publicat doar unul – „Coruperea omului și a naturii” (în original: *The Rape of Man and Nature*), în traducerea lui Marius Bogdan Buzdugan, la editura Doxologia, 2018, inspirat inclus în

DESPRE LIBERTATEA OMULUI

Părinții părinților noștri au pus la cale pământul,
l-au hotărât
în cerc, pătrat și linie
după tiparul stelelor,
știind ce simpatie există
între constelațiile acelea și mintea
care sălășluiește îndărătul universului -
chezășie că noi, copiii lor, va trebui s-avem
o rânduială pe care, dacă o urmăm
vom rămâne în aceeași strânsă simpatie.

Noi am șters lucrarea lor. Să fie asta o nelegiuire?

Prea scump plătită
a părut cunoașterea care nu ne-a lăsat loc
să ne conturăm propria moștenire,
să jalonăm și să construim cum poftim.
Ce pace poate afla cel ce nu-i rob
în împlinirea voii altuia?
Vom fi liberi
și din mințile noastre vom crea
tiparele care să ne confirme libertatea.

Să existe vreo fisură pe care s-o fi ratat?
Împrejurul nostru se-nvolburează
ambiguități ce nu țin seamă
de ce-am dori sau de ce nu reușim să dorim.
Părinții noștri își știau menirea:
noi, cei ce am luat chezășia lor drept cătușă
în închisori de noi zidite, venim și ne ducem
sau băjbăim orbește,
pe dedesubtul pământului ce l-am desfigurat,
după rânduiala lor pierdută, ca să fim liberi.

ÎNTR-O VECHE TRAPEZĂ

Pelerin și călugăr, s-au dus
iar acum stau singur
în trapeza aceasta veche
cu sfinți subțiați pe ziduri,
sfinți din roșu și din albastru,
o tovarășie care nu aștește niciodată
de-a pururi veghind;
stau singur la masă
așezat pe piatra rece
și îmi așez fruntea
pe tăblia de piatră
ca să-mi răcoresc sângele de la amiază.
Spun singur, dar
cine poate fi singur
într-o asemenea companie –
Sfântul Nicolae, Sfântul Pavel,
bătrânul magician Ioan
care l-a prefăcut pe diavol în piatră
iar piatra a scufundat-o în mare?
Cine poate fi singur
în prezența acestora, în hainele lor lungi,
ale căror mâini, precum ale mele, au atins
vechea tăblie
și piatra cea rece au încălzit-o?
Deși fără trupuri, simțirea lor
străbate încă sala.
După o lungă tulburare
măcar atâta știu,
că numai în solitudine
omul nu e singur.
Am părăsit acest adevăr
roind cu toții precum
muștele pe blatul de lucru al măcelarului,
neauzind nimic din cauza

colecția „Teologie & Ecologie” – Sherrard oferind o bază filosofico-teologică solidă pentru o ecologie nedeteriorată de ideologii și radicalisme, și nesupusă establishment-ului economic. Sherrard a fost de asemenea un intens promotor al poeziei grecești moderne printr-o întreagă colecție de traduceri în engleză și studii de referință - și la rândul său poet de o deplină maturitate stilistică. Astfel, din opera lui poetică strânsă în volumul *In The Sign of the Rainbow. Selected Poems 1940-1989* (Anvil Press Poetry, 1994) am ales pentru traducere – cu permisiunea d-nei Denise Harvey, văduva sa – o serie de poeme. Sperăm că selecția de mai jos să reflecte, fie și parțial, verbul său care împletește cu deplin echilibru estetic tensiunea filosofică și fulgurația teologică.

ȚĂRÂNA

Binecuvântată fie țărâna, ea
e cel din urmă lucru care plămădește
care dând forma omenească
și plăsmuind
pasăre, sălbăticiune, pește,
fiind și în furtuna nefirească
cea din nimic venind
crustă pământului să-i dea.
Binecuvântate fie traiectoriile
lente de țărână
din care ne cresc istoriile.
Căci sufletul nu mai are nimic pe care
să-l numească al său și nimic să-i rămână:
despuiat de lumea de oglindă
se înecă-n deznădejde și-n furie bolnavă,
gândul lui șuvoi fără de noimă,
trupul lui rană deschisă
prin care sângele lui suge neconținut
din aer rânceda otravă.
Nici o veche mimă, nici un sacru dans
nu-l mai ridică din cădere.
Stele și mare și lună
nimic n-au de rost:
în neauzire-n nevedere
durerile lor sunt bine îndesate
în cine știe ce laborator ticsit;
iar fragilitățile
ferigii, scoicii sau arpeii
sunt smulse și zdrobite.

Țărâna doar rămâne
doar țărâna ce-n curând
va pătimi și ea
sărutul de pe urmă al focului.
Să fie prea târziu pentru cântat,
prea târziu pentru sărbătorit
acest lucru de neimaginat
ce menține credința neștirbită
în stadiul ei cel mai smerit?
Prea târziu ca să putem măcar numi
o atât de radicală puritate?
Când se va trage ultima cortină
peste zilele și peste putințele noastre,
și ce altceva se-ascunde după mască
decât lipsa noastră de iubire, frica noastră? –
cred că țărâna se va-nălța din jos
în hlamida ei roșie, curatu-i veșmânt
un înger de foc luminos
cu ochi ce-n veci de veci vor jelui
pe vii și pe toți morții din mormânt.

MÂNA

Mână, miraculoasă articulare a eternității,
pogorând în plăpândă alcătuitoare de oase
amărăciunile și duioșiile ce însufletească
poemele ce transcend cu mult
formele noastre de a rosti, atât de muritoare;
lucrătură delicată a încheieturii,
lut alb din altă țărână decât aceasta,
cât de solemn, cu ce binecuvântare, te arcuiești
ca degetele pline de dragoste să poată atinge
și să închidă ușor
pleoapele celui expus pentru prea multă vreme
abandonării sălbatice ale acestui veac.

SCRISOARE

Acoperișurile caselor se scufundă-n lumea
noptii.
Stâlpii de pe stradă luminează ruinele: scări
zdrobite, căpriori

atâtor voci care vorbesc,
nevăzând nimic din cauza
atâtor lucruri care ne orbesc privirea,
îngrozindu-ne tocmai de acel lucru, singurul
care ne poate vindeca singurătatea.
Puțini ajung azi să priceapă
ce-au spus toți înțelepții,
că auzirea crește întru tăcere
precum vederea crește întru beznă.
Această înțelepciune mângâietoare
se înalță din nemișcata
beznă a singurătății,
se înalță precum acești sfinți
se înalță din întunecata țărână
ca să-și danseze nemuritorul lor dans.
Și eu, care am atins
vârful cel adânc al însingurării
acum m-aș încumeta să spun
ce-am început să aflui,
dar un băiat
venit din curtea văruiată pătrunde,
ezită o clipă
pe pragul scaldat de soare, iar apoi
aduce târâș o găleată goală
pe lespezile pardoselii
ca să ia din bucătărie
apă pentru catărul lui însetat.

Mănăstirea Sf. Hristodul, Patmos

O ZI FRUMOASĂ DE IUNIE

Și iarăși aceste câmpuri în soarele după-
amiezii
cu mirosul de fân și sunetul
coasei despiciând tăcerea, și cu zbârnăitul
ascuțit al lăcustei frecându-și piciorușele
fragile.
Și iarăși balta asta, cu vacile înfundate în ea
până la genunchi
legănându-și cozile, rumegând cum au
rumegat dintotdeauna,
în vreme ce bășicile se ivesc din noroi –
plop, glip, glup, plip –
iar libelula albastră se joacă de-a v-ați
ascunsele prin rogoz.
Căci acestea au fost acolo și sunt întotdeauna
acolo
iar băiatul care stătea pe prund
înmuindu-și degetele picioarelor în apă,
visând la Dumnezeu sau la fata
a cărei neprihănire o privise când vântul i-a
înfoiat rochia –
nici el nu s-a dus. Tu ești cel care s-a dus.
Te-ai dus la oraș cu triburile morții;
ți-ai pus pe tine uniforma, ai încercat să te
războiești: asta
e Viața, așa ți s-a spus; în vreme ce plugul
ruginea de-a curmezișul brazdei, iar piatra de
tocilă printre urzici.

Dar acum, încă o dată, aceste câmpuri
întinzându-se ca un văl verde
pe chipul unei mirese, și sub
călcătura ta, zvâcnind inima pământului
ca o pasăre vie prinsă-n pumn. Acum, încă o
dată
pacea maternă a dealurilor, cu coamele coapte
de surâsul cald al soarelui, încetul,
imperturbabilul rumegat al vitelor pascănd
pe sub sălcii, pe-aproape de apa netulburată.
Acum, încă o dată. Iar de data asta nu vor mai
fi pierdute.

**Binecuvântată
fie țărâna, ea
e cel din urmă
lucru care
plămădește
care dând
forma
omenească
și plăsmuind
pasăre,
sălbăticiune,
pește,
fiind și în
furtuna
nefirească
cea din nimic
venind
crustă
pământului
să-i dea.**

traduceri

dezgoliți de vânturile unei furtuni abia trecute.
Camera mea printre ruine, expusă furtunii ce se apropie:

ferestrele, deschise, lasă înăuntru stelele nopții
ce renasc în dorința sângelui ce nu se vindecă
niciodată; o masă

la care scriu aceste cuvinte, dintr-un colț
îndepărtat,

către tine, în alt loc – știu, cuvinte ce s-au mai
scris și iarăși se vor scrie
câtă vreme omul va putea scrie.

Ce-aș putea spune? Orașul e devastat.
Niciodată noi n-am mai fost așa: azi criză,
și mâine altă criză, până și ultimele puteri ale
iubirii noastre s-au epuizat. Ochii
caută printre gropile obuzelor, peste locurile
de joacă,
în umbrele altor ochi, dar nu pot
înălța măcar o închipuire care să ușureze
inima
de povara acestei uitări.

Și la ce bun să încercăm să ne-aducem aminte
de vara aceea?

Toată ziua stau aici, aranjând fotografiile –
soarele pe trupurile noastre, marea care ne
primenește;

dar seara mă găsește tot în camera-n
dezordine,

vântul, rece ca nostalgia, risipește tablourile,
și iarăși mă află în fața unei vieți
care nu este nici viața ta, nici măcar viața mea,
această

părăsire, aici, într-o vreme a tristeții.

Bântuit de cele pierdute. Ce gol e sfârșitul
fiecărei zile!

Am hoinărit până dincolo de limitele
identității noastre,

Închiși într-un vis din care nu recunoaștem
nimic, acolo unde nimeni

nu mai poate spune pentru ce s-a născut,
pentru ce moare.

Cine va măsura golul acestei despărțiri?

Cine va primi aceste amintiri ale unei vieți
împărțite

sfâșiate în pragul unei alte ierni? – aceste
cuvinte

le scriu, dintr-o lume a absenței, către tine
în altă lume.

9. DECIZIE

Ce mai așteptăm,
chiriași fără cotă-parte
în aceste case care dintr-o dată au devenit
închisori pentru noi
acum că am luat decizia să ne întoarcem,
acum când viețile noastre seamănă
cu stafia unui om
care își așteaptă trupul,
ce mai așteptăm, tot îngânând
puținele noastre gânduri în limba unui popor
zdrobit?

Ne ghemuim sub ferestrele pe care nu
îndrăznim să le deschidem,

în bezna unei străvechi frici, adăposturile
noastre

aceste camere sărăcăcioase, sălașuri de-o
noapte.

Foarte stranii împrejurimile pe care ni le-am
construit

cu hornurile, cu cerul plin de funingine și cu
copiii

care se joacă pe terenul sterp al unei regiuni
copleșite;

foarte stranii paturile de care ne ținem agățați
acum că nu mai avem puteri să îndurăm
greutatea teribilă a celor ce nu mai au nimic.

Plimbările noastre sunt din ce în ce mai scurte
prin aceste fundături osândite,

ce ne oferă, mângălite precum sloganurile de
pe un zid năruit, doar umbrele noastre

așteptând alegerea morții.

Ce mai așteptăm,
acum că ochii

ni se scufundă mai adânc în orbite, acum că
de la zi la zi e tot mai greu

să respirăm această emanație a unei existențe
îmbăcsite?

Acum că am simțit
viața

care se află dincolo de această lume mutilată
ce mai așteptăm? De ce nu începem?

(din ciclul *Orientation and Descent*,
1947 - 1951)

OGLINDA

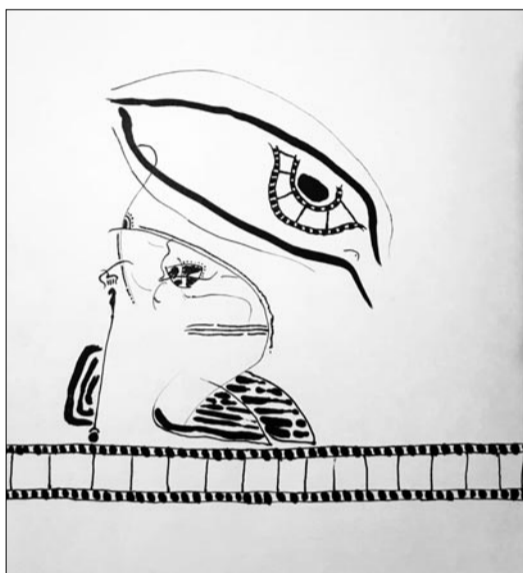
Această oglindă, moarte,
în care văd
trăsăturile frunții pe care mi-e frică să
o-nfrunt –

adică adunătura șubredă
de minciuni, vanități, eschive, întregul
conglomerat mut de zgură și pierzaniei,
despre care pretind că n-aș fi eu.

Sufletul laș
se poticnește în contemplarea propriei măști,
fuge de imaginea desfigurată – rod
al propriului gând, lucrătură migăloasă al
propriei slăbiciuni –

care își râde de el din oglinda pe care o numim
moarte.

Numai sufletul al cărui chip e neîntinat
privește în oglinda aceasta precum îngerul
privește în lumină.

UCIDEREA

Era o poveste,
ceva despre-o gălceavă de demult –
doi frați care-și împărțeau moștenirea
și unul dintre ei a spus că nu-i a lor
țarina ce-o lucrau, împărăția lor de soare,
ci că erau datori unul altuia
și că trebuiau cu ceremonie, cu iubire
ceremonială,

să ofere primele roade de îndată ce le venea
vremea;

după care celălalt,
rănit de-atâta sfială,
și-a ucis fratele cu un cuțit,
sperând că după asta nimeni nu va contesta
dreptul său deplin de proprietate, dreptul său
de-a stăpâni.

Știm povestea. E-o crimă străveche.
Iar arma cea puternică a timpului este uitarea.

Cum am mai putea crede că noi,
după atâtea secole pe țarina asta,
în care ne-am îngropat truda, am crescut fiice
și fii,

am planificat și am replanificat, am ameliorat,
am doborât,

care am îndeplinit fără crâcnire, la schimbarea
anotimpurilor

tot ce ne-a cerut anotimpul, semănat și
recoltat,

de ani și ani, până când s-a făcut una cu noi,
singura noastră posesie, împreună cu carnea
și osul nostru,

totuși suntem uzurpatori, uzurpatori ai
soarelui,

că nu strămoșul pe care nu l-am cunoscut
ci noi, noi avem sânge pe mâinile noastre
și pecetluim moartea unui frate prin tot ce
facem?

MEDITAȚIE

Trebuie să-mi pregătesc moartea.

De multe ori am simțit
zvâcnetul inconsolabil

de durere în rădăcina arborelui;

de multe ori am privit
mădulari albe, risipite
înflorind pe mare.
Am pășit pe o cărare
cu sânge încă neuscat
descifrând labirintul
spre străvechiul bârlog
în care sălbăticiunea își linge rana.
Acum în sfârșit știu
din ce largă obârșie
izvorăște iubirea omenească.

Și cum ating acea rană
tremurând de-o spaimă străină,
trei femei în negru
se așează sub fereastra mea;
cu capetele plecate în soare
ele cos; cos în tăcere
giulgiu și pânză pentru prunc.

Trebuie să-mi pregătesc moartea
nu o dată, ci de mai multe ori
în tăcută evlavie precum
cos femeile giulgiu,
își face cuib pasărea
aprinde omul foc

în vatră, în miez de noapte –
trebuie să dau focului
tot ce am iubit,
vechi amintiri dulci
ca merele păstrate-n pod,
atingerea unei mâini nevăzute
sau apa din adâncuri;
toate mistuindu-se până când
moartea însăși se va mistui:
doar întunericul rămâne
chemând în întuneric
precum pânțele cheamă pruncul –
trebuie să-mi pregătesc viața.

NOTE DESPRE LUMEA ANTICĂ

Daltă pe piatră, deget
modelând lutul umed,
inteligibilitate
în tobă și flaut:

Acești meșteșugari
au cartat Haosul
cu firul de plumb,
măsura minții:

Au văzut frumusețe în număr,
număr peste tot –
toate lucrurile, umbre
sculptate de Unul:

Realul în altă parte,
aici oglinda,
și inima omului
judecată de statui.

Sortiți să imite
mereu-depărtatul,
ei și-au ascuns exilul
sub măști de viță și laur,

Învăluind farsa crudă
a non-existenței
în ritualul lucrurilor simple:
apă, pâine, sare.

Să fi fost visul greșit?
Pământul a murit
când mitul s-a sfâșiat
și marea a fost părăsită.

„Suntem pierduți, au țipat ei,
pierduți”. Zeii
nu sunt ai noștri, doar
moartea și groaza asta.

„Desfrâu al Babilonului!
Acum chipurile noastre
cad în împietrire
sub uitătura Meduzei...”.

Era ceasul în care
preaplin de viitorime
Fiul Omului
urca spre Muntele Măslinilor.

**Plimbările
noastre sunt
din ce în ce
mai scurte
prin aceste
fundături
osândite,
ce ne oferă,
mângălite
precum
sloganurile de
pe un zid
năruit, doar
umbrele
noastre
așteptând
alegerea
morții.**

traduceri

Hans-Georg GADAMER: Martin Heidegger *

[fragment]

Când Heidegger susținea vreo prelegere, vedeai lucrurile înaintea ta, ca și cum ele căpătau materialitate și deveneau palpabile. Într-o formă mai blândă și limitată la domeniul elementar al fenomenologiei percepției, se poate spune cam același lucru despre Husserl. Nici „terminologia” lui nu era faptul productiv din punct de vedere fenomenologic în ceea ce privește limbajul său.

traduceri

„[...]”
În toamna anului 1974, când Martin Heidegger sărbătorea aniversarea a 85 de ani, acest lucru a însemnat o adevărată surpriză pentru mulți dintre cei din generația tânără. Gândirea acestui om intrase de atâtea decenii în conștiința colectivă, prezența sa în cursul evenimentelor petrecute în secolul nostru fiind, în ciuda oricăror schimbări conjuncturale, de necontestat. Momente ale apropierei sau îndepărtării de Heidegger au oscilat de-a lungul vremii, așa cum se întâmplă de regulă numai cu astrele cu adevărat mari, care își pun amprenta asupra epocilor. O astfel de perioadă a fost cea imediat următoare Primului Război Mondial, când, la Freiburg, își începea activitatea tânărul asistent al lui Husserl.

Apoi, în cei cinci ani în care Heidegger a predat la Marburg, are loc ascensiunea abruptă a prestigiului său academic, care, în 1927, cu **Ființă și timp**, pătrunde în spațiul public și astfel, dintr-o singură lovitură, dobândește recunoaștere mondială.

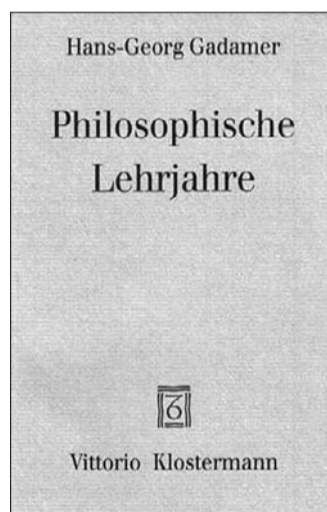
Pe vremea noastră, în această Europă provincializată progresiv începând cu 1914, în care numai științele naturii puteau garanta un succes internațional rapid - să ne gândim, la nume precum Einstein, Planck și Heisenberg - și, desigur, teologia, care, grație Bisericii, putea depăși granițele naționale, cum s-a întâmplat, de pildă, cu Karl Barth, celebritatea de nivel mondial a tânărului Heidegger a reprezentat un fenomen unic. Atunci când, la sfârșitul celui de-al treilea Reich, lui Heidegger i s-a interzis să mai predea la Freiburg din pricina angajamentului său inițial pentru Hitler, se va iniția un adevărat pelerinaj internațional spre Todtnauberg, unde Heidegger, în «coliba» sa, o căsuță modestă aflată sus, în Munții Pădurea Neagră, își petrecea cea mai mare parte a anului.

Anii cincizeci au însemnat însă un punct culminant al «prezenței» sale, cu toate că nu a mai activat ca profesor. Dar îmi amintesc cum el a venit la Heidelberg cu prilejul unei conferințe despre Hölderlin și ce problemă tehnică a reprezentat ținerea sub control a marii aule primejdios de supraaglomerate din universitatea cea nouă. Și așa se întâmpla de fiecare dată la apariția acestui om în public.

Apoi, odată cu dezvoltarea vertiginoasă a economiei și a tehnicii, cu creșterea bunăstării și a confortului, s-au ivit noi și lucide modalități de gândire în rândurile tinerimii academice. Cele mai pregnante forțe spirituale au devenit tehnologia și critica marxistă a ideologiei. Heidegger s-a retras din fața acestei «vorbării» (*Gerede*), așa cum el, la rândul său, o caracterizează răutăcios, până când, în zilele noastre, pare să-l redescopere o nouă generație, ca și cum ar fi vorba de un clasic dat uitării.

Care să fie secretul acestei prezențe îndelungate? Nu i-au lipsit adversarii și nici astăzi nu duce lipsă de ei. În anii douăzeci a trebuit să se impună împotriva rezistenței nenumăratelor forme de cumsecădenie academică, iar perioada de zece ani dintre

1935-1945 și, nu mai puțin decisiv, întreaga formare a opiniei publice de după război și până astăzi nu i-au fost deloc favorabile. Distrugerea rațiunii (Lukacs), jargonul autenticității (Adorno), părăsirea gândirii raționale în favoarea mitologiei pseudopoetice, lupta sa cu morile de vânt împotriva logicii, refugiul din timp în «ființă» - și lista acestor atacuri și acuzații ar putea fi prelungită simțitor. Și totuși, când Editura Klostermann a anunțat apariția unei ediții a operelor complete ale lui Martin Heidegger în șaptezeci de volume, tuturor li s-a trezit atenția. Chiar și cei care nu mai știu nimic

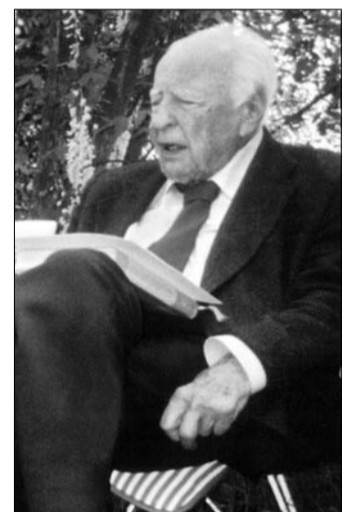
despre Heidegger nu pot rămâne indiferenți privind fotografia unui om vârstnic, singur, care-și iscodește și cercetează lăuntru și se depășește pe sine în cugetare. Chiar dacă se declară anti sau pro-heideggerieni, ei devin prin aceasta penibili. Nu poți trece așa de ușor pe lângă gândire.

Cum vine asta? Cum s-a ajuns aici? Îmi amintesc exact cum am auzit pentru prima dată de numele său. S-a întâmplat în 1921, la München. În cadrul unui seminar de-al lui Moritz Geiger, un student a susținut o cuvântare deosebit de ciudată, patetică, într-o manieră de exprimare cu totul neobișnuită. Când, după aceea, l-am întrebat pe Geiger cine era acela, mi-a răspuns ca și cum ar fi fost de la sine înțeles: «Ah, tipul este heideggerizat». Nu aveam să fiu și eu curând la fel? Abia trecuse un an, când profesorul meu, Paul Natorp, mi-a dat un manuscris de patruzeci de pagini de-al lui Heidegger ca să-l citesc - o introducere la interpretările lui Aristotel. Acest lucru a fost pentru mine ca un șoc electric. Ceva asemănător am mai trăit la vârsta de optsprezece ani, când mi-au căzut în mână versurile lui Stefan George (al cărui nume îmi era pe atunci total necunoscut). Nici acum nu aveam o accepție satisfăcătoare, pe care să o contrapun ca interpretare filosofică a lui Aristotel analizei heideggeriene a «situației hermeneutice». Dar faptul că acolo era vorba de tânărul Luther, de Gabriel Biel și de Petru Lombardul, de Fer. Augustin și de Sf. Pavel și că Aristotel tocmai în acest mod era pus în discuție, precum și faptul că acolo se vorbea o limbă absolut neobișnuită, că era vorba de «ca să» (*Um-zu*), de lucruri în legătură cu «pe care - într-acolo» (*Worauf-hin*), de «preîntâmpinare» (*Vorgriff*) și «pătrundere» (*Durchgriff*) - toate acestea mi le amintesc și astăzi - toate acestea m-au pătruns. Nu era o simplă făcătură savantă sau o tratare istorico-

Traducere de ANA OCOLEANU

problematică potolită. Întreaga operă a lui Aristotel mă preocupa, iar când, la Freiburg, am primit primele îndrumări, mi s-au deschis deodată ochii.

Da, așa a fost: și se deschideau ochii. Se vorbește astăzi de lipsa de precizie conceptuală a lui Heidegger și de goliciunea poetizantă. Desigur, din punctul de vedere al ciudatului idiom «aproape-englezesc», care a acaparat în zilele noastre maniera de filozofare, limba lui Heidegger era la fel de îndepărtată atât de simbolismele matematice, cât și de jocurile cu categorii și

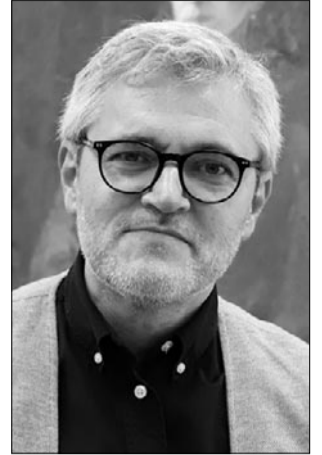

modalități, pe care le exersasem în Marburg-ul neokantian. Când Heidegger susținea vreo prelegere, vedeai lucrurile înaintea ta, ca și cum ele căpătau materialitate și deveneau palpabile. Într-o formă mai blândă și limitată la domeniul elementar al fenomenologiei percepției, se poate spune cam același lucru despre Husserl. Nici „terminologia” lui nu era faptul productiv din punct de vedere fenomenologic în ceea ce privește limbajul său. Nu întâmplător, tânărul Heidegger prefera tuturor celorlalte lucrări ale lui Husserl cea de-a șasea lui **Cercetare logică** în care acesta dezvoltase conceptul de „intuiție categorială”. Această doctrină a lui Husserl este considerată astăzi din mai multe puncte de vedere nesatisfăcătoare, opunându-i-se logica modernă. Însă *praxis*-ul ei, ca și cel al lui Heidegger, nu poate fi respins. Aceasta a fost întâlnirea cu o limbă vie în filozofare care nu poate fi depășită de nicio precizie tehnică cu mijloace logice.

În toamna anului 1923, tânărul Heidegger a plecat ca profesor la Marburg. La despărțirea de Freiburg-ul natal, el a invitat în Pădurea Neagră un mare număr de prieteni, colegi și studenți la o petrecere de seară de vară. Sus, pe pajiște, s-a dat foc unei buturugi uriașe, iar Heidegger ținu o cuvântare care ne-a impresionat pe toți și care începea cu cuvintele: «A priveghea la focul nopții...» - continuând apoi: «Grecii...». Firește, în toate acestea fremăta romantismul mișcării tinerești. Dar mai era ceva. Era hotărârea unui gânditor care contempla prezentul și trecutul, viitorul și filosofia greacă ca pe un întreg. [...]”

* Fragment din volumul Hans-Georg GADAMER: *Philosophische Lehrjahre. Eine Rückschau* [„Anii de ucenicie filosofică. O retrospectivă”], ed. a II-a, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1995, pp. 210-214.

Religie & știință și orientarea pragmatică a educației

În capitolul al III-lea din *Filosofia într-o lume pragmatică*, dialogul dintre Leonid Dragomir și Mircea Flonta e de fapt o analiză rafinată a relației dintre știință și religie, articulate în jurul a trei poziții: conflictuală, compatibilă și una a coexistenței pașnice, în care cele două registre nu se susțin reciproc, dar nici nu se exclud. Această poziție este argumentată în spirit kantian, prin distincția dintre cunoaștere – care operează cu fapte și cauzalitate – și sfera valorilor, care fundamentează acțiunea morală, inaccesibilă unei justificări raționale pentru marile mase. Profesorul Flonta respinge încercările de a armoniza cosmologia religioasă cu imaginea științifică a lumii, pe motiv că acestea trădează confuzii conceptuale, întrucât noțiuni precum „creație” sau „design” sunt inadmisibile în cadrul unei cunoașteri bazate pe experiență. În finalul capitolului, critica orientării strict pragmatice a educației contemporane, în defavoarea formării gândirii critice și a sensibilității axiologice, este corelată cu fenomenul secularizării accelerate, privit ca simptom al unui dezechilibru între rațiune și spiritualitate.

Mircea Flonta: Eu cred că, în principiu, dincolo de nuanțe, nu sunt posibile decât trei situații, dintre care două au tradiție. Cea care are cea mai mare tradiție este, în lumea modernă, poziția conflictului. Ea susține că știința și religia sunt incompatibile; prima ne înfățișează o imagine a universului care este incompatibilă cu cosmologia religioasă, în primul rând cu teza creației. Începând din secolul al XVIII-lea, există o lungă tradiție a dezvoltării acestei critici a religiei pe planul cosmologic. Cu alte cuvinte, religia oferă o concepție integrală asupra lumii, nu numai asupra vieții omenești, ci și asupra universului. Imaginea asta este creaționistă, cum se știe, și este incompatibilă cu imaginea lumii care se constituie pe baza cunoașterii științifice. Spun așa, căci nu datele științifice intră direct în conflict cu imaginea religioasă, ci o imagine a lumii, care se conturează punând în relație diferite date ale cunoașterii științifice și deci configurând un punct de vedere asupra originii și naturii universului, vieții și omului, care este bazat pe rezultate ale cercetării științifice. Este ceea ce desemnează expresia „imaginea științifică a lumii”. Aceasta este incompatibilă cu imaginea religioasă, una finalistă în esență. Ceea ce explică preluarea filosofiei naturii a lui Aristotel de către Biserica Catolică. Căci dacă toate lucrurile au fost create de către o ființă perfectă, cu o înțelepciune infinită, înseamnă că au fost create în vederea unui scop. Teza conflictului este o poziție fundamentală, cu o lungă tradiție; propaganda ateist-științifică nu este decât o formă, adeseori vulgară și simplificată, a poziției fundamentale a conflictului. Cea de-a doua poziție, care are și ea o tradiție, este cea a compatibilității. Ea susține că imaginea religioasă a universului nu este în conflict cu cea științifică. [...] S-a speculat și în legătură cu *Big-Bangul* că s-ar armoniza cu ideea Creației. Există multă literatură pe această temă. Vaticanul are o Academie Pontificală, care face și cercetare științifică, dar unul dintre obiectivele acesteia este să scoată în evidență faptul că nu numai că nu există incompatibilitate între rezultatele științei moderne și viziunea religioasă asupra naturii și asupra universului, dar și că unele rezultate ale cercetării științifice ar confirma acea imagine finalistă a naturii care este solidară cu ideea Creației.

Afirmațiile lui Mircea Flonta privind cele trei poziții privind raportul dintre știință și religie – conflictul, compatibilitatea și coexistența fără interferență – propun o schemă conceptuală clară, înscrisă în istoria critică a iluminismului filosofic. Analizând tradiția conflictului, profesorul Flonta pornește de la constatarea că ceea ce intră în coliziune nu sunt simple „date” științifice, ci „imaginea științifică a lumii”, un construct ce integrează rezultatele cunoașterii empirice într-o viziune coerentă asupra universului. Această imagine se dovedește incompatibilă cu cosmologia religioasă finalistă, care implică o teleologie fundamentală și o cauzalitate intențională, preluată din gândirea aristotelică și adaptată în teologia creștină, mai ales în versiunea sa catolică. Relevanța observației lui Flonta constă în distincția epistemologică dintre fapte și reprezentări integrate, ceea ce face ca aici conflictul să nu fie local, ci structural, vizând premisele ontologice și logice ale celor două viziuni. Se apropie de pozițiile formulate în filosofia științei de autori precum Ian Barbour (*Religion and Science: Historical and Contemporary Issues*, 1997) sau John Haught (*Science and Religion: From Conflict to Conversation*, 2006), care descriu relațiile știință-religie în termeni de conflict, independență, dialog și integrare. Totodată, Mircea Flonta recunoaște tradiția compatibilistă, mai ales în cadrul catolicismului, unde rațiunea este valorizată drept cale complementară revelației, iar teologia încearcă adesea o armonizare a cosmologiei religioase cu noile paradigme științifice. Critica implicită a acestei poziții rezidă în pericolul unei ajustări permanente a teologiei în funcție de evoluțiile științifice, ceea ce poate afecta stabilitatea dogmatică și autoritatea tradiției. Este remarcabilă observația filosofului privind reticența Bisericii Ortodoxe de a se angaja în asemenea dezbateri, întrucât ortodoxia privilegiază o epistemologie mistică și apofatică, unde

rațiunea are un rol instrumental, dar limitat, iar cunoașterea supremă derivă din revelație și contemplație. În această privință, Flonta se apropie de interpretările post-kantiane ale diferenței dintre „cunoaștere” și „credință” (cf. Kant, *Critica rațiunii pure*), opunând cosmologia religioasă – înțeleasă drept reprezentare finalistă asupra lumii – imaginii naturaliste a unui univers guvernat de cauzalitate și indiferență teleologică. Flonta nu aderă nici la scientism, nici la fideism, ci își păstrează locul într-o tradiție critică moderată, centrată asupra distincțiilor conceptuale, refuzând extrapolarea cunoașterii empirice în sfera transcendentului.

M.F.: În tradiția catolică se argumentează că învățătura despre creație și despre guvernarea Universului de către Dumnezeu este compatibilă cu descoperirile științifice. Și pentru că apar noi teorii științifice și imaginea lumii se schimbă, să zicem evoluționismul, genetica, teoria relativității, mecanica cuantică, atunci au loc tot timpul noi elaborări menite să susțină teza compatibilității, în timp ce din perspectiva radicală a Ortodoxiei nu poate fi vorba de așa ceva, baza Creației nefiind rațiunea. Lumea nu este văzută ca opera unui arhitect sau a unui artist. Uitați-vă cum îl reprezintă Michelangelo pe Dumnezeu pe plafonul Capelei Sixtine: ca pe un mare arhitect, ca pe un constructor idealizat. Să presupunem că nu aderăm la o viziune mistică asupra lumii, nu avem o credință necondiționată, ci ne situăm într-o tradiție raționalistă. Suntem oare obligați să ajungem la concluzia incompatibilității între rezultatele cunoașterii științifice și viziunea religioasă despre lume? Eu cred că nu suntem obligați, în măsura în care considerăm că centrul de greutate al credinței religioase este conducerea vieții, și nu cunoașterea cosmosului. Putem să acceptăm că religia a constituit într-o lungă perioadă de timp o explicație și totodată o reglementare integrală a tuturor aspectelor vieții omenești. Ca atare avem explicații religioase ale creației lumii, ale apariției vieții și a omului, a guvernării societății, a privilegiilor unora, a imperativului ascultării. Asta este o perspectivă. O alta este să evidențiem că religia este, înainte de toate, o reprezentare despre valori, iar valorile și cunoașterea sunt două lumi strict distincte, pentru că una se interesează de explicarea și prevederea a ceea ce este, deci de fapte, iar alta nu de fapte, ci de ceea ce trebuie să fie, de valori. La Kant această distincție apare foarte clar. El zice că prima întrebare a filosofiei este: *Ce pot să știu?* Iar a doua: *Ce trebuie să fac?* Prima e întrebarea filosofiei teoretice, a doua, a filosofiei practice. Poziția aceasta, foarte radicală pentru vremea sa și inacceptabilă nu numai în teologia catolică, dar și în cea ortodoxă, era că religia trebuie întemeiată pe morală; în opoziție cu toată tradiția după care morală este întemeiată pe religie, o tradiție în care cel mai puternic argument pentru unii în favoarea unei viziuni religioase asupra lumii este acesta: că fără religie morală este lipsită de fundament. Vine Dostoievski și zice: „Dacă nu există Dumnezeu, totul e permis”, iar acest argument pare zdrobitor. Ideea este următoarea: morală este un lucru așa de important, de vital, încât ea nu va putea fi întemeiată și susținută de o putere totuși relativ slabă și failibilă, precum este rațiunea. Morală trebuie să fie, cum spune și Kant, un comandament necondiționat, adică unul „categoric”, nu „ipotețic”.

Raportul dintre religie, rațiune și știință se înscrie aici într-un cadru conceptual marcat de distincția kantiană dintre cunoaștere și morală, precum și de o atenție critică față de implicațiile socio-culturale ale acestei diferențieri. Într-un contrast bine argumentat între tradiția catolică și cea ortodoxă, Flonta subliniază că în timp ce catolicismul tinde să integreze noile descoperiri științifice în teologia creației – ceea ce implică un efort constant de adaptare doctrinară –, Ortodoxia respinge această direcție printr-o epistemologie apofatică, în care revelația și credința rămân sursele unice ale cunoașterii divine. Mai important însă este accentul pus de profesorul Flonta pe ideea că religia, în esența ei, nu este o explicație despre cosmos, ci o definire a valorilor – a ceea ce „trebuie să fie”, nu a ceea ce „este”. Această poziție recuperează una dintre ideile fundamentale ale filosofiei kantiane, potrivit căreia întemeierea religiei trebuie căutată în exigențele moralei și nu invers (Kant, *Religia în limitele rațiunii pure*, 1793). Totuși, Flonta merge mai departe afirmând că, pentru marea majoritate a oamenilor, rațiunea este o autoritate prea slabă pentru a susține imperativele morale categorice. Prin urmare, credința se dovedește a fi un fundament mai robust al moralei, observație, în mod implicit sociologică, care aduce un corectiv raționalismului etic iluminist, în măsura în care reevaluează rolul religiei ca formă de reglementare practică a vieții, nu ca explicație cosmologică. În contextul modernității, această dihotomie își pierde însă conturul, pe fondul generalizării unei mentalități secularizate, care tinde să fundamenteze etica pe baze raționale. Cu toate acestea, Flonta identifică două argumente majore în favoarea perenității religiei: slaba eficiență socială a rațiunii ca autoritate morală și necesitatea unei instanțe necondiționate pentru a face față situațiilor-limită. Rezonanța acestor idei cu gândirea unor autori precum David Hume sau chiar Dostoievski este evidentă, iar recuperarea lor într-un context postsecular le conferă o

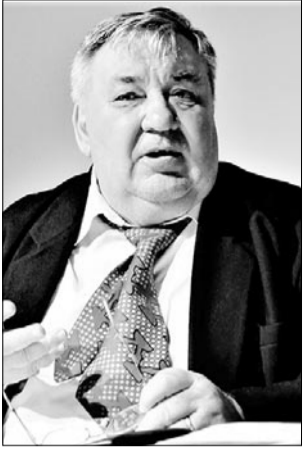
relevanță actualizată. Religia, ca sursă de autoritate simbolică și morală, nu trebuie exclusă din viața modernă, ci revalorizată în calitatea ei de „instituție axiologică”, distinctă de știință și de filosofia speculativă.

M.F.: Istoricul și filosoful american al științei Thomas Kuhn, de care eu m-am ocupat foarte mult, subliniază că în trecerea de la o formă de viață sau tradiție științifică la alta există câștiguri și există pierderi. Chiar dacă primele sunt predominante, nu lipsesc nici celelalte. Ideea progresului liniar este o construcție ideologică a unor admiratori raționaliști ai științei mai degrabă decât a unor oameni de știință. Deci nici în cunoaștere, care este o paradigmă a progresului într-un anume fel, nici în tehnologie nu se poate vorbi de un progres liniar. De ce? Pentru că în tehnologie totdeauna inovațiile au și o parte distructivă. Și atunci este evident că o condiție a progresului o reprezintă pierderile. [...] Există, bineînțeles, valorile unei societăți tradiționale și o anumită coeziune a comunităților care se bazează pe aderența la anumite tradiții, mituri, obiceiuri care răspund unor nevoi sufletești pe care le au oamenii. Dispariția acestora este, evident, resimțită ca o pierdere, iar tendința tradiționalistă, conservatoare, opusă modernității occidentale, își găsește aici un sprijin. [...] Tradiționalistii au obiceiul să prezinte caricatural poziția modernistilor și anume să le atribuie această viziune liniară despre progres. Or, cum am spus, ea nu există decât la cei naivi. [...] Polemicile pe teme publice de la noi însă grupează oamenii în tabere opuse și niciuna dintre ele nu vrea să vadă îndreptățirea relativă a celeilalte poziții. Dintr-o îndreptățire relativă se face o îndreptățire absolută și asta e ideologia. Aceasta este, după părerea mea, definiția ideologiei, în opoziție cu gândirea rațională care spune: *da, însă...* Și încă o observație. Cu cât discursul este mai radical, mai liniar, mai lipsit de nuanțe, cu atât mai mult îi va atrage pe toți cei mai puțin instruiți. Este ceea ce au știut foarte bine demagogii dintotdeauna și îndeosebi cei din zilele noastre, aceia care propagă mesaje ideologice și urmăresc indoctrinarea semenilor. Aș spune că trăim într-o epocă în care dușmanii jurați ai spiritului *Luminării* sunt deosebit de activi. Slăbiciunile fondului cultural umanist al instrucției noilor generații îi favorizează. Cei care nu obosesc să sublinieze că școala ar trebui să asigure pregătirea necesară pentru o viață cât mai activă și mai performantă trec cu vederea adesea lucrul care mie mi se pare cel mai important, cultivarea și exercițiul gândirii independente, critice. Impresia mea este că în zilele noastre pericolul reprezentărilor îngust pragmatice asupra educației și instrucției sunt mai mari decât oricând.

Afirmațiile lui Mircea Flonta din dialogul cu Leonid Dragomir constituie o meditație filosofică asupra tensiunii dintre religie, tradiție și modernitate, privite prin prisma transformărilor aduse de secularizare și globalizare. Într-o manieră caracteristică gândirii sale, Flonta refuză viziunile simplificatoare și propune o perspectivă istorică nuanțată, spunând că „progresul înseamnă și pierdere” și că nicio mutație culturală – fie ea științifică, tehnologică sau morală – nu poate fi înțeleasă în termenii unei evoluții lineare. Această idee, inspirată din gândirea lui Thomas Kuhn, autorul paradigmei revoluțiilor științifice (*The Structure of Scientific Revolutions*, 1962), sugerează că fiecare salt modernizator presupune nu doar câștiguri epistemice sau instituționale, ci și abandonul unor forme de viață cu încărcătură simbolică și afectivă profundă. Flonta avertizează că instaurarea modernității în spațiul est-european va conduce inevitabil la diluarea creștinismului tradițional, în special a celui ortodox, care, spre deosebire de formele occidentale ale religiei, nu s-a secularizat în mod structural și nici nu a fost „raționalizat” în sens weberian. Această observație este consonantă cu analiza lui Samuel Huntington (*The Clash of Civilizations*, 1996), care identifică o opoziție culturală profundă între civilizația occidentală și cea islamică, dar și între ortodoxie și valorile modernității liberale. Pe fondul transformării globale, profesorul deplânge dispariția valorilor comunitare tradiționale, nu din nostalgie conservatoare, ci dintr-o conștiință critică a consecințelor culturale ale secularizării rapide și identifică riscurile unei educații reductiv utilitare, dominate de imperativele performanței și eficienței, în detrimentul formării spiritului critic, al sensibilității culturale și al gândirii umaniste. Alături de filosofi ca Allan Bloom (*The Closing of the American Mind*, 1987) sau George Steiner, Flonta atrage atenția asupra pericolului reprezentărilor îngust pragmatice ale educației, în care cultura generală și valorile umaniste devin periferice, iar literatura, arta și filosofia sunt înlocuite de forme de ideologie „orientate spre piață”. Observația sa privind instrumentalizarea discursului public – unde „dintr-o îndreptățire relativă se face o îndreptățire absolută” – constituie o veritabilă pledoarie pentru raționalismul dialogic, în spiritul iluminismului critic. Flonta avertizează că în locul pluralismului argumentat s-a instalat un maniheism ideologic, favorizat de simplificări, radicalizări și cultivarea unei mase de indivizi neinstruiți, ușor de manipulat în direcția unei mentalități consumiste și conformiste.

Într-un contrast bine argumentat între tradiția catolică și cea ortodoxă, Flonta subliniază că în timp ce catolicismul tinde să integreze noile descoperiri științifice în teologia creației – ceea ce implică un efort constant de adaptare doctrinară –, Ortodoxia respinge această direcție printr-o epistemologie apofatică, în care revelația și credința rămân sursele unice ale cunoașterii divine.

Nicolae Georgescu

Șablonul nebuniei lui Eminescu pare, de asemenea, inventat în epocă, și anume de ziaristi. Într-un editorial din 28 august/9 septembrie 1881 (când în „Convorbiri literare” se publica *Scrisoarea IV*) ziarul francez din București, „L’Indépendance roumaine”, care urmărește cu mare atenție polemica dintre „Timpul” și „Românul” pe tema păturii superpuse (...), publică un editorial intitulat chiar astfel: „Le medecin S.V.P.”, semnat „Gr. V.” (inițialele lui Grigore Ventura, viitorul însoțitor al poetului în drum de la Capșa la Cotroceni pentru a-l împușca pe rege).

studii

„Să vină medicul!”

Mit și stereotip în biografia politică a lui Eminescu

...S-a zis că Eminescu era un adversar al Regelui Carol I pentru că-l numea „Carol Îngăduitorul” și credea că toate relele din țară vin de la el (mesajul lui Grigore Ventura care l-ar fi ascultat pe poet în cafeneaua Capșa perorând astfel la 28 iunie 1883). Toate acestea pot fi, însă, șabloane de epocă. Interesant este că, în jurul lui 10 mai 1883, zvonul unui atentat la adresa regelui devenise foarte viu, iar Carol I însuși îl menționează într-o scrisoare, abia acum descifrată și editată, din care cităm: „În ajunul zilei de 10/22 mai /1883/ veni vestea de la Iași că se intenționează să se comită un atentat asupra mea la sărbătoarea națională. Această amenințare, fie falsă sau adevărată, s-a răspândit rapid în rândurile publicului. Eu am insistat să nu fie modificat programul festivităților căci am avut imediat sentimentul că se vrea intimidarea mea, ca sărbătoarea să se contramandeză în stradă, ceea ce ar fi făcut o impresie penibilă. Opoziția, de la care a pornit zvonul, contase cu atât mai mult pe neparticiparea mea deoarece bănuia că nu i-aș expune unei primejdii pe cei doi nepoți ai mei. Dar nu m-am stăpânit și am participat la defilare... Sărbătoarea a decurs strălucitor și entuziasmul a fost încă mai sporit prin această amenințare josnică. Ancheta nu a dovedit nimic și eu cred că totul a fost un coup d’epée dans l’eau.” (Scrisoare către sora sa, Maria de Flandra, din 20 mai / 1 iunie 1883). Pe lângă apropierea în timp de episodul de la 28 iunie 1883, interesantă este, aici, și afirmația regelui că opoziția lansase zvonul. După cum vedem, acuzațiile „Românului”, apoi ale lui I.C.Brătianu însuși din Parlament, de la 4 decembrie 1881, că opoziția amenință viața regelui prin ziarul „Timpul” - se păstrează vii până la 10 mai 1883. Episodul Capșa din biografia lui Mihai Eminescu pare, încă o dată, prins în mrejele unui șablon mental public.

Revenind pe un teren mai ferm, principiul monarhic, pe care-l regăsim plenar în opera lui Eminescu, înseamnă pentru poet ierarhia meritului („meritocrație”, concept teoretizat de către el), ordine, liniște socială (armonie), respect față de legi. În poezie, Eminescu „ceartă” și zeii – astfel că a-l „certa” pe rege în ziaristică este un gest de continuitate. „Maestro” din *Scrisoarea IV* „e bolnav”, „Demiurg” se complăce în „proaste jocuri” iar lumea omenească îi susține mișcarea mecanică a instinctelor, deci ordinea trebuie pusă mai întâi în cosmos, prin oprirea întinării: Hyperion va fi punctul de sus al acestei ordini, refuzul lui de a coborî între oameni devenind un sacrificiu zeesc – în sensul că el se sacrifică pentru a-i opri pe ceilalți „planeți” de la acest amestec cu lumea. Este o evoluție, o mișcare a ideii, de la *Călin (file din poveste)* unde se întemeiază nunta dintre muritori și nemuritori – la *Lucașfărul* unde această nuntă este interzisă pentru că duce la amestecul regnurilor. Principiul reiese clar din text, dar din stratul prim, eminescian al textului, nu din poezia așa cum a ajuns, după mișcări succesive, la noi. Versul final din *Scrisoarea IV*: „Ah! organele-s sfărmate și maestrul e nebun!” este citat de mai toți biografii lui Eminescu și comentat (înțeles) ca o premoniție a bolii: „maestrul” ar fi poetul însuși conștient de boală – care nu este alta decât „nebulia”. Asta, în septembrie 1881, când a fost publicată *Scrisoarea IV*, în perioada de glorie a lui Eminescu la „Timpul”, când făcea acel spectacol ziaristic cu „Românul” în centrul lumii românești!

Șablonul nebuniei lui Eminescu pare, de asemenea, inventat în epocă, și anume de ziaristi. Într-un editorial din 28 august/9

septembrie 1881 (când în „Convorbiri literare” se publica *Scrisoarea IV*) ziarul francez din București, „L’Indépendance roumaine”, care urmărește cu mare atenție polemica dintre „Timpul” și „Românul” pe tema păturii superpuse (unde Eminescu demonstrează lipsa de organicitate a elitelor politice, respingerea meritocrației de către acestea, refuzul, tot de către ele, al principiilor monarhice în favoarea unui democratism republican pe care tot poetul îl definește ca demagogie), publică un editorial intitulat chiar astfel: „Le medecin S.V.P.”, semnat „Gr. V.” (inițialele lui Grigore Ventura, viitorul însoțitor al poetului în drum de la Capșa la Cotroceni pentru a-l împușca pe rege). Este chemat doctorul (S.V.P. prescurtează expresia „s’il vous plaît”) – iar în final ziarul francez accentuează: „A lua în serios elucubrațiile bolnăvicioase ale organului conservator, înseamnă a se dovedi la fel de bolnav ca și el. În acest caz ar trebui chemat doctorul.”

Insistăm întrucâtva asupra acestui topos neexplorat din biografia politică a lui Eminescu, și recurgem, iarăși, la notițele noastre bibliografice neintegrate în biografiile eminesciene canonice. Vedem, de pildă, că tot Ventura, de data aceasta semnat în clar, în „Românul” din 15 iulie 1881 (p. 620-621), după ce prezintă în culori frumoase realizările din timpul guvernării liberale, învinuiește presa opoziției de calomnie, ton strident: „moda ultraexagerării și istericalelor de condei”; „coloane întregi de febre stilistice”; „boală”; „Inteligențe, care nu le contestăm adversarilor noștri, în loc de-a produce ceva durabil sau folositor se uzează, se falsifică și se pierd în această sistemă (...) Care e cel puțin folosul personal serios pe care cei ce urmează această sistemă nenorocită îl trag dintr-însa? Ar fi vremea, credem, să cugete ei înșiși și asupra acestor întrebări (...). Trebuie să ne gândim cu toții, toți românii, la dezvoltarea forțelor noastre. Apoi, cu falsificarea spiritului public, cu opăcirea lui prin fraze, ocări și polemici veninoase întemeiate pe neadevăruri, vom putea dezvolta acele forțe?...” (vezi separat polemica lui M.E. cu *L’Indépendance roumaine*, în *O. XII*, p.257-260, unde Gr.Ventura îi atrage atenția poetului că putea primi un onorariu de 500 lei pentru a face reclamă Creditului Mobiliar. Poetul răspunde că nu-l interesează buzunarul propriu, ci bugetul țării).

La 5/17 august 1881 (aug.6, p.687), „Românul” răspunde violent articolului /”«Românul» a contractat năravul...”/ din „Timpul”, 29 iulie 1881 (O.XII, p.280), din care citează fragmente ample, comentând: „La citirea acestor elucubrații ne-am întrebat dacă n-avem de-a face cu-un lunatic”. Neagă diagrama elementului autohton oferită de Eminescu, și consideră „falsificare a istoriei” toate argumentele aduse. Încheie: „Feriți-vă, d-lor reacționari, de-a deschide din nou răni abia vindicate. Lăsați pe cei pușini dintre d-voastră care au păstrat simțăminte românești să vă împace încetul cu încetul cu poporul roman. Căci el nu vă va mai băga în seamă în întinericul în care v-ați afundat. Nu mai veniți cu cuvinte barbare de autohtoni, de imigranți de baltă, de dacizare. Vocea d-voastră pare că sună din mormânt! Fiți cel puțin ca părinții voștri care aveau patriotism și care n-ar recunoaște pe copiii lor în aceste adevărate stăpînituri morale care formează ciocoismul de astăzi. Fiți albi, roșii, albaștri, cum vreți voi, dar fiți români, iar nu maimuțe străine, care abia îngână limba lor maternă și pun pe alții să scrie că ei sunt singurii români autohtoni. Românii, ca toate popoarele ce pășesc spre progres, nu se mai

ocupă astăzi de-a descoperi cine e autohton sau nu. Ei consideră ca bun român pe cel care arată prin faptă că-și iubește țara...”

La 25 August/ 6 Răpiciune (aug.26, p.751), în primul editorial, „Românul” analizează stilul articolelor din *Timpul*: „...ce face presa opoziției? Înjură din răspuțeri pe Costinescu, Pherikide, Giani, Cariagdi și chiar pe d-l. Carada care n-a voit să ocupe nici o funcțiune, îi amenință cu spânzurătoarea sau cu țepa, iar despre proiect, despre cestiu, ori spune că este rău, nu se poate mai rău (...). Injurii și calomnii stereotipe, a doua zi desmințite; teorii bolnăvicioase, reacționaro-revoluționare socialiste, care țin a arăta că națiunea întreagă este o adunătură de imbecili exploatați de o mână de mișei; că profesiunile liberale, comercianți, meseriași, profesori, medici, avocați, în genere, tot ce este liberal sunt canalie, vulg, noroi, mocirlă socială, că nu există în țară adevărați români decât câțiva țărani din vârful munților și boierii și ciocoii patroni ai ziarelor respective, iar în colo toți sunt străini care trebuiesc curățați din țară cu frânghie de cânepă”. Numește ziarul *Timpul* și arată că articolele lui ne reprezintă „în mod nedemn” în străinătate; prin asemenea articole partidul conservator nu va putea veni la putere „prin națiune”.

La 27 August/ 8 Răpiciune 1881 (aug.28, p.759) răspunde iarăși studiilor despre pătura superpusă pe care *Timpul* le publică „de aproape două luni de zile, adică de pe la începutul căldurilor celor mari”. Pune serios în discuție sănătatea mintală a autorului acestor studii „fanteziste”. Rezumă pe scurt teoria păturii superpuse, amintește că *Timpul* îi amenință pe liberali cu „spânzurătoarea și țepa”, că le aruncă „sentințe la moarte” și, în continuare, discutând situația grea a țărănilor arată că ea durează de dinaintea venirii liberalilor la putere și conservatorii „se trezesc tocmai acum pentru a-l plânge atât de amar” pe țaran. Invită pe redactorii *Timpului* să viziteze satele, să se convingă de progresele făcute în anii guvernării liberale.

Am selectat doar câteva exemple: tandemul Ventura-„Românul” (nu se precizează nicăieri numele redactorului de aici) este foarte energic în vara lui 1881 și de mai multe ori îl consideră alienat mintal pe redactorul de la „Timpul” (alte ori îl acuză direct că ar atenta la viața regelui Carol I). Iată, aici, originea întâmplării de la Capșa în varianta Ventura (el acuză în 1881, el confirmă în 1883) – dar iată, mai ales, originea interpretării versului final din *Scrisoarea IV*, abia publicată în „Convorbiri literare” (septembrie 1881, ultima poezie publicată de Eminescu aici), cum că ar fi o dovadă a asumării nebuniei de către autorul e a mărturisirii lui însuși. Asta pentru că Eminescu n-a reacționat (cum nu reacționează niciodată în scris la interpretarea *Scrisorii III* ca apel la spânzurătoare etc., vezi mai sus).

Poetul răspunde acestui editorial al ziarului francez din 28 august 1881 – dar la același palier al presei, în „Timpul” așadar, producând raționamentul cunoscut pe care-l rezumăm: să presupunem că autorul acestor rânduri este bolnav, chiar nebun de dus la Mărcuța – rămâne mai puțin adevărată realitatea pe care o înfățișează el? În poezie, însă, se instituie modelul nebuniei conștiente a sa.

Acest model face epocă mai ales în zilele noastre. De la Dan Alexandru Condeescu la Tudor Cățineanu (treacănd prin detractorii „Dilemei”, dar și prin interpretările mai subtile ale unor sociologi ai culturii altfel stimabili dar obosiți în sisteme vechi) – se afirmă că versul emblematic al eului profund eminescian este acesta, din „Odă”: „N-am —>

Curajul cuvântului

Ion Dogioiu este poet, este pictor și prozator, este autor de rime, dar și de versuri albe, poeme la care sensul vine dintr-o îmbinare de simplu și complicat. Volumul *Labirint*, apărut anul acesta la editura Bibliotheca, ne toarnă în suflete tristețe: „tu treci și-n urma ta / drumul se-nchide ca o carte / jumătatea ta vorbind despre viață, jumătatea mea despre moarte”. Este în poemele acestui autor un profund curaj de a se bucura de viață. Fiecare strofă este clădită pe cuvinte clare. Ion Dogioiu supraviețuiește durerii sufletești strângând la piept, în inimă, curajul cuvântului. Importantă nu este jalea, ci tăria poemului de a numi amărăciunea fără a te lăsa copleșit de ea.

Verbul ne luminează nu neapărat prin rimă, ci printr-o perdea de acceptare: ne aflăm înăuntrul unei odăi—odaia rostirii ca tărie și forță, ca îmbărbătare, ca surâs al tragicului. Sunt răni adânci în felul cum scrie acest poet, în ceea ce are de spus, dar curajul cuvântului, cum spuneam, bucuria de a preschimba sfâșierea în lumină, ne deschide către univers: poemele acestea sunt magice. Le citești și se cascadează înăuntrul tău un suflet despre care nu știai și pe care nu l-ai mai rostit, poate că nici nu ai știut că poate fi rostit, poate ai crezut că nu este necesar să-l împărtășești.

Ultimul sărut, de pildă, se folosește de rana sufletească așa cum aprind—cei care se pricep—artificii în seara de Anul Nou. Ele sunt nepermis de frumoase, ca un arabesc pe care îl absoarbe întunecarea—pe care numai la însereare îl putem vedea. Eram un copil de câțiva ani atunci când am văzut artificii pentru prima oară. Eram în acel spațiu pe care nu îl uiți niciodată, casa copilăriei. Nu dormeam. Am văzut culorile, am strigat după părinții mei, și m-am gândit, „A explodat aragazul”... Atât m-a dus mintea la trei ani. Obosiți, părinții mei dormeau, și am rămas cu acea bucurie interzisă, posibil periculoasă: era o frică triumfătoare. Am auzit, am văzut, am biruit neliniștea. La fel de mare este puterea cuvintelor lui Ion Dogioiu...

Toate aceste poeme cântă, și în același timp povestesc. La început, l-am cunoscut pe poet citindu-i versurile fără rimă. Nu mi-a lipsit muzica sfârșitului de vers. Eram copleșită de profunzimea simțirii, de tristețea înăbușită, de apăsarea vârstei. Învățam cum se citește un poem, cum să fac să mă bucur de acel imn închinat sufletului, care făcea artificii colorate din tot felul de lucruri: jalea despărțirii, *memento mori*, singurătatea, așteptarea luminii, oda bucuriei.

Volumul acesta, spre deosebire de unele anterioare, este o carte a duioșiei. Poezia lui Ion Dogioiu spune o poveste de dragoste în care iubita nu mai este un tărâm interzis. Poetul o caută. Și o găsește. Cartea aceasta unește o pierdere cu o regăsire. O recunoștință ca o rugăciune la Dumnezeu, o rugăciune prin care poetul cere să rețrăiască ceva...

Ce frumos spus—Ce simplu. Ce adevărat: „Tu treci cu tălpile goale prin sufletul meu”... Și, în același timp, ce despărțire dureroasă, de netrecut, de netrăit. „Niciodată”, „zadarnic”, „iremediabil pierdut” sunt vorbe definitive, dar poetul știe să le dinamiteze, să le dărâme, să le risipească. Are o putere de a trece prin suferința sufletească din care toți cei care îl citesc învață lucruri imposibil de numit, pentru că ele umplu sufletul, dar îi iau cuvintele.

Volumul acesta este o poveste a predestinării. De ce iubim un anume om și nu altul? Destin. De ce îl pierdem și nu-l mai regăsim? De ce mai stăm pe pământ? Doar ca să aflăm ce gust are despărțirea iremediabilă?

Poetul duce o povară, dar ea se învelește sub ochii noștri, în sentimentul pe care îl învățăm de la aceste poeme, care sunt o alchimie. E greu, e dureros, e iremediabil, poate - dar este, mai presus de toate, tot ceea ce învățăm aici să trăim: „de ceruri îmi e tot mai dor”.

E greu de examinat sub formă de analiză la rece poezia aceasta care e tăciune aprins: ea arde, dar și alină. Alinarea ajunge la cititor prin hotărârea poetului de a trăi iubirea, pierderea, singurătatea, cu o putere pe care ne-o transmite: este forța de a-și păstra sufletul întreg. Le face pe toate în același timp. În ciuda durerii, cuvântul arde. Chiar dacă sensul aparent este: „Doamne, ce timp fără vreme și lume fără rost!”, sau „e o durere fără nume”, în realitate, poemul spune...nu plec, nu fug...copacii din marginea străzii ard ca un rug”.

Pe neașteptate, răbufnește o bucurie instinctivă, lumina interioară, pe care, spun aceste poeme, nimic nu o poate șterge: „Doamne-cer, / Doamne-lumină, / îngeri umblă / prin grădina.” Poemul este hotărât: nimic nu poate descuraja forța verbului de a traduce încrederea în sentiment: „Învăță-mă să mă desprind de tine / fără regrete, / asemenea frunzelor în toamnă. / Vreau să te știu pe de rost, / ca pe o carte, / să te am în inima mea în fiecare zi, / când nu voi putea să te văd.”

Am preferat să merg pe urma poetului și a cititorilor lui: cea urmă care ne învață că tristețea poate fi învinsă prin frumusețea și puterea bucuriei, prin credința că Dumnezeu ne ridică. Bucuria de a fi este cel mai prețios lucru pe care un poet îl poate comunica.

→ crezut să-nvăț a muri vreodată”. Rădăcinile acestei teorii, după care viața și creația eminesciană ar fi o continuă obișnuire cu boala internă, sunt declinate către Nichita Stănescu, cel care ar fi reținut, din prietenia sa cu poetul Ion Barbu, că autorul „Jocului secund” înțelegea *Oda (în metrul antic)* în acest fel. O relectură a poeziei eminesciene din unghiul acesta al asumării suferinței este, desigur, interesantă — și se poate face sistemic. Un teoretician ca Tudor Cățineanu, însă, într-o carte intitulată *Echilibru și dezagregare*, apărută la Cluj-Napoca în anul 2002, merge până acolo încât susține că Eminescu a scris o poezie armonioasă pentru a-și preîntâmpina nebunia, „dezagregarea” de care era conștient că va veni într-o zi, deci lirica sa a fost oarecum un tratament preventiv. Iată unde duc excesele psihologismului — pornind din august/septembrie 1881 și având o creștere constantă până în zilele noastre — desigur, cu dezvoltări și mai departe.

Versul final din *Scrisoarea IV* trebuie neapărat restituit și explicat. Manuscrisul are „Ah! organele's sfârmate și maestrul e nebun!” — iar „Convorbirile literare” preiau și *maestru e nebun*, nearticulat, așa cum păstrează toate cele 11 ediții *Maiorescu*, din 1883 până în 1911. Sensul lui *maestro/maestru* este „șef de orchestră”: Demiurg ca „șef de orchestră”, ca „Maestro” este bolnav, cosmosul întreg suferă de boala sa. Dar și „organele” sunt sfărâmate, adică instrumentele muzicale (nu organele corpului omenesc). Astfel că degradarea lumii s-a făcut în două trepte: zeul și instrumentele sale. Omul nu mai prinde în ureche muzica — dar aceasta nici nu mai există, e doar șuier, zgomot. A transfera toate acestea către biografie, a face psihologie pe fragmente (deci, nici aceasta pe întreg) — este o inadecvare la operă și la om, dar și la epocă, este o dezvoltare în organic a bârfelor venturiene din viața și de după viața lui Eminescu. Ca posibil remediu (fie și cu provocarea unor discuții paratextuale) trebuie ori păstrat „maestru”, nearticulat, ca la Titu Maiorescu — ori preluat chiar termenul din manuscris: „*maestro e nebun*”.

La fel, a-l prezenta pe Eminescu drept un proletar intelectual, cum încearcă romanul interbelic — fie că este vorba de Eugen Lovinescu, de Cezar Petrescu ori de G. Călinescu însuși: este o inadecvare la operă și la context. Psihologic, da, repetăm, Eminescu putea să-l certe pe rege, așa cum îl ceartă pe „Maestro” însuși. Autoproiecția sa în figuri voievodale, acel „plânsu-mi-s-a” din *Doină* — sunt resorturi ce pot determina gestul cu pistolul din cafeneaua Capșa. Principial, însă, deci dincolo de un posibil moment psihologic oricare ar fi el, poetul este un adept al ideii monarchice — pe care o teoretizează oarecum în egală măsură cum teoretizează ideea conservatoare (nu a unui partid conservator, ci ideea în sine; ar trebui, poate, să vorbim de *conservatismul eminescian*). *Conservatismul* este, de altfel, o idee europeană a momentului. Ar trebui să citim mai atent cartea lui Titu Maiorescu, din care am citat. Acesta observă că guvernarea liberală de la noi, din anii brătienismului (aproximativ 1876 —1888), este în contratimp cu Europa, unde predominau guverne conservatoare. Criticismul eminescian este, așadar — putem concludiona — în consens cu Europa din punct de vedere politic; adică: ceea ce la noi era înțeles ca o luptă cu ideile liberale locale — în Europa era receptat ca o formă de

extindere a ideii conservatoare dominante. Însuși titlul ziarului, „Timpul”, era o sincronizare cu ziare de același fel: „Le Temps”, „The Times”, „Die Zeit”, „Vremia” etc. Titu Maiorescu explică, prin această desincronizare, și de ce guvernele Europei apelau la conservatorii români pentru negocieri și altfel de discuții: nu numai că aveau un limbaj comun cu aceștia, dar ei erau mai instruiți, mai elaborați interior, mai credibili ca parteneri de discuție etc. Putem, astfel, avansa ipoteza de lucru că, de vreme ce este proiectat cu atâta avânt în cultura germană tocmai de către cercurile înalte ale puterii, de către Casa Regală — Eminescu era pregătit pentru un asemenea dialog european. Asta, urmărind practicile obișnuite în epocă, iarăși repetăm, după care redactorii foilor politice ajungeau de regulă parlamentari sau diplomați.

Eminescu va fi dizlocat de la conducerea „Timpului” în 1882 — și scos definitiv din viața publică la 28 iunie 1883 — dar a găsi o psihologie a bolii sale în anul de vârf, 1881, nu se poate și punctum.

Eugen Lovinescu este, de altfel, foarte puțin dispus să intre în zona vieții politice a lui Eminescu. El reține doar ideile eminesciene în chestiunea națională, nu și pe cele sociale, geopolitice etc. — iar din naționalismul lui Eminescu extrage ceea ce i se pare excesiv. Nici cel mai mic interes pentru ceea ce am putea numi relația poetului cu națiunea, de pildă. Pentru romanul „Mite”, critica literară de întâmpinare din anii 1935 — 1936 a fost foarte aspră pe acest fascicol al ideilor (acceptând, însă, romanul ca literatură — și alte realități de epocă). Scena care s-a comentat mai des a fost aceea a „parazitului” de pe gulerul cămășii. Se discută aprins despre legea împământării evreilor, Eminescu exaltându-se, în fața lui P. P. Carp și a lui Titu Maiorescu, și lansând o tiradă cu accente șovine pe tema parazitilor sociali. P. P. Carp vede, prin monoculul său de boier, insecta în cauză pe gulerul cămășii poetului — și-i replică trufaș: „*Dacă e vorba să ne curățăm de paraziți, sunt alți paraziți mai primejdioși decât evreii!*” Eminescu (personajul) rămâne puțin descumpănit, dar „*repede se însenină și, calm, în chipul cel mai firesc, făcu vânt cu degetul insectei de pe guler pe covorul persan al odăii. /.../ După o scurtă înmărmurire, toți se feriră apoi ca din fața unei primejdii, a unei molime. Cu privirile lui leneșe, poetul păru a înțelege scena; panica tuturor îi trezi o bucurie interioară ce-l ridică peste situație*”. Iată, așadar, cum relaționează romancierul într-una dintre scenele-parabolă ale cărții: între Eminescu și junimiști — rămâne o insectă pe covorul persan. Între junimiști și legea împământării — aceeași insectă. Oricât am protesta că poetul se purta îngrijit și avea destule rufe de schimb — trebuie să acceptăm construcția în sine, care de data aceasta spune ceva. Putem nuanța lucrurile, putem lărgi parabola. Desigur, Eminescu nu este atât de rupt de junimiști cum vrea să ne arate autorul. Vasile Alecsandri, apoi, a fost mult mai vehement împotriva legii împământării decât Eminescu. Intratabil a fost și Vasile Conta. Iar aceștia erau, cu toții, parlamentari, își rosteau de la tribuna parlamentului punctul de vedere. Ca ziarist, Eminescu a fost întrecut de Ioan Slavici, tot în ziaristică, pe aceeași temă. De ce să devină, în fond, Eminescu țapul ispășitor? Insecta, „parazitul”, stă pe covorul persan între toți...

Poezia lui Ion Dogioiu spune o poveste de dragoste în care iubita nu mai este un tărâm interzis. Poetul o caută. Și o găsește. Cartea aceasta unește o pierdere cu o regăsire.

Iudita Dodu Ieremia

Dacă ai fi fost atent, ai fi văzut că versurile citate nu au nicio legătură cu o grădină cu iriși. Este vorba doar de o dragoste cu năbădăi, în care certurile sunt urmate de dulceața împăcării. Nu este vinovat elevul care a greșit interpretarea. El știe bine ce înseamnă „iris” cu pluralul „iriși” și „iris” cu pluralul „irisuri”, și a comentat ca atare.

litere

Corect/Incorect

Destinul unui popor depinde de starea gramaticii sale. Nu există mare națiune fără proprietatea limbii.

(Fernando Pessoa)

IRIȘI/IRISURI

După ce Gicuță și Săndel au încheiat discuția despre deosebirea de sens dintre cuvântul „utilități” și cuvântul „utilizări”, Gicuță, mare iubitor de poezie, i-a citit prietenului său un poem, rugându-l să comenteze măcar primele două versuri: „Între irișii noștri se abat vâlvății și furtuni uneori./Dar cerul albastru revine mereu mai înalt.” Săndel fusese un elev eminent, priceput, mai ales, la literatură și care luase examenul de bacalaureat cu notă maximă.

- Mi-am pierdut îndemânarea de a comenta texte literare, dar voi încerca să îmi închipui ce ar putea scrie un elev căruia i s-ar cere să interpreteze aceste versuri, zise Săndel, vizibil emoționat și flatat de aprecierea implicită a virtuților sale critice.

- Nu te grăbi, îl sfătuia Gicuță, dându-i cartea de versuri ale unui prolific poet contemporan.

După ce reciti foarte concentrat versurile cu pricina, Săndel își începu discursul cu voce gravă și o înfățișare de profesionist:

- Elevul ar observa mai întâi, așa cum a fost învățat de profesorul de limba și literatura română, că tema este natura împletită cu iubirea, ca la romantici: un grădinar îndrăgostit îi descrie iubitei grădina cu iriși, florile sale preferate. Irișii din această grădină se arată a fi foarte puternici, ceea ce pare a ne trimite cu gândul la trănicia sentimentelor eului descriptiv, întrucât rezistă tuturor vitregiilor naturii: soarele arzător sugerat de cuvântul „vâlvății” nu-i ofilește, furtunile nu-i spulberă, astfel încât, în zilele senine, însă nu prea călduroase, căci nu mai sunt „vâlvății”, irișii se arată din nou în toată splendoarea lor. Imaginea cerului care devine tot mai înalt pare a fi inefabilă și proiectează iubirea în spații cosmice. În descrierea grădinii sale, eul grădinar și contemplativ ascunde timid și discret o invitație subtilă adresată iubitei, spre a o determina să-l viziteze ca să se minuneze împreună de frumusețea plantelor. După ce a pătruns mai adânc în tainele acestei poezii, elevul și-a dat seama că sentimentul de iubire nu este numit, ci doar sugerat, și că, de asemenea, este o grădină îngrijită de mâna omului, nu o natură sălbatică. Prin urmare, versurile aparțin nu numai romantismului, prin tema naturii și a iubirii, ci și simbolismului, prin tehnica sugestiei și prin faptul că natura este o obiectivare a stăii de suflet, nu este doar obiectul poeziei.

- Ce elev inteligent, aprecie Gicuță, putem spune că a reușit să scoată apă din piatră seacă, așa cum a fost învățat la orele de literatură. Iată cum un poem rău scris poate deveni valoros datorită unui comentariu. E o metodă pe care am sesizat-o frecvent astăzi, în tot felul de reviste literare, dar de care nu mi-am putut da seama decât după ce am citit eu cartea respectivă. Am constatat adesea că laudele din articol erau exagerate. Totul e să găsești criticul potrivit, care, prin cuvinte meșteșugite, precum elevul tău, să facă dintr-o carte rea, una bună. Poate și invers, adăugă cu amărăciune Gicuță. Săndel însă nu îl asculta, era pierdut în visare:

- Într-adevăr, irișii sunt niște plante minunate, cu flori mari, viu colorate, purtând numele zeiței curcubeului. În copilăria mea, alea pe care se intra în curte era străjuită de iriși albaștri, de care îmi aduc și acum aminte cu nostalgie.

- Ce spun eu și ce spui tu, se enervă Gicuță. Dacă ai fi fost atent, ai fi văzut că versurile citate nu au nicio legătură cu o grădină cu iriși. Este vorba doar de o dragoste cu năbădăi, în care certurile sunt urmate de dulceața împăcării. Nu este vinovat elevul care a greșit interpretarea. El știe bine ce înseamnă „iris” cu pluralul „iriși” și „iris” cu pluralul „irisuri”, și a comentat ca atare. Autorul sau autoarea acestor versuri nu știe, din nefericire, că există două cuvinte „iris”, cu forme de plural și sensuri diferite.

- Ai dreptate, spuse rușinat Săndel. M-a luat valul interpretărilor, dar la școală nu ni se dădeau astfel de texte cu capcane gramaticale.

Între timp, Gicuță adusesese DEX și DOOM³ din care au citit împreună, spre încredințare:

IRIS₁ = substantiv cu pluralul IRIȘI are sensul „plantă, stânjenel.”

IRIS₂ = substantiv cu pluralul IRISURI are sensul „membrană circulară, colorată a ochiului, în mijlocul căreia se găsește pupila; diafragmă folosită la instrumentele optice.”

Prin urmare, dragi cititori, dacă respectivul autor ține neapărat să creadă că a scris o poezie, ar fi trebuit ca măcar să fi ales pluralul „irisuri”: „Între irisurile noastre se abat vâlvății și furtuni uneori, Dar cerul albastru revine mereu mai înalt.” Valoarea estetică a versurilor nu ar fi sporit, dar, cel puțin, ar fi dispărut confuzia dintre flori și ochi.

Eliza Roha

STRADA ZORILOR

Octav Lica, autor al mai multor volume de versuri și de proză, remarcându-se prin profunzimi ale gândirii și înțelepciuni publică, la editură NEUMA, 2024, a roman al întoarcerii în copilărie, **STRADA ZORILOR**, în fapt o frescă de ordin social, cu vădite tente politice, scris, cu un condei ce farmecă pe cititor, într-un stil sprintar, ușor ironic, în același timp empatic.

Calitatea de document istoric a romanului este sugerată, de la început, de fotografia sepia de pe prima copertă, în care sunt immortalizați, la dreapta, bunicul tipograf Anton Pisciă, un amic la mijloc și, în stânga, Teohari Georgescu. Pe coperta patru se află o fotografie cu chipul autorului și o minicronică scrisă de dl. Horia Gârbea, care surprinde concis esența cărții. Deschid Cartea: prefața, generoasă, scrisă de eruditul prof. Nicolae Georgescu, constituie o analiză pertinentă, lucidă, evidențiind mesajul și importanța lucrării. Romanul încântă prin originalitate, prospețime, cred, datorită faptului că dl. Octav Lica, ca inginer implicat direct în probleme economice vitale, după o viață petrecută în mijlocul valurilor unei industrializări și rapide și de interes național, se dedică scrisului cu toate forțele inspirației, fără opreliști ale unor tipare ori cutume. Zăvorâte decenii la rând, și, în sfârșit, eliberate, și-au găsit matca unei sincerități dezarmante.

Spiritul cărții îmi dezvăluie o lume începând de acum aproximativ trei sferturi de veac. Faptele se succed ca secvențe cinematografice, într-un prezent continuu, nu mai are importanță cronologia lor. Subiectele subcapitolelor și personajele sunt tratate realist, obiectiv, nepărtinitor. Cartea începe cu o reflecție filozofică: „(...) Am observat că inclusiv cei care vorbesc de predestinare se uită în dreapta și-n stânga înainte să treacă strada. (...)” asupra existenței la modul general și „individual” – „(...) Am avut parte, slavă Domnului, de evenimente uimitoare și întâlniri memorabile, de șanse și călăuze providențiale care mi-au modelat gândirea, inima și viața. (...)” -, din înaltul cugetărilor oprindu-și privirea asupra unei comunități statornicite într-o așezare modestă a Capitalei – cartierul Ferentari. Strada Zorilor se află în vecinătatea străzilor Veseliei, Petre Tunsu, Trompetului și a altora, ca reper, în apropierea Uzinei Tudor Vladimirescu într-o parte, în cealaltă a Bd-ului Pieptănari ce se termină perpendicular pe Calea Șerban Vodă, vizavi de Cimitirul Bellu.

Locuitorii, stabiliți cam de pe la începutul secolului XX, oameni pașnici, vrednici, cu o conduită morală corectă, veniți din toate colțurile țării, își duceau zilele luptându-se cu grijile zilnice: „Pe strada Zorilor toți ferentarii se trezesc odată cu cântatul matinal al cocoșilor. Bărbații pleacă la muncă să punteze prin fabricile de oameni noi, constructori vasăzică ai *socialismului multilateral dezvoltat*, în vreme ce casnicele se întrec să devină bune gospodine, lăsându-și la porțile orașului marama și broboada pentru a le schimba cu noii ciorapi de *capron și părul permanent* (...)” Întâmplările se perindă în clivaj, în perioada din stagiul deceniului cominternist-stalinist, când țara încă se zbătea în mari neajunsuri, întâmplările fiind povestite de însuși eroul cărții, adică autorul.

Amintirile se derulează începând cu prima zi de școală, familia copilului înscriindu-se în fluxul social pornit, cu bună și naivă credință, pe calea democrației populare. Din păcate, sărăcia de după conflagrație zbiera din toți rărunchii afectând puternic traiul majorității populației. Dar nu asta era problema băiețelului, el deschide ochii vieții în această restrânsă, modestă societate, nu cunoaște o altă lume, nu bănuiește cum ar fi altfel și povestește cu patos și mult șarm ce i se întâmplă, ce se petrece în jurul său, pacea nopții calmând neînțelegerile zilei: „(...) Pleoapele nopții închid întotdeauna conflictul zilei, iar țuica de prună devine elixirul dragostei (...)”.

Informațiile formează o frescă interesantă, diversă, constituind un document ce oglindește o epocă cu toate ale sale percepute de omul de rând, în același timp de un farmec absolut cuceritor, stilul narativ întrunind calități distincte, când tente ironice, când

nostalgic-romantice, un lexic subtil elaborat, combinând fericit metafore, în general figuri de stil poetice cu expresii neoașe ale timpului respectiv, unele astăzi caduce, fără a fi deplasate ci doar conferind savoare.

Cunoaștem pe Bunica, Pisciă Marieta, purtătoare, continuatoare a tradițiilor populare adaptate noului regim social, pe bunicul, Anton Pisciă. Meșter tipograf, angajat la „Monitorul Oficial”, ca fond om citit, echilibrat, pendulează între munca istovitoare și deliberări aprinse la cărciuma din cartier, în compania totilui cu țările și a comilitonilor de ocazie, informat la zi cu idei de stânga, caracteristică a obștii tipografilor din vremea aceea. Într-o perioadă dificilă, îl ascunde în podul casei pe Teohari Georgescu, comunist ilegalist, treabă care-i va ușura situația după schimbarea regimului și abdicarea regelui. Este trimis la Școala Superioară de Partid Ștefan Gheorghiu (poreclită ulterior „Fane Babanu”), unde idealismul ideilor socialiste nu se împacă deloc cu vorbăria lipsită de fond a unor profesori de la catedră.

Mama, personaj iubit de copil și „bucătăreasă excelentă”, devine activistă de partid, deci foarte ocupată, tatăl, ofițer, o fire autoritară, temut în societate și neînduplecat, rigid educator, este mai mult plecat în misiuni „importante”. Jocuri, hârjoane, năzdrăvăniile copilărești petrecute ca într-un cocon, adică într-un mediu restrâns din punct de vedere social și al accesului la informații, din care avea să-și ia zborul mai târziu, punctează, cu talent, o perioadă istorică, recunoscută ca având puține posibilități de ordin material, la îndemână fiind, în special, doar lecturi masive și învățătura de carte. O situație caracteristică pentru acele vremuri care a dat, însă, mai târziu, valori profesionale incontestabile. Autorul cărții descrie, prin ochii copilului, o societate dominată de tradiții, etalând întâmplări hazoase ori dramatic-tragice. Aflăm despre felurile de mâncare preferate ori impuse în familie, moda vremii în ceea ce privește îmbrăcămintea, relațiile dintre oameni, modul lor de a se comporta în familie pe de o parte, în societate pe de alta, vocabularul specific, expresii, cuvinte uitate. Însă, dincolo de etalarea faptelor, așa cum s-au petrecut, se simte o nuanță a evaluării perioadei respective cu înțelegere și delicată compasiune.

Stilul literar, cuceritor, ușor sau de-a dreptul persiflant, pare îmbunat de o notă amuzantă. Romanul, fiind scris la distanță de mai bine de jumătate de secol de la întâmplările povestite, nu putem aprecia ori eticheta cu judecățile de astăzi perioada respectivă ci doar să o acceptăm ca etapă istorică, să cunoaștem o părticică din trecutul bucuștean.

Detășat, ne povestește întâmplări ce astăzi ar părea de neconceput. Bunica merge la centrul de butelii cu nepotul urcat pe butelia golită de gaz metan, aflată în cărucior. Cozi peste tot, la pâine, la alimentară, la măcelărie, alimentele importante erau cartelate, celelalte bunuri de folosință „pe puncte”. Lasă rând adresându-se ultimului om din coadă, motivând o treabă urgentă și importantă, în realitate merge să conducă pe ultimul drum pe Maria Tănase. Ajunsă cu greu în apropierea catafalcului, trăgând după ea căruciorul cu băiatul moț pe butelie, Bunica o plânge ca pe o rudă de suflet. În fapt, își plânge durerea după morții ei, obicei sătesc al timpului. La întoarcere, constată că îi trecuse de mult rândul, dar, omul, cu care vorbise să o recunoască, un necunoscut, o aștepta răbdător. Își dăduse cuvântul, deci și-l respecta.

(continuare în p. 25)

Scriitori în francmasonerie

Mihail Sadoveanu - Marele Maestru al Povestitorilor

S-a spus despre Mihail Sadoveanu că este "Ceahlăul literaturii române", cel mai mare povestitor al nostru, mai inventiv decât Creangă și mai poet decât Caragiale. Pictor al naturii din Moldova de Sus, arheologul civilizației unui popor bătrân, scriitorul a lăsat posterității o operă imensă și variată, de la schiță la roman, de la memorii la reportaj, inspirând sute de exegeze, unele entuziaste, altele încruntate. Carieră sa literară s-a desfășurat pe mai bine de o jumătate de secol, cuprinzând Marea Unire, cele două războaie mondiale și instaurarea regimului comunist. Prieten fidel al celor sărmani, în numele cărora a făcut alegeri politice controversate, Sadoveanu și-a văzut cărțile arse în piețe, dar a cunoscut și cele mai înalte demnități, atât sub regi, cât și sub comuniști. Membru al Academiei interbelice, Erou al Muncii Socialiste și demnitar al Francmasoneriei Române, autor canonic în manualele regimului popular, iată-l astăzi, în școala democrată, acuzat de colaboraționism și ignorat. Dar poți să ignori un munte?

Anii de ucenicie

Mihail Sadoveanu s-a născut în data de 5 noiembrie 1880, în târgul Pașcanilor, din relația extraconjugală a avocatului ieșean Alexandru Sadoveanu cu o fată de răzeș din satul Verșeni, Profira Ursache. Tatăl se trăgea dintr-o familie oltenească. Divorțat, se retrăsese la Pașcani, unde o cunoscuse pe Profira. Diferența de clasă socială și-a pus amprenta asupra acestei legături, coconul Alecu nerecunoscându-și copilul până ce acesta n-a împlinit unsprezece ani. "Ușor de înțeles că mama nu putea fi fericită în mediul orășenesc. Tatăl meu, om onest în toată accepțiunea cuvântului, fără voie făcea totuși să se simtă și poziția ei ciudată și mezalianța lui (...) Amintirile mele cele mai vechi nu pot spune că sunt înconjurate de o aureolă de lumină; pe urmă, acceptările și renunțările împlinindu-se, am putut avea bucuria unui cămin îmbielșugat; și-am început a trăi liber și zburdalnic ca un căluț în ceair" (1), avea să scrie mai târziu Sadoveanu. Cu un tată care "observa puțin și de departe", în grija maternă, la bunicii de la Verșeni, copilăria viitorului scriitor a fost "liberă și nesupusă nici unui frâu". Își face școala primară la Pașcani, cu învățătorul Busuioc, o figură luminoasă evocată mai târziu în "Domnul Trandafir", gimnaziul la Fălticeni și liceul la Iași.

La Fălticeni, scăpat de sub supravegherea părintească, Sadoveanu va hoinări "la apa Moldovei", alăturându-se cu bucurie oamenilor simpli, pescari sau vânători, din rândul cărora va fi extras, cu muștrare paternă, când va rămâne repetent în clasa a treia de gimnaziu. Muștrare însoțită de zâmbet, întrucât "tata mi-a îngăduit, tot pe baza încrederii pe care o avea în mine, să ies cu pușca la vânat după ce am împlinit doisprezece ani. N-a avut niciodată a se plânge de vreo ticăloșie; se veselea când aduceam vreo dobândă și se bucura mai ales că încorporam soare și putere" (2). Moartea mamei îl va cuminti și mai mult. Adolescentul rebel va termina gimnaziul în fruntea promoției sale. Mai târziu, în liceu, va descoperi cu încântare literatura modernă europeană și viața revistelor literare naționale, unde nu va întârzia să publice, debutând, la șaptesprezece ani, într-o revistă bucureșteană cu proza "Domnișoara M. din Fălticeni". Sub pseudonim, desigur, pentru că liceenii nu aveau voie "să se expună". Va continua să scrie schițe și nuvele, versuri și traduceri, care îi vor apărea în revista "Pagini literare", editată de Ion Gorun. În curând, pasiunea pentru literatură îl va pune iar într-o situație delicată (ca altădată, pasiunea pentru vânătoare): în ultimul an de școală, va fi eliminat temporar pentru un poem hazliu, în care s-au recunoscut unii dintre profesori. Doar intervenția unor dascăli luminați și faima sa de "literat" (compusese versurile imnului liceului) l-au ajutat să iasă basma curată.

În 1900, coconul Alecu hotărăște ca odrasla zvăpăiată să plece la București și să se înscrie la

Facultatea de Drept, sperând ca să mai scape de cheltuieli, întrucât tânărul ar putea găsi vreo slujbă pe la vreun minister. Dar cine să-l ajute? Poate unul dintre maestrul breslei scriitoricești? "M-am și gândit la Vlahuță", își va aminti, mai târziu, romancierul. "Cu această umbră de nădejde, am intrat în cetatea Dâmboviței. Eram ca d'Artagnan: aveam extrem de puțini bani în buzunar; dar n-aveam cal de vânzare și nici resursele gasconului. El avea spada, eu eram complet dezarmat. Domnul de Treville, prieten de copilărie al tatălui său, îi putea deveni protector. Vlahuță n-auzise niciodată de numele unui avocat Alexandru Sadoveanu din Pașcani. Mi-am amânat vizita plănuită" (3). În scurt timp, studentul va renunța la Drept și se va înscrie la Litere, dar nici aici nu va face mulți purici. În 1901, se întoarce la Fălticeni și se căsătorește cu Ecaterina Bălu, sora unui prieten din tinerețe. Tincuța, cum îi spuneau ai ei, era o domnișoară blondă, care citea romane de Racine, urmasa o școală profesională pentru fete și avea o oarecare zestre. Tinerii se știau demult. La Fălticeni, cuplul își va înjgheba o mică gospodărie, iar Sadoveanu se va hotărî să trăiască din scris. De-a lungul vremii, cei doi vor avea unsprezece copii.

Până în 1904, tânărul autor va colabora cu diverse publicații, printre care amintim "Sămănătorul" și "Lucefărul". La "Sămănătorul", Nicolae Iorga îi remarcă entuziast talentul narativ, recomandându-l și altor publicații. În "Voința națională", prin Vasile Pârvan, îi apare în foileton romanul "Șoimii". Anul 1904 îi aduce debutul editorial - Sadoveanu "explodează" cu volumele de proză scurtă "Povestiri", "Dureri înăbușite", "Crâșma lui moș Precu" și cu romanul "Șoimii". Revine în București, copist la "Casa Școalelor", instituție de pe lângă Ministerul Instrucțiunii Publice, cu rol de finanțare a școlilor și bibliotecilor populare. Doi ani, consecutiv, Academia Română îi decernează Premiul "V. Adamachi". Lucrează ca redactor la "Sămănătorul" lui Șt. O. Iosif. Este apreciat de critici precum Eugen Lovinescu, în timp ce alții, precum H. Sanielevici, îi reproșează alegerea unor subiecte lipsite de "sănătate" morală, precum "beția, adulterul, prostituția și violența până la criminalitate". Garabet Ibrăileanu răspunde acestor insinuări, evidențiind problematica morală și socială a povestirilor sadoveniene. Poate și din această cauză, din 1906, scriitorul se va întoarce la Fălticeni și se va alătura redacției "Vieții românești", prestigioasă publicație a lui Ibrăileanu, aderând la ideologia poporanistă. Va continua să scrie și să publice în ritm susținut, va fi ales președinte al Societății Scriitorilor Români (1909-1919) și va conduce Teatrul Național din Iași (1910-1919). În timpul Primului Război Mondial, se va ocupa, prin ordin al Marelui Cartier General al Armatei, cu redactarea ziarului "România", la Iași, împreună cu Ion Minulescu. Din 1921, devine membru titular al Academiei Române.

Timpul capodoperelor și al compromisurilor

Perioada interbelică marchează vârful creației literare sadoveniene, în care apar capodoperele "Hanu Ancuței", "Zodia Cancerului sau vremea Ducăi Vodă", "Creanga de Aur", "Baltagul", "Frații Jderi" ș.a. Istorisirile autorului se esențializează, se desprind de contingent, limbajul se rafinează și devine inconfundabil, povestirea capătă valențe simbolice. "Această sinteză inefabilă a unui popor bătrân, a existenței și a miturilor lui, a istoriei și a fanteziei lui, nu este o «comedie umană» ci o mitologie, care-și are zeii, riturile și eroii ei legendari. S-a spus adesea despre Sadoveanu că este un mare povestitor: ceea ce povestește el sunt «o mie și una de nopți ale românilor», va aprecia, mai târziu, criticul Nicolae Manolescu (4). Astfel, se decanta artistic un proces psihologic început de mult. "Până la vârsta de tranziție, fusesem al tatălui meu", recunoștea scriitorul. "În chip firesc

și logic, dânsul pusese în mine tot ce avea el orășenesc. Tatăl meu era un boiernaș voltairean și sceptic. Manifesta antipatie față de formele religiei (...) Trebuia să fiu un cărturar. Mi-era el însuși profesor de filosofie și istorie (...) mă găseam de acord cu dânsul în ce privește câștigurile științei și majestatea civilizației moderne (...) Dar, după moartea mamei, sporul meu de cunoștinți și de reflecție m-a dus dincolo de zona primejdioasă prin sterilitatea ei, unde se opresc definitiv semidoctii păturii noastre suprapuse (...) Dintrodată mi s-au deschis ochii și mi s-au ascuțit urechile. Am devenit aliatul celor de-o lege cu maica mea. Tatăl meu s-a uitat într-o bună zi la mine cu uimire. Opuneam scepticismului său realitățile sufletești ale unui neam străvechi, închis cu severitate în disciplina datinilor lui (...) Plăcerea mea să frecventez pe umiliții vieții a sporit. Sufletul meu s-a umplut (...) de dulceața metaforelor străvechi (...) Inițierea mea s-a făcut prin poezie și instinct; taina ce m-a pătruns e mai tare decât viața, pentru că vine de la cei morți și, în lumea aceasta, morții poruncesc celor vii" (5).

Dar Mihail Sadoveanu va avea parte și de o inițiere propriu-zisă, conform ritualului unei societăți discrete. În 1927, scriitorul intră în francmasonerie și ia contact cu lumea ei simbolică. Timp de trei ani, va conduce Loja "Dimitrie Cantemir" din Iași și va traduce într-o românească aleasă ritualurile. Statura sa intelectuală îl va propulsa în Comisia desemnată să elaboreze noua Constituție a francmasoneriei naționale care, după război, își căuta calea și protectorii internaționali. În această Comisie, opțiunile erau împărțite. Pe de-o parte, existau personalități precum Jean Pangal și prințul George Valentin Bibescu, aristocrați și militari apropiați de Regele Carol al II-lea și de masoneria britanică. Pe de altă parte, se formase un "grup al generoșilor", care și-ar fi dorit o francmasonerie mai socială, mai burgheză, mai "de stânga", să spunem așa, după model francez, grup din care făcea parte și Sadoveanu. În Conventul din 3-4 decembrie 1932, "generoșii" dau prima lovitură, adoptând o Constituție care scotea Marea Lojă Națională din România de sub influența lui Jean Pangal, Suveranul Mare Comandor al Supremului Consiliu al Ritului Scoțian Antic și Acceptat, debarcându-l, în absență, și pe Marele Maestru al MLNR, prințul George Valentin Bibescu, înlocuindu-l cu Mihail Sadoveanu. Mișcarea va crea o adevărată schismă în francmasoneria română, cu efecte funeste în privința credibilității și a ecurilor internaționale. Sintetizând situația, boema literară de la "Capșa" spunea că masoneria s-a împărțit în două: una care vedea "la vie en rose", aluzie la aristocrații lui Pangal, apropiați de Tron, și alta care vedea "la vie en rouge" - socialistă, burgheză, evreiască.

Această vorbă de spirit era mai degrabă inofensivă, dacă e s-o comparăm cu discursul mișcărilor intelectuale și politice de extremă dreaptă, aflate în ascensiune la sfârșitul anilor '30. La scurt timp după schismă, în 1937, dictatura carlistă, în convență cu Jean Pangal, trece masoneria română în adormire. Mihail Sadoveanu începe să fie atacat în revistele legionare. Furia sporește când acceptă directoratul câtorva ziare din Sărindar, considerate "presă jidănească". I se ard cărțile în piețe. Primește prin poștă un exemplar din "Baltagul", tăiat cu toporul. Îi moare soția și se retrage la Oașa, unde își construiește o casă, departe de flăcările celui de-al Doilea Război Mondial. La 62 de ani, publică "Valea Frumoasei", "Ochi de urs" și "Poveștile de la Bradu Strâmb". După întoarcerea armelor, pierde un fiu, căzut pe frontul din Transilvania. Noua putere de la București îl curtează, oferindu-i un loc pe lista Blocului Partidelor Democratice, vizite în URSS și Premiul "Lenin" pentru pace. Compromisul se plătește - Sadoveanu publică "Mitrea Cocor", un roman proletcultist ratat, ține conferințe laudative despre marea putere de la Răsărit și legitimează artistic regimul, în timp ce

(continuare în p. 26)

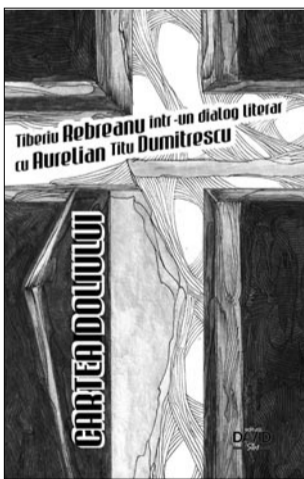
Mihail Sadoveanu începe să fie atacat în revistele legionare. Furia sporește când acceptă directoratul câtorva ziare din Sărindar, considerate "presă jidănească". I se ard cărțile în piețe. Primește prin poștă un exemplar din "Baltagul", tăiat cu toporul. Îi moare soția și se retrage la Oașa, unde își construiește o casă, departe de flăcările celui de-al Doilea Război Mondial. La 62 de ani, publică "Valea Frumoasei", "Ochi de urs" și "Poveștile de la Bradu Strâmb". După întoarcerea armelor, pierde un fiu, căzut pe frontul din Transilvania.

eseu

Paul Aretzu

Interesul lui Liviu pentru lectură, pentru teatru, pentru scris s-a manifestat de timpuriu, dominat fiind și de dorința de a ajunge și a se stabili în România („Țara visurilor de noroc”), fapt care s-a întâmplat în septembrie 1910.

CRONICI

Învățătorul Vasile Rebreanu și soția sa, Ludovica (născută Diuganu), au avut 14 copii (9 băieți și 5 fete). Liviu a fost primul dintre aceștia. Ultimul frate din seria Rebreanu a fost Tiberiu. Între ei, o diferență de 26 de ani. Deși era o familie unită, unii dintre frați s-au întâlnit de puține ori. Tiberiu l-a văzut pe Liviu pentru prima oară în anul 1919, când avea 8 ani.

Scriitorul și publicistul Aurelian Titu Dumitrescu a avut șansa, înlesnită de Adrian Păunescu, să-l cunoască pe cel din urmă și să-i provoace destăinuri relevante.

În ziarul „Adevărul.ro”, din 30.01.2014, Ștefan Mitroi află de la Ilderim Rebreanu, fiul lui Tiberiu: „– Cu ce se ocupa Tiberiu Rebreanu?// – Terminând dreptul, a fost jurist la mai multe întreprinderi din Ardeal. Din București a plecat la Sibiu, apoi la Cluj, după care la Timișoara, unde a fost arestat sub învinuirea de tentativă de trecere frauduloasă a frontierei. A fost arestată și mama odată cu el. Au executat amândoi un an de detenție. După eliberare, s-au retras aici la Bogdana [localitatea natală a soției, n.n.], unde au locuit până în 1955. După aceea, tata a obținut o slujbă la Ocna Mureș, în Ardealul natal. Mai apoi, s-a mutat ca documentarist la Institutul de Lingvistică din Cluj, de unde s-a pensionat. La Cluj și-a găsit și sfârșitul.” (*Liviu Rebreanu a murit împușcat de ruși*).

Din motive politice, Tiberiu Rebreanu nu a putut publica, în timpul regimului comunist, aproape nimic din ceea ce a scris. I-au apărut postum trei cărți, editate de fiul său: *Calvarul gloriei* (1995), *Arhangheli de lut* (2000) și *Geneza romanului „Pădurea spânzuraților”* (2002).

Aurelian Titu Dumitrescu a publicat interviul pe care i l-a luat, *Merinde pentru calvarul gloriei*, în serial, mai întâi în numere consecutive din „Flacăra” (15 februarie-6 iulie 1985), apoi l-a continuat în „SLAST” (13 octombrie-4 noiembrie 1985), tipărindu-l recent într-un volum, *Cartea doliului: Tiberiu Rebreanu într-un dialog literar cu Aurelian Titu Dumitrescu* (Editura David Art, București, 2024) (unele părți din textul de bază nu au mai putut fi reconstituite).

Tiberiu Rebreanu este un bun povestitor, refăcând rapid atmosfera familiei din perioada de la Prislop, precum și traseul viitorului prozator. Având în vedere diferența mare de vârstă dintre cei doi, cele mai multe dintre evocări sunt indirecte, preluate din amintirile mamei sau ale surorilor mai mari. Liviu se înțelegea foarte bine cu acestea din urmă, Livia și Maria, cărora le relatează despre școlile pe care le urmase (la Sopron și la Budapesta), despre spectacolele pe care le urmărise, despre scurta experiență de militar, dându-le totodată lecții de pian pe o claviatură desenată. Era și foarte îndemânat la treburile casei. Ca militar, după absolvirea Academiei Militare Ludovica din Budapesta, avansat sublocotenent infanterist, a fost repartizat într-un regiment de honvezi (numele dat soldaților din armata pedestră austro-ungară), cu garnizoana în orașul Gyula (azi, situat în partea de sud-est a Ungariei, la circa 7 kilometri de granița cu România). Viața, uneori excentrică, presărată cu petreceri, jocuri de cărți, cu abateri de la rigorile cazone, l-a obligat să-și dea demisia din armată, alegându-se și cu domiciliu obligatoriu în localitatea Prislop, unde locuiau părinții. Soarta viitorului scriitor s-a decis, cu siguranță, în perioada acestei reclusiuni.

Bine, mare parte dintre informațiile oferite de Tiberiu Rebreanu pot fi aflate și din alte surse, dar în cazul de față ele au apanajul autenticității și al afectivității, așa cum Aurelian Titu Dumitrescu ne avertizează: „Reamintesc cu acest prilej că evocarea lui

Întâlnirea

Tiberiu Rebreanu nu are pretenția unei cercetări de istorie literară, ci a mărturiei unui om care a fost în preajma lui Liviu Rebreanu și a părinților.” (p. 40). Observăm, totodată, că intervievatorul este foarte bine documentat, întrebările sale sunt pertinente, administrate cu îndemânare, încercând să obțină cât mai multe informații de la interlocutor.

Viața l-a dus pe învățătorul Vasile Rebreanu, și implicit pe întreaga familie, pe un traseu întortocheat: Târlișua, Târgu Lăpuș, Maieru, Prislop, Năsăud, Beclean. Fratele cel mai mic al prozatorului își amintește sau reconstituie momente semnificative din aceste peregrinări: întâmplări ale copilăriei, viața de familie, relațiile dintre frați, vecinii, prietenii, școlaritatea: „Deși îi plăcea atât de mult să scrie la masa tatălui său, la școală, Liviu nu părea încântat să răspundă întrebărilor dascălului cu reacții ciudate. Totuși mediul de acasă, cărțile, revistele și ziarele tatălui, frecventarea spectacolelor teatrale, multele cântece și poezii învățate de la mama îl situară pe Liviu pe primul loc în clasă până la absolvirea școlii primare în Maieru. [...] Liviu nu mânca niciodată înainte de a-și fi preparat lecțiile pentru ziua următoare. După prânz, o lua razna pe la colegi și nu revenea decât seara, după ce băteau toate coclaurile împreună, se cățarau prin toți pomii și săvârșeau minuni de vitejie la marginea pădurii.” (p. 29). Scăldatul în apele Someșului era, de asemenea, nelipsit, de dimineața până seara, în lungile zile de vară. Asistându-și adesea tatăl și pe prietenii acestuia, a deprins de mic jocul de cărți, precum și viciul fumatului, atrăgându-și numeroase corecții corporale, aplicate de părinte cu propria curea, dar „Fumatul i-a ținut lui Liviu tovărășie în miile de nopți sacrificate scrisului. Prin fumatul de țigară se conturau realitățile preschimbate apoi în artă. Ajunsesse să consume peste o sută de țigări pe noapte și nenumărate cești de cafea concentrată.” (p. 31). În 1895, a plecat să-și continue școala la liceul din Năsăud, prilej pentru plângeri și îngrijorări de toate părțile. Copilul se dovedește inventiv și neastâmpărat, producând reacțiile cadrelor didactice, motiv pentru care, de Crăciun, însuși Moșul îi trage o strașnică *papară*, folosind cureaua tatălui: „lovea fără cruțare peste spinarea ștrengarului ce adusesse atâtea note proaste, și încă la religie și la română” (p. 35). Se adăuga și acuzația gravă de furt al unor cărți de la colegi și de la biblioteca școlii. Se va muta, de aceea, la o școală din Bistrița. Părinții se stabiliseră și ei la Năsăud, unde, în vacanța mare, Liviu, asumându-și funcția de vătaf, a pregătit o echipă de călușari, respectând regulile acestui dans tradițional, „băieții îmbrăcând costume naționale, căciuli împănate, opincute cu zurgălăi și băte încrustate și împodobite” (p. 38). El este și inițiatorul unei idei năstrușnice, aceea de a parcurge, în vacanța de iarnă, cu patinele, pe gheața Someșului, distanța dintre Năsăud și Maieru (de 50 de kilometri), aventură care, din fericire, nu s-a încheiat dramatic. Vacanța petrecută la bunici, la Chiuza, era să se încheie cu un incendiu, cauzat de obișnuința ce și-o făcuseră de a fuma. Mutați de urgență la Beclean, la unchiul Ioan Diugan, fratele mamei, au descoperit în casa celuiilalt unchi, învățătorul Simion Moldovan, fost memorandist, o impresionantă bibliotecă, menită să mai astâmpere pornirea neobosită spre joacă. Ultimul popas de vară l-au făcut la Feleac, la unchiul Ștefan, din casa căruia „nu lipseau laptele, brânza, slănina, iar numărul păsărilor nu-l mai știa nimeni, încât băieții puteau vâna în voie câte un cocoș mai îndrăzneț ori câte o rață abia ținându-se pe picioare de grasă.” (p. 47).

Interesul lui Liviu pentru lectură, pentru teatru, pentru scris s-a manifestat de

timpuriu, dominat fiind și de dorința de a ajunge și a se stabili în România („Țara visurilor de noroc”), fapt care s-a întâmplat în septembrie 1910. Despre momentul decisiv al plecării de acasă, luând viața pe cont propriu, avem mărturia emoționantă a uneia dintre surori, Maria-Miți: „Când sosi clipa despărțirii, ca la o poruncă tatăl și fiul au sărit în picioare și s-au îmbrățișat îndelung. Toți simțeam același fior de jale și spaimă, dar nu obișnuiam să ne manifestăm duioșiile, oricât de puternice ar fi fost. [...] L-am petrecut cu ochii în lacrimi, privindu-l cum se îndepărta. Pulberea de argint îl învăluia ca o haină căruntă. Apoi nu mai auzeam decât glasurile lor răsunând ca din adâncul pământului.” (pp. 20-21). Între timp însă, la cererea oficialităților maghiare, care îl acuzau de încălcarea unor prevederi juridice, a fost reținut la închisoarea Văcărești și extrădat, fiind întemnițat la Gyula.

Tatăl, învățătorul Vasile Rebreanu, a murit în anul 1914, Emil, al cincilea născut, prototipul lui Apostol Bologa din romanul *Pădurea spânzuraților*, înrolat în armata imperială, a fost acuzat de încercare de dezertare și condamnat, în 1917 (avea 25 de ani), la moarte prin spânzurare.

Fratele mezin al prozatorului identifică în comunitatea de la Prislop sursele unor subiecte ale scrierilor acestuia, cum ar fi momentul de adorație al sărutării pământului de către un consătean. Pasiunea pentru teatru a moștenit-o de la mama sa, o foarte bună interpretă, organizatoare de spectacole. La București, implicat cultural, Liviu Rebreanu scoate o revistă efemeră, „Scena” (împreună cu Mihail Sorbul, viitor cumnat), apoi, este angajat ca secretar literar la Teatrul Național din Craiova, al cărui director era Emil Gârleanu. Aici o cunoaște și se căsătorește cu actrița Fanny (Ștefana) Rădulescu, o femeie pe care o adora, foarte posesivă la rândul ei, motiv care l-a îndepărtat, întrucâtva, de ai săi. Împreună s-au mutat la București unde se dedică intens scrisului și se implică în viața culturală a timpului.

Prima întâlnire dintre cei doi frați, Liviu și Tiberiu, consumată în gara din Beclean, este de o trăire impresionantă: „Îmi părea că orele se scurg prea încet în așteptare și m-am decis să o iau înaintea celorlalți. De-a lungul aleii de castani ce duce la gară, mă năpădiseră sumedenie de imagini dintre cele mai ciudate. Aveam doar opt anișori, vârsta la care fantezia activează din plin. Trenul a pătruns în stație pufăind. Urmăream încordat vagon după vagon, cu ochii însetați să prindă imaginea fratelui, deși habar nu aveam cum arată, văzut și cunoscut numai din vechile fotografii păstrate acasă. Abia când fratele Iulius și sora Livia l-au îmbrățișat cu efuziune, m-am dumirit și eu. Mă copleșise cu înălțimea staturii sale și cu argintul părului. Zâmbetul de pe buze m-a cucerit și mi-a insuflat curajul să mă apropii de dânsul. M-a scăldat în azurul ochilor, apoi m-a săltat în brațe și m-a sărutat.” (p. 51).

Aurelian Titu Dumitrescu leagă, împreună cu protagoniștii săi, întâmplări, evenimente biografice, lumini ale trecutului, romanul unui destin, văzut din multiple unghiuri. Este o carte care reunește elemente de memorialistică, de psihologie a scriitorului, de exegeză. După parcurgerea ei, plină de curiozitate, suntem mai aproape de scriitorul și omul Liviu Rebreanu, de scriitorul și omul Tiberiu Rebreanu, de scriitorul și omul Aurelian Titu Dumitrescu. În rest, orice carte ascunde în ea o mitologie.

Nu trebuie să rămânem cu impresia că, în viața de zi cu zi, Hegel era retras și taciturn, copleșit de gânduri sumbre, incapabil să comunice. Dimpotrivă, cei care l-au cunoscut mai îndeaproape îl descriu ca fire veselă, plăcută, capabil să întrețină o conversație. Desigur, nu era tot timpul la fel de amabil ori la fel de senin.

HEGEL – DESPRE CICOARE CA SUROGAT AL CAFELEI

Moto: „Toți știu să tragă concluzii, puțini știu să judece”. (A. Schopenhauer)

*E, desigur, vădită ironie, dar nu a sortii, căci e deliberată, ca un eseu dedicat lui Hegel să se deschidă cu un moto „decupat” din Schopenhauer! Evident, intenția ironică a acestui montaj trimite la faimoasa discordie consumată între cei doi mari filosofi. Ajuns la Universitatea din Jena, Hegel cucerește rapid notorietate, prelegerile lui sunt urmărite de un public tot mai numeros, în vreme ce audiența lui Schopenhauer se prăbușește. Încă de pe acum (Hegel devine profesor relativ târziu, la 46 de ani, mai întâi la Heidelberg, apoi în Berlin), autoritățile politice și elita intelectuală a vremii văd în el „filosoful Germaniei”. Dar, cum se întâmplă mai totdeauna cu cei „mari”, Hegel nu se bucură de aprobare, laudă și admirație din partea tuturor. Aproape în egală măsură e contestat, denigrat, repudiat, urât.

Adversarii lui Hegel nu ezită să ia în derădere ceea ce sare imediat în ochi și produce perplexitate: caracterul bizar, aiuritor al limbajului bombastic folosit de filosof; în cele mai multe pagini din *Fenomenologia spiritului*, limbajul hegelian e de neînțeles chiar și pentru cititorii experimentați. Schopenhauer l-a caracterizat brutal numindu-l „șarlatan plat, lipsit de spirit, dezgustător și respingător, neștiutor”; filosofia acestui „profesor de absurdități” n-ar fi nimic mai mult decât o „mascaradă filosofică”, o „măzgăleală de cuvinte îmbinate nebunește și lipsite de sens”. Hegel, care pretindea că vorbește în numele absolutului, ar fi un personaj ridicol, infatuat, pur și simplu un „escroc”, care merită tot disprețul. Tiradele defăimătoare ale lui Schopenhauer la adresa concurentului său la postul de profesor „au izvorât dintr-un resentiment mult prea personal”, e de părere Wilhelm Weischedel, care și-a asumat rolul de a ne conduce „Pe scara din dos a filosofiei” (Humanitas, 1999).

*„Cu Hegel n-o sfârșești niciodată” scrie Jacques D’Hondt în lucrarea sa „Hegel și hegelianismul”. Zicerea aceasta poate să însemne că, o dată ce ai intrat în lumea lui Hegel, se prea poate să nu te mai poți rupe de ea. Inconștient, de parcă ai fi fost „deochet” începi să vorbești ca el, să te exprimi în hegeliană. În ciuda intimidantei ei tehnicități, opera lui Hegel e în continuare frecventată, citită, cercetată, supusă deconstrucției și reconstrucției logice, comentată, interpretată, dovedindu-se și în prezent un izvor nesecat de idei și sugestii tematice, un repertoriu de metafore memorabile. Unele din teoriile lui rezistă, sunt valide, au primit interpretări noi, neașteptate, dezvoltându-se fațete inedite; pe scurt „doctrina lui Hegel conține o putere eruptivă pe care filosoful însuși nu o bănuia”. Acestui aspect i se adaugă un altul, cu posibile efecte majore în plan hermeneutic: multe din manuscrisele păstrate de la Hegel așteaptă încă să fie publicate.

Prin urmare, hegelianismul nu este un subiect epuizat. În lume funcționează mai multe societăți și centre de cercetare dedicate filosofiei lui Hegel. Cel de-al 36-lea Congres Internațional Hegel va avea loc la Roma (1-4 septembrie 2026). „Dosarul” Hegel e încă pe rol. Filosoful german oferă încă surprize. Desigur, în prezent, nimeni nu revendică „întoarcerea” la Hegel. Sloganul „Înapoi la Hegel!” (chiar au existat tentative) ar releva o inițiativă inadecvată, o formă de teribilism intelectual. Dar se poate afirma, fără teama de a greși: ca filosof, Hegel nu e „mort”, decât poate pentru aceia care nu l-au perceput vreodată ca fiind viu. „Despărțirea” de Hegel a

devenit o modă, un fenomen de imitație, o împănare: doar nu te desparți de fitecine!

La nivelul cititorului individual pasionat de gândirea lui Hegel zicerea de mai înainte a lui Jacques D’Hondt poate însemna că Hegel e o provocare continuă, că nu atât doctrina, cât maniera de a filosofa a lui Hegel e atractivă și stimulatorie, chiar dacă, citind din Hegel, abia se mai ține în șa.

*Pastișând formula lui Jacques D’Hondt, am putea zice: cu Hegel (filosoful) nu se poate glumi. Dornic să înfăptuiască ceva mareț, convins că are o misiune de îndeplinit, că are înzestrarea necesară pentru a vorbi în numele absolutului, Hegel ia totul în serios. Hegel-filosoful, poreclit de colegii din studenție „bătrânul”, pare să nu fi posedat un prea dezvoltat simț al umorului, fiind în esență un introvertit. O fi avut el alte calități, dar nu pe aceasta. De fapt, așa se întâmplă cu cei mai mulți din cei care își dedică viața adâncirii în ideile filosofice. În tratarea unor subiecte desprinse din viața reală dovedește simț al observației și vervă ironică, e priceput la metafore (metaforizarea nu e o formă a detașării?), dar, pe ansamblu, păstrează atitudinea profesorală a sobrietății. N-a luat „distanță” față de propria activitate, nu s-a detașat de ea pentru a se putea examina pe sine.

Cuvântul de ordine pentru el este „seriozitate”. În primul rând se ia în serios pe sine. În al doilea rând ia în serios propria activitate – filosofia – pe care epoca lui nu o mai consideră o „artă privată”, ci o instituție publică aflată în serviciul statului. E preocupat de imaginea lui în mediul academic, de respectabilitatea lui ca cetățean, intelectual, profesor. E atent la „poză”. Comportamentul, ținuta, chiar și felul în care vorbește în public, în cercurile mondene, modul în care își face meseria la catedră (deși nu este un orator prea strălucit) – toate contează. Personalitatea lui emană gravitate și profunzime. Pe drept sau nu, unii îl suspectează de grandilocvență, chiar și de cedări în raport cu autoritățile politice. Giovanni Papini a surprins bine „personajul”: „Ca un prestidigitator de marcă, și-a executat vrăjitoriile cu gravitatea unui mare de Spania și cu dogmatismul greoi al unui profesor de metafizică”. Și adaugă: „Dar n-a mai fost și altceva, nici măcar ușor comic ca Schopenhauer ca să-și țină cititorii veseli”. În fața studenților (dar nu și în fața doamnelor din saloanele berlineze) nu glumește, nu-i arde de glumă, nici nu crede că templul filosofiei ar fi un loc potrivit pentru spiritul ludic. Pentru Hegel, metafizica are ceva sacerdotal, glacial, incompatibil cu umorul. Epoca însăși era marcată de frământări și răsturnări dramatice.

Un foarte cunoscut portret color al lui Hegel e reprodus pe copertele multor monografii ce i-au fost dedicate. Portretul îl înfățișează ca bărbat trecut de prima tinerețe, cu trăsături bine conturate ale feței prelungi, cu frunte înaltă, pe care se răsfiră câteva șuvițe. Are o uitătură severă, vechetoare, de pedagog intransigent. Din ochii lui mari, limpezi, răzbește o privire tăioasă, vulturoasă. Pe chip, nici urmă de zâmbet, de detașare îngăduitoare. Solemnitate rece, teologală. E ceva rigid, ceva țepăn în alura lui Hegel. Doar malițiosul Schopenhauer avea o altă percepție: „fizionomie de berar”.

Nu trebuie să rămânem cu impresia că, în viața de zi cu zi, Hegel era retras și taciturn, copleșit de gânduri sumbre, incapabil să comunice. Dimpotrivă, cei care l-au cunoscut mai îndeaproape îl descriu ca fire veselă, plăcută, capabil să întrețină o conversație. Desigur, nu era tot timpul la fel de amabil ori la fel de senin. Avea și momentele lui de nervozitate, de furie, de

indignare, poate de răutate. Când i se întâmpla să disprețuiască ori să urască pe careva o făcea, se pare, cu temeinicie. Esențială a rămas încrederea lui în rațiune, convingerea lui nestrămutată că a tinde la acordul rațional cu alții e o rădăcină a umanității noastre.

*Hegel era conștient de starea precară în care ajunsese filosofia în vremea lui („șicanele bunului plac au pus stăpânire pe numele de filosofie”); a dezvoltat cu insistență și a criticat superficialitatea ce consta în „a așeza știința nu pe dezvoltarea gândului și a conceptului, ci mai degrabă pe percepția imediată și pe imaginația întâmplătoare”. În *Prefața la Principiile filosofiei dreptului*, el descrie cu amărăciune „disprețul față de filosofie”: „Cel mai grav dispreț este că fiecare este convins, așa cum stă sau merge, că este la curent cu filosofia și că este în stare să o conteste”. Dar gândul adevărat nu este o simplă părere asupra lucrului. Oamenii cu picioarele pe pământ „râd de acele avânturi și asigurări și le iau drept un joc gol, mai mult sau mai puțin vesel sau serios, mai desfătător sau periculos”. Oare Hegel râdea și el? Înclin să răspund: da, dar în felul și cu mijloacele ce-i stăteau la dispoziție.

În alt loc, mai precis în *Prefața la Fenomenologia spiritului*, întâlnim următorul fragment: „În privința filosofiei propriu-zise, vedem că în locul drumului lung al cultivării, în locul mișcării pe atât de bogate, pe atât de adânci în care spiritul ajunge la cunoaștere, revelația nemijlocită a divinului și simțul comun care nu s-a străduit și nu s-a cultivat cu vreo altă cunoaștere, nici cu filosofarea propriu-zisă, se socotesc nemijlocit drept un perfect echivalent și ca un tot atât de bun surrogat, precum cicoarea este renumită a fi un surrogat al cafelei”.

Hegel e convins că a venit timpul „de a face din filosofare o treabă serioasă”. Contrar prejudecăților, mai vechi sau mai noi, filosofia presupune multiple și solide cunoștințe, studii aprofundate, „parcursul unui drum lung al cultivării”. Hegel detesta superficialitatea, formalismul și impostura, „însuflețirea și arbitrarul vorbirii profetice”. Filosofia „naturală” (a simțului comun) vrea să treacă drept cunoaștere, dar „fără să știe cum i se întâmplă aceasta”. Lipsită de conștiința de sine, incapabilă „să-și ia asupra-și încordarea conceptului”, ea „se consideră drept o cunoaștere intuitivă și poetică”, izvorâtă din libertatea de gândire și din spontaneitatea geniului. În fapt, filosofarea zisă naturală „dă, în cazul cel mai bun, o retorică de adevăruri banale”. Cunoașterea prin revelație, ca și cunoașterea nemijlocită, intuitivă de care ar fi capabil simțul comun sunt – și una și alta – un surrogat, un produs de imitație care îi satisface doar pe cei care „se mulțumesc cu puțin” și vor să „economisească” osteneala cerută de dobândirea științei.

*Cei nerăbdători, asaltați de treburile vieții cotidiene, mereu în criză de timp, dorind doar să afle, să-și facă o idee, să se edifice, nu să înțeleagă, apelează la surrogat. Ei nu vor ajunge niciodată în posesia cunoașterii, căci „gânduri adevărate și o privire științifică nu pot fi dobândite decât în munca conceptului”.

P.S. Nu cred că Hegel ar fi respins ideea lui Schopenhauer aleasă ca moto al eseului de față. Dimpotrivă, ar fi întărit-o spunând că cei ce se lasă în nădejdea simțului comun și cred că adevărul constă într-o propoziție care e un rezultat fix („o monedă gata bătută”) se amăgesc că pot intra în posesia concluziei fără osteneala judecății, fără să suporte lungimea întregului drum. Gândirea leneșă ar fi satisfăcută când, fără alt înconjur, s-ar trezi direct cu adevărul în poală.

STRADA ZORILOR

(urmărire din p. 22)

Urmărind firul copilăriei eroului cărții, intrăm în spiritul Străzii Zorilor, al unui modest cartier, o bucățică de București și vechi și atemporal, viața locuitorilor săi depănându-se cu sușuri și coborâșuri, acceptând adevărul că „timpul are două însușiri: nu se mai întoarce niciodată și, oricât ai încerca să-l oprești, tot trece.” Printre alte situații cuprinse în roman, cunoaștem perioada interbelică a șomajului bucureștean fără posibilitatea victimelor de a „scăpa” din greaua

situație. Un episod cutremurător, întâlnirea de pe podul Grant – „aristocrat și proletar” – sfârșită cu sinuciderea necunoscutului „domn bogat”, transmite cititorului un mesaj de luare aminte. Sfârșitul romanului, imprevizibil, induce o stare de spirit specială, autorul pornind „într-o levitație deasupra timpului și spațiului” ce-i călăuzește pașii minții prin vechiul cartier. „Apoi, în fine, deschid ochii. Mă aflu pe o stradă banală, ca toate străzile unui cartier de betoane și asfalt care a înghițit și digerat tot ce fusese viu.” Pe vechiul

amplasament de la nr.17 al Străzii Zorilor se lăfăie o „vilă impunătoare”. „O străină” întreabă: „Căutați pe cineva?...”

În concluzie, Strada Zorilor se înscrie drept un roman realist, social, cu tente politice, îmbrăcat în amintirile unei copilării plină de capriciile întâmplărilor, un document ofertant despre o anume perioadă din istoria unui modest cartier bucureștean, în același timp o carte care încântă și indușează cititorul, îndemnând la meditație. Indubitabil, anunță un prozator de cursă lungă.

**...iau în calcul
posibilitatea
să fiu întrebat
ce am vrut să
demonstrez
prin acest
pomelnic
narcisist-
megaloman, la
prima vedere.
Mă grăbesc să
spun că n-am
vrut să
demonstrez
nimic, tot ce ar
putea fi de
demonstrat
demonstrează
romanele
mele. Am vrut
doar să-i
elogiez pe cei
care au scris
despre aceste
romane, îi
socot vrednici
de
recunoștința
mea.**

(urmare din p. 8)

adaptat din mers unor politici culturale de cumetrie. În sfârșit, sunt multe de spus despre aceste politici culturale și în ce fel afectează ele reprezentarea literaturii române în străinătate.

Tânărul universitar Ștefan Baghiu a scris despre un roman al meu în revista *Luceafărul*, laudativ, se pare, în urmă cu vreo doisprezece ani, când viza, cred, o carieră de critic literar, la care mai apoi a renunțat, optând pentru îndeletniciri mai lucrative.

Criticul Tudorel Urian a scris laudativ în *România literară* despre două din romanele mele.

Cosmin Ciotloș a scris, de asemenea, în *România literară*, despre două din romanele mele *Mirii nemuririi* și *Ana Maria și îngerii*. Cronicile lui mi s-au părut marcate de o îndoială metafizică, insuflată, se pare, de șeful său, Nicolae Manolescu.

Mihai Iovănel a scris laudativ despre două sau trei romane, până când a simțit o saturație-lehamite pe care a exprimat-o într-un mod inedit: mai puteți Aldulescu? El m-a inclus, totodată, în *aceia Istorie a literaturii române contemporane 1990-2020*.

Fapt e că și cei care n-au mai putut Aldulescu au simțit nevoia să scrie, uneori, în virtutea unor interese pe care nu le mai amintesc aici. Marius Chivu, bunăoară, a scris în *Dilema*, la un moment dat, o cronică profund desființatoare romanului *Ana Maria și îngerii*. Am reținut fraza în care se spune că romanul nu are legătură cu literatura. Îmi pică bine această constatare, venind de la un autor de ghiduri turistice care se crede scriitor și reușește să-i facă și pe alții să creadă asta.

Alex Goldiș a scris despre unul sau două romane ale mele, parțial laudativ, dar cu o obiecție extrem de interesantă, în ce mă privește: nu aș avea știința compoziției. Țin minte că am descoperit în cronicile lui citate din cărțile mele conținând cuvinte care nu mi aparțin. Anul debutului meu editorial pe care ar fi putut, la o adică, să îl omită, este de asemenea inexact, devansat cu trei ani.

Gabriel Coșoveanu și Gabriela Gherghișor, universitari craioveni, și Vasile Spiridon, universitar băcăuan, au scris fiecare câte o cronică despre romanele mele în *România literară*, în niște vremuri pe care nu le regret absolut deloc, când romane ale mele (*Proorocii Ierusalimului*, *Mirii nemuririi*, *Ana Maria și îngerii*) erau nominalizate la premiile UR.

Doamna Irina Petraș, un critic de mare profunzime și cu un spirit analitic de prozator greu de găsit în critica de întâmpinare actuală, a scris despre cel puțin trei dintre romanele mele și m-a susținut într-o lansare pe care am avut-o la Cluj.

Ruxandra Cesereanu a scris o cronică la *Amantul Colivăresei*, despre care n-aș fi știut nimic, dacă n-aș fi aflat de la ea, într-un mod inedit. Cu mai bine de zece ani în urmă, când mi-a cerut să colaborez la *Steaua*, m-a abordat, spunându-mi că a auzit că aș fi înjurat-o. Nu-mi stă în caracter, i-am replicat. Totuși, de ce aș fi înjurat-o? Păi, pentru că a scris o cronică în care desființează *Amantul Colivăresei*. Nu știu nimic de acea cronică, i-am spus. Dar aș fi foarte curios să mi-o arăți. Lasă, nu e cazul s-o vezi, nu trebuie, mi-a spus. Inevitabil, și nu prea, a venit momentul când prozele și articolele mele n-au mai putut fi primite la *Steaua*, deși eram atunci

(urmare din p. 23)

Frații săi, care nu emigraseră la timp, sunt condamnați, pe rând, la ani grei de închisoare. O ultimă capodoperă, "Nada Florilor", apărută în 1950, îl mai amintește pe maestrul de altădată. Ultimii ani îi sunt marcați de un infarct, care-l lasă aproape orb și fără grai. Va trece la Orientul Etern în dimineața unei zile din octombrie 1941, în casa mitropolitului Visarion Puiu din Neamț și va fi înmormântat, cu onoruri naționale, la cimitirul Bellu.

Departa de a fi doar un amănunt biografic pitoresc, apartenența la francmasonerie a lui Mihail Sadoveanu permite perspective noi în interpretarea unora dintre operele sale literare. Pare evident că scriitorul a fost influențat de

Criticilor mei

membru UR, dat fiind că numele meu căpătase interdicție de apariție în revistele UR (*România literară*, *Luceafărul*, *Viața românească*), interdicție valabilă și în ziua de azi. Steaua se afla, se pare, la mâna lungă a UR și a domnului Manolescu. Am cerut, totuși, o explicație, de la cine altcineva, dacă nu de la cea care mi-a cerut să colaborez, doamna Cesereanu care și-ar fi periclitat funcția la revistă și relația cu UR, continuând să mă publice în *Steaua*. Explicația doamnei Cesereanu a fost promptă și interpretabilă, ca să nu spun alunecoasă: publicarea mea nu depindea de ea, ci de Adrian Popescu, cu care nu aveam și nu am niciun fel de relație. O atitudine ce ar putea da seama de caracterul doamnei Cesereanu, confirmând, în acest caz, spunerea că talentul este o chestiune de caracter. Fără vreo intenție de a generaliza, vreau să spun că doamna Cesereanu face parte dintre acei universitari filologi, destul de numeroși, care comit la greu proză și poezie, fără a avea talent literar.

Bogdan Crețu este, printre universitarii pomeniți mai sus, o excepție care confirmă regula. Am scris despre două din romanele sale care mi-au plăcut foarte mult. El a scris, cred, despre majoritatea romanelor mele, foarte aplicat și laudativ.

Emanuela Ilie a scris, cândva, foarte entuziast, despre *Ana Maria și îngerii*. Anul acesta a dedicat, în antologia *Infernul cotidian. Imaginarul bolii în literatura română* un capitol despre mine ca scriitor și opera mea.

Octavian Soviany, în ce mă privește, cel mai important și mai complex scriitor român contemporan, a scris pozitiv, pentru prima oară, despre unul din romanele mele (*Istoria eroilor unui ținut de verdeță și răcoare*) în urmă cu mai bine de douăzeci de ani, în *Ziua literară*, pe vremea cenaclului *Euridice* condus de Marin Mincu, Dumnezeu să-l aibă în pază. Mai încoace, Soviany a scris laudativ despre trei romane ale mele, în *Observator cultural*.

Marin Mincu a scris despre prozatorul care sunt în *Ziua Literară*, iar soția sa, Ștefania Mincu, a scris despre două din romanele mele.

Ion Simuț a scris laudativ despre două sau trei romane ale mele și am înțeles că ține un curs despre opera mea la Facultatea de Litere din Oradea.

Andrei Simuț a scris extrem de entuziast despre romanele mele recente.

Andrei Terian a scris, cândva, în dispăruta revistă *Cultura*, despre două din romanele mele.

Mihail Victus, un tânăr prozator extrem de talentat, despre al cărui roman de debut am scris, la un moment dat, entuziast, a publicat cronici extrem de laudative celor mai recente romane ale mele *Drumu-i lung, căldura mare și Vertijuri, goluri de memorie. Acolo este țara mea*.

Criticul și italianistul Geo Vasile a scris despre trei sau patru romane ale mele.

Ion Pop, critic redutabil și mare poet, a scris, laudativ, despre două romane ale mele, în urmă cu vreo cincisprezece ani. Mai încoace, acum patru ani, a scris în *Steaua* despre *Rezidenți în Casa Visurilor*. Am reținut sintagma: un prozator de raftul întâi al acestor vremuri.

Dumitru Augustin Doman, prozator excelent, a scris despre nouă romane ale mele în revista *Argeș*. Parte din acele cronici există în volumul său *Cittorul de roman*.

Mihail Sadoveanu...

contactul cu acest univers particular, care i-a îmbogățit și i-a esențializat viziunea. În "Creanga de Aur", un preot al lui Zalmoxis cercetează Bizanțul, pentru a înțelege noua credință în Hristos. În "Baltagul", o femeie adună urmele sotului dispărut, descoperind o crimă, așa cum, altădată, la egipteni, zeița Isis l-a recompus pe Osiris, ucis de întunecatul Toth. În "Frații Jderi", domnitorul Moldovei nu e străin de un anume simbolism al construcției. Muntenii de la Bradu Strâmb caută semne premonitorii în zborul păsărilor. Vitoria Lipan se însoțește la drum cu un "jidov bătrân", cunosător al Cabalei și exemplele pot continua. Astfel, scriitorul ne spune că neamul nostru are rădăcini puternice, adânc înfipte în pământul tradiției primordiale, poate la

Nicolae Oprea a scris o cronică pozitivă a romanului *Mirii nemuririi* în revista *Argeș*.

Carmen Maria Mecu a publicat studiul *Despre metafizica romanelor* lui Radu Aldulescu, în *Observatorul Cultural*. A scris și o cronică superlaudativă la cel mai recent roman.

Henri Zalis, Dumnezeu să-l aibă în pază, a scris elogios despre trei dintre romanele mele și mi-a dedicat câteva pagini în *O istorie condensată a literaturii române 1880-2000*.

Alex Ștefănescu, Dumnezeu să-l aibă în pază, a scris, în 2016, două pagini din *România Literară* în care îmi desființează toate romanele scrise până în acel moment, concluzionând că vede succesul de critică al romanelor mele ca pe rezultatul unei ședințe de hipnoză în masă!

Mă opresc, după ce am bifat cam un sfert dintre criticii și scriitorii care au scris de-a lungul a peste treizeci de ani, despre cărțile mele. Ipohondru și complexat cum sunt, iau în calcul posibilitatea să fiu întrebat ce am vrut să demonstrez prin acest pomelnic narcisist-megaloman, la prima vedere. Mă grăbesc să spun că n-am vrut să demonstrez nimic, tot ce ar putea fi de demonstrat demonstrează romanele mele. Am vrut doar să-i elogiez pe cei care au scris despre aceste romane, îi socot vrednici de recunoștința mea. Recunoștința pare a fi reciprocă, dar nu este întotdeauna. Una e să scrii o cronică a unui roman, cu totul alta e să scrii un roman.

Mă întorc la criticul cu care am început aceste însemnări, Dan C. Mihăilescu. În anii din urmă, m-am gândit mult la el și m-am rugat pentru sănătatea lui. Se pare că rugăciunile mele au avut oarece putere, fiindcă se pare că Dan C. Mihăilescu s-a însănătoșit și a reînceput să apară în spațiul public, la televiziuni. Am auzit de la o persoană de încredere că, în urmă cu o lună, a apărut într-o emisune a Marinei Constantinescu, la TVR, și m-a pomenit în niște termeni care mă întristează. Radu Aldulescu este cel mai mare dușman al lui Mircea Cărtărescu. Ce să zic? Cărtărescu are dușmani mai mari decât mine, cum ar fi, bunăoară, membrii juriului Nobelului literar. Altminteri, constatarea lui Dan C. Mihăilescu mi-a amintit cum s-a produs ruptura dintre noi, în urmă cu mai bine de cincisprezece ani, marcată de un articol al domnului Dan C., intitulat, sugestiv, *Dan Stanca, nota 10, Aldulescu, nota 0*, reluat mai apoi într-o carte și în care era vorba despre felul cum era privit Cărtărescu, în lumina *Orbitorului* proaspăt finalizat, de mine și de Dan Stanca. Acesta din urmă îl elogia pur și simplu pe Cărtărescu, în timp ce eu aveam niște obiecții perpetuate, iată, până în prezent, inadmisibile pentru Dan C. Mihăilescu.

Închei, spunând că, la vremea aceea sau câțiva ani mai încoace, Cărtărescu a scris un articol vituperant la adresa celor care aveau obiecții asupra calităților lui de romancier, intitulat chiar așa: *Criticilor mei*. Era vorba acolo despre niște critici pe care-i cam dădea cu capul de pereți, unii din ei (Daniel Cristea Enache, Paul Cernat, Bianca Burța-Cernat, Mihai Iovănel), prezenți în însemnările de față. Între timp, aceștia s-au liniștit în privința celui mai de succes scriitor român. Poate au înțeles că el nu mai poate fi oprit din campania pentru gloria internațională. Eu, printre alții, am în continuare rezerve în ce privește valoarea sa literară. Nu sunt dușmanul lui și mă întristez să aflu că aș fi, conform lui Dan C. Mihăilescu, cel mai mare dușman... Dar sus să avem inimile!

fel de vechi ca ale poporului evreu. Prin simpatia față de cei simpli, întorcerea către trecut și atenția acordată simbolurilor, prin arta scrisului literar, Mihail Sadoveanu rămâne Marele Maestru al Povestitorilor.

1 Mihail Sadoveanu - "Nada Florilor. Anii de Ucenicie. Cele mai vechi amintiri", Editura Minerva, București, 1970, pag. 9

2 Idem - pag. 11.

3 Ibidem - pag. 133.

4 Academia Română, "Dicționarul general al literaturii române", vol. S-T, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007, pag. 23.

5 Mihail Sadoveanu, op. cit, pag. 78-86.

A.E. Baconsky – un prozator livresc

Nicolae Drăghici optează pentru sincronizarea criticii profesioniste cu hermeneutica aferentă ei; acea hermeneutică focusată pe descifrarea valorii expresive, printr-o comprehensiune a singularizării unui gest creator și individualizării unui demers auctorial.

Eugen Simion consideră că proza lui A.E. Baconsky este fantastică, solemnă, livrescă, transpusă în parabole cu mai multe înțelesuri. Nicolae Manolescu caracterizează proza baconskyană ca fiind a unui desăvârșit artist, dar prea vădit alexandrin, ilustrând, pe de o parte, distopia/antiutopia neagră (specie relativ nouă), iar, pe de cealaltă parte, scriitura artistă, poetizantă a unui creator de atmosferă morală sumbră și neliniștitoare.

Mihai Zamfir se pronunțase în studiul său din 1981 despre „Poemul în proză”, că derivă din textele similare ale lui Macedonski, Emil Botta și Ion Vinea. Cum adică? Prin factura post-simbolistă, prin „aerul” decadent (à la manière de Huysmans), prin straniețea morbidă, prin conștiința frisonantă, anxioasă, a protagonistului solitar, prin esoterismul detaliilor, frapante, cultivate cândva de neoromantismul fin de siècle, căruia îi erau specifice atmosfera ciudată-fantastică, impregnată de vag, imprecis, tensionată de ștergerea liniei demarcatoare dintre realitate și ficțiune (imaginar).

Nicolae Drăghici publică în 2024 ediția a II-a a unei monografii despre „Povestirile lui A.E. Baconsky” (cartea apăruse în 2016 sub alt titlu: „A.E. Baconsky – povestitor” – n.n. IPB), după un doctorat în filologie, avându-l ca îndrumător pe Marin Beșteliu, iar între referenții tezei pe Eugen Negrici, care-i va și recenza în „România literară” cartea „Tragicul la Caragiale” (o variantă trasă din teza de doctorat „Caragiale – scriitor tragic” – n.n. IPB), a cărei a doua ediție s-a tipărit la editura Hoffman, în 2018.

Așadar, în „Povestirile lui A.E. Baconsky” exegetul Nicolae Drăghici își propune o abordare alternativă pe patru niveluri/palieri: 1. Straniul și voința de mister 2. Avatarurile alienării 3. Călătoria – o aventură interioară 4. Complexul calofiliei. Dintr-o perspectivă mai generoasă, însă.

Nicolae Drăghici optează pentru sincronizarea criticii profesioniste cu hermeneutica aferentă ei; acea hermeneutică focusată pe descifrarea valorii expresive, printr-o comprehensiune a singularizării unui gest creator și individualizării unui demers auctorial. Critica literară, deci, trebuie să-și aproprieze reflecția, știința literaturii (măcar pe aceea a lui Heinrich F. Plett); trebuie să intre în contact cu sinteza generală anterioară, ca să depășească tematismul printr-o aprofundare a opțiunilor exprimate teoretic.

Autorul monografiei de față înclină spre o critică a subiectivității pure (categorială, adică), dar în complementaritate și pe o critică dramatică și existențială; în introducere precizează că analiza ar fi metoda adoptată, dirijată spre demonstrarea unității întregului univers literar baconskyan, bazată pe obsesii și atitudini comune povestirilor din „Echinoux nebunilor...”, antipoeziilor din „Corabia lui Sebastian” și volumului „Remember, fals jurnal de călătorie”.

Harold Bloom definește straniețea ca fiind cel mai puternic criteriu, ireductibil, esențial în supraviețuirea literară, care conduce filonul operei la o originalitate canonică. În acest context, ca și Borges, Baconsky excelează în fascinantele jocuri de oglinzi, în manipularea sorții straniei a personajelor. Borgesianismul povestirilor baconskylene e similar, de sorginte livrescă, de homo solitarius refugiat într-o bibliotecă.

Nicolae Drăghici se lasă, la rândul-i, surprins de refuzul temporalizării și al spațializării; reprezentarea e întunecată, devastată de repetate dezastre, peste care veghează ochiul neguros al Septentrionului;

întâmplările istorisite se desfășoară în locuri stranii, stăpânite de o singurătate apăsătoare, ca-ntr-o tragedie de Shakespeare ori de Blaga, ori de Sorescu.

Zăbovind asupra acestui aspect canonic, exegetul originar din Osica de Sus – Olt (ca și Nicolae Coande și Marian Drăghici – n.n. IPB), poet și el, de altfel, metanarativizează/metapoetizează cu talent, parcă dorind a deveni el însuși un personaj martor ocular în prozele lui A.E. Baconsky. Citez: „Pictura locurilor și oamenilor dă strania impresie a rezulta din zugrăveli suprapuse, făcute la mari intervale de timp (tehnica palimpsest). O ambarcațiune aduce la casa deocheată de pe țărmul mării, Lupanar mizer în care se petrec orgii nocturne, niște oșteni înalți cu coifuri și sulite... Într-o insulă, printre păstori barbari, se păstrează vestigiile unei arte rafinate. Pereții colibelor mizere sunt acoperiți de fresce fascinante, care în tonuri violente istorisesc soarta unor ocași relegați cândva aici... O senzație de sincronizare enigmatică a tuturor vârstelor revoluate într-un timp împietrit ne este comunicată treptat... Fauna e și ea necunoscută, bizară ca tot ce aparține acestui spațiu... Iar ținutului întreg blestemul îi ține loc de binecuvântare și de har”.

Dar la A.E. Baconsky și relațiile între indivizi sunt foarte stranii. Iar toate poveștile pe care le narează eroii sunt pline de expresii necunoscute, ininteligibile. Identitățile acestora sunt ascunse și numele din „Echinoux nebunilor și alte povestiri” livrează o literatură mascată.

Eroii acesteia n-au plăcerea introspecției; când o fac, disimulează, devenind propriul lor labirint; iar dacă se întâmplă o vorbire, se exprimă sibilinic, știind că frazele cele mai obscure sunt cele de o simplitate perfectă.

În acest fel de acțiune compozițională, A.E. Baconsky cumulează toate elementele straniei invocate până aici, în vederea unei discipline a misterului, a tainei, care îl apropie de Mateiu I. Caragiale și E.A. Poe. Căci straniu e nu numai mediul ambiant, ci și naratorul însuși, care pare să știe mai multe decât ne împărtășește. Peisajele compuse cu o migală rafinată sunt criptice, simbolurile – biblice aluzive sunt modificate cu o discreție ezoterică la toate nivelurile povestirii. Confesiunile sunt vagi, având aceeași notă neguroasă, ireală, specifică romantismului nordic. Metaforele indică și ele un climat de mister și o anumită exaltare a solitudinii. Tot farmecul povestirii constă în întreținerea unei arte a echivocului, a picarescului (preluat în „Theodoros” de Mircea Cărtărescu). Stilul epic este adecvat acestei tehnici a impreciziei, a parabolei la care suntem invitați a medita, întrucât epicul își este sieși suficient pe canavaua unui limbaj estev autotreferențial. Iar misterul se naște dintr-o alternanță de secvențe onirice, macabre, grotesc-absurde, care îl țin aproape, ca pe Mihai Eminescu, de proza germană: spectrală, profetică; formele Levantului tind să-l atragă pe narator, fie într-o repetare tragică a mitului lui Orfeu, fie într-o disoluție dezolantă, caricaturală. Infernul e o casă sordidă de plăceri, ca în „Craii de Curtea-Veche”, roman unicat al lui Mateiu I. Caragiale. Motivul farului este macedonskian, woolfian, afiliat, ca și altele, regiunii fantasticului romantic peren, corespondent cu experiența Avangardei (Julien Gracq, Peyre de Mandiargues. Fantezia lui Baconsky e de o elasticitate estetică și are în ea ironie, sarcasm „involuntar”.

În „Avatarurile alienării” (secțiunea a doua a monografiei) Nicolae Drăghici evidențiază denunțarea de către Baconsky a societății de

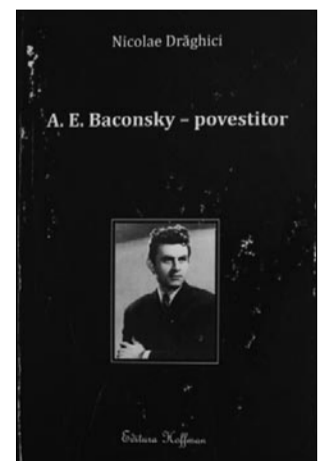
consum, a înstrăinării, a agresiunii civilizației, defavorabilă autenticei culturi, una axiologică, superioară catehismului consumului terorizant, înspăimântător, abrutizant; toate, la un loc, îi resetează omului spontaneitatea originară, reducându-l la robotizare, mașinism, la situația de unealtă impersonală, cu o expresie gestuală sau verbală lipsită de substanță (de mecanică pură), specifică, vai, expansiunii tehnocrate care strivește individul, îl anonimizează obiectual.

Filele jurnalului rețin evenimentele trecute prin filtrul spectacularului livresc, modelat expresionist în ton cu Stadler, Heym, Benn, cu care poetul, prozastic, colocoiază intim și deloc eclipsat; dimpotrivă, contribuția românului este de a fi comutat orice arhetip în escatip, în apocaliptic, în neantul lui Sartre din „Greața”; o „greață” a omului singur în jungla de consum care-i devorează identitatea.

Acum, să subliniez încă un aspect: ca și G. Călinescu, Gheorghe Grigurcu, Ion Negoitescu, Mircea Bârsilă, Adrian Alui Gheorghe ș.a., monograful Nicolae Drăghici recurge, copios, la citatul argumentativ-ilustrativ-demonstrativ, probabil, temându-se de vreo replică „suburbană” a vreunui ipochimen neavenit.

În secțiunea a III-a, „Călătoria – o aventură interioară”, Nicolae Drăghici mai reliefează încă o calitate a intelectualului rasat A.E. Baconsky: oriunde s-ar afla, scriitorul se arată obsedat de caracterul literar al vieții, de șansele culturale ale peisajului, de valorile estetice închise în realitatea cultivată. Tot ce-l interesează este de natură artistică și eseistică; e mereu preocupat de poezia europeană, vădind o erudiție colosală, hiperbolică, dar și un temperament elegiac. „Remember” stă sub semnul tensiunii spirituale, de sorginte chateaubriandescă. Poetul, eseistul suferă de un ascetism al solitudinii devorante, fiind un stâlpnic al propriilor exigențe etice și estetice, un veritabil emisar al lecturilor aprofundate. Ușor desuet, Baconsky fericește, cu un ton cronicăresc, acele timpuri când nobilii își disputau poezii, pictorii, muzicienii și arhitecții; contemporaneitatea nu mai e în stare să-și conserve vestigiile, ea se compromite într-o agonie amară, inconștientă, pustiitoare. Peisajul nordic are ceva extatic și malefic totodată, dar constituie emblema spirituală, dorul de el însuși al lui Baconsky, un calofil prin excelență, ca și Baudelaire, Apollinaire, Doinaș, Culiănu ș.a., un dandy narcisist, așezat mereu în fața unei oglinzi somptuoase, de Veneție decadentă, un gentleman elegant, melancolic, preocupat, în mod excesiv, de ceremonialul toaletei ireproșabile, vinovată parțial de o mistificare tainică-discretă; de „fixația” de a-și construi un stil al propriei personalități, cu care se identifică în viață și în artă.

În loc de concluzii la cronică-mi hermeneutică, aliniez câteva considerații asupra manierei de a scrie a lui Nicolae Drăghici: atent la fenomenologia conștiinței critice; reculegător de cuvinte–imagini–idei, pe care, în forul său interior, le reciclează deconstructiv și, imediat, reconstructiv; îndrăgostit de literatura limbajului în libertate, care strămută realitatea într-un univers imaginar. Printr-o activitate centrată pe subiectul care-și reinventează ficțiunea/dicțiunea exploratoare a lumii sensibil-inteligibile, cristalizată într-un proces de viguroasă intelectualizare, grație unei lucidități distanțate, dar și implicate într-o critică partizană cu autorul ajuns sub lupa analitică împlinită în demersul ei temerar, Nicolae Drăghici performează și convinge.

Mihai Barbu

E o mare înghesuială, dimineața devreme și la căderea serii, în fața Marelui arbore mortuar din orașul nostru. Toți sunt curioși să afle la ce literă s-a ajuns cu cei anunțați, deja, în proaspetele anunțuri mortuare. Dar, mai ales, oamenii, încă vii, voiau să știe care e vârsta medie a celor chemați la Domnul în ziua respectivă.

reportaj

Orașul nostru nu mai locuiește aici. S-a mutat pe Titanic...

Cei mai mulți oameni nu observă niciodată nimic. (E o constatare făcută, la timpul potrivit, de Holden Caulfield) Dovadă și textele următoare în care localnicii nu s-au schimbat deloc, ci doar și-au pus pe ei alte haine. De obicei, ele provin de la second hand-uri de calitate de unde le iau, dis de dimineață, cam pe apucate...

Case de amanet, second hand-uri, case de pariuri, păcănele și cafenele, case de ajutor reciproc, iar peste drum de ele/ două case mortuare, *Pomenirea & Sfânta Varvara*, (prima îi îngroapă pe cei aflați, până ieri, la putere/ cealaltă, mai modestă, îi bagă-n pământ/ pe cei care se regăsesc, mereu, în opoziție) și un singur Copac mortuar. El e acel castan bătrân, din stația de autobuz Hermes, care a permis/ familiilor îndoielate să-i lipească, pe trunchiul lui cel falnic, știri cu năpraznicile morți ale celor apropiate. Discretă, la capetele orașelor, Mâna Maicii Domnului ne cotopește orașul, încet dar cu metodă, și-mbată locuitorii/ c-un miros amețitor. Cei din centru se îmbată și ei, deocamdată, cu țăriile ieftine cărora poetul nu vrea/ să le facă reclamă, nici aici și nici acum...

Doi popi, două lumi, o singură lumină...

Inochentie, un popă dela Biserica din Centru/ și-a luat lumea-n cap și, după examenele practice/ din cale afară de grele, s-a făcut șofer pe tir. Fratele său, Afrodisie, popă și el, a rămas să stingă lumina/ care abia mai palpăia prin parohia sa. Biata de ea, bietul de el.../ Popa Afrodisie care n-a luat, încă, acea tentantă cale a străinătății/ se luptă cu demonii lui rămași, și ei, la vatra strămoșească. Aia care/ îl îndeamnă să scrie pe hârtii cu antetul Sfintei Biserici/ cu doi de i când era nevoie doar de unul singur: *Sfintele Paști se vor împărți tuturor credincioșilor*. E, să recunoaștem, o luptă inegală, dar ea se dă seară de seară...

Două alegeri paranormale pentru funcția de viceprimar rural

Comuna vecină, Beluga, are 9 consilieri și, la fiecare alegere, pesediștii au 5 și liberalii- 4. Dar, Dumnezeu e mare, se mai întâmplă, uneori, să fie și invers. Familia lărgită Măcinici, compusă doar din oameni dreți și imparțiali, are, în rândurile ei, un consilier pesedist și unul - liberal. Cei doi, Pafnutie și Timofte, sunt frați buni, dar nici unul dintre ei nu erau în cărți să ajungă, vreodată, în funcția de viceprimar. Partidele lor aveau cu totul alte opțiuni. Și atunci, fratele Timofte, cel din partidul cu 4 consilieri, și-a anunțat candidatura la acea înaltă funcție comunală. El se baza pe votul secret al fratelui său, Pafnutie, și al unora dintre așa-ziișii adversari cu care era în relații de vâdită prietenie. Când i-a venit rândul să intre în cabina de vot, Timofte a fost cuprins de o teribilă emoție și de o firească remușcare. Înainte de pune ștampila pe numele său, a făcut infarct și a căzut lat. Alegerile au rămas ca-n trenul de mare viteză pe ruta Simeria- Petroșani și retur. În comuna vecină, la mai bine de un an de la alegerile locale, nici unul dintre consilieri nu a reușit să fie ales viceprimar. Deși sunt 13 aleși, scorul între cei doi care se luptă periodic, pentru a ajunge c-o treaptă mai domn, este, invariabil, egal. Doar Necuratul știe de ce, e mereu 6 la 6..., a recunoscut, spășit, fostul primar. (Based on a true stories/ Povești bazate pe fapte reale)

Folclor nou, cu texte scrise de-un bou

Că tu cât ai flăcăit/ Tu pe toate le-ai iubit! (Inclusiv pe fata notarului, dar și pe cea a primarului. Asta îi reproșează ultima iubită, singura care-i mai dă, și-n zilele noastre, guriță.) Am citat dintr-un text provenit din folclorul nou, promovat de Antena Stars, în anul 2025...

Cum poți să intri, ca prooroc necunoscut, în istoria mare a literaturii

De 25 de ani citesc toate textele critice privitoare la povestirile mele și nu-mi aduc aminte să-mi fi dat cineva vreo indicație prețioasă, n-am auzit pe nimeni, niciodată, să-mi fi dat un sfat ca lumea. Numai Skabicevski m-a impresionat când a scris că am să mor beat criță, uitat de lume sub un gard. (Maxim Gorki)

Bizarul paradox poetic și uman

Pe Titanic, la recitalurile noastre poetice, moderatorul, aflat mereu în pană de timp, îi imploră pe toți autorii invitați să citească, înainte de cină, doar o singură poezie. Poeții își iau măsuri de precauție și, pe furis, își caută, în volumul de care nu se despart niciodată, poemul cel mai lung. Din nefericire pentru ei, publicul îl ține mine și-l apreciază foarte tare tocmai pe poetul care recită poemul cel mai scurt. *În sufrageria mătușii / pe o dantelă făcută de mâna ei/ un pește de sticlă roșie/ ascultă mereu/ aceleași știri de la televizor/ cu politicieni ce ne promit/ marea cu sarea./ Luată de val/ mătușa mea crede și ea că într-o zi/ peștele ei va începe să înoate.* Mătușa poetului Cristofor se bucură de un neașteptat succes. Dar succesul cel mai mare l-a avut criticul care, din varii motive, tocmai s-a recuzat și a promis că, la respectivul recital, el nu va mai rosti nicio poezie. Publicul a fost în delir. Iar potrivit lui Jonathan Swift Somers, de loc de prin Spring River, totul are o logică: *Be thankful if in that hour of supreme vision/ Life does not fiddle.../ Fii recunoscător dacă în acel ceas al supremei viziuni/ Viața nu se joacă...*

DL. Cap de Fier și Titi Boldescu - Omul (nostru) de fier, două legende metalifere

Pe Cap de Fier, Titi Boldescu - Omul de Fier, l-a întâlnit în Sicilia, imediat după război. Era elegant, ca orice mafiot care se respectă, și era încălțat cu scarpe noi, într-o localitate unde lumea umbla desculță, și generos cu cei care binevoiau să-l asculte. Avea, mereu, asupra lui câteva lire (cu care să-i miluiască pe cei care plecau urechea, cu sfințenie, la spusele lui) și o singură teorie: *Femeile și băutura sunt unul și același lucru! Cum să fie unul și același lucru?, s-a mirat Omul nostru de Fier. Da, mă, Titi e așa cum îți spun eu: Fie le domini tu, fie te domină ele pe tine. Cale de mijloc nu există... Așa că fii și tu, așa cum e și Cap de Fier: un bărbat elegant, încălțat cu scarpe noi și liber...*

Popa Esteban Ciocan vs. primarul Elefterie Prizzi

E o mare înghesuială, dimineața devreme și la căderea serii, în fața Marelui arbore mortuar din orașul nostru. Toți sunt curioși să afle la ce literă s-a ajuns cu cei anunțați, deja, în proaspetele anunțuri mortuare. Dar, mai ales, oamenii, încă vii, voiau să știe care e vârsta medie a celor chemați la Domnul în ziua respectivă. Primăria a încercat să domolească avântul celor care voiau neaparat să afle, din surse autorizate, ce le va rezerva ziua de mâine. Nimeni nu voia să fie luat prin surprindere. Avizierele primăriei care înconjoară Copacul n-au nici o trecere în rândul credincioșilor. Asta a încercat popa Esteban Ciocan, în repetate rânduri, să-l convingă pe primarul Elefterie Prizzi că, oricum, le pune degeaba. Copacul din stația Hermes (capăt de linie sau doar un popas intermediar, după cum ți-era scris...) are o înălțime ce atinge cerul și lumea e convinsă că doar el, din toată Valea noastră tristă și amară, mai are legături trainice cu Lumea bună de Dincolo...

Baba Oarba vs National Geographic

M-am jucat, în mai multe rânduri, de-a Baba Oarba cu National Geographic. Am sperat că mă voi întâlni cu o parte din comorile României Mari și am dat doar de *Ultimii ciurdari*, am vrut să văd, fie și prin ochii altora, Țara Oașului și i-am cunoscut pe *ultimii lupi din România*, aș fi vrut să-l zăresc, măcar preț de o clipă, pe viitorul rege Charles al III-lea în cadrul fastuos al Miracolului de la Visciri, și-am dat, nas în nas, cu *cei din urmă mineri de la noi din Vale*. În loc de Gioconda lui Leonardo am avut o întâlnire, total neprogramată, cu *Celții de altădată*. Ce întâlniri fără de noroc, ce *blind dates* de rahat! *Vântul suflă încotro vrea el și-i auzi vuietul dar nu știi de unde vine, nici încotro va merge*, ne-a lămurit Baba Oarba...

Ultimul dialog filosofic între Benoit Blanc și Mafalda Carbonel (După ce și ultima librărie din Vale și-a dat, la începutul verii anului 2025, obștescul sfârșit...)

Eu bănuiesc că volumul prietenului tău, *Cartierul Vulturului*, va avea un final ca-n *Curcubeul gravitației*, s-a băgat în vorbă și

detectivul Benoit Blanc. Pe ce te bazezi?, l-a întrebat distinsa domnișoară Mafalda Carbonel. E o poveste mai lungă dar, pentru tine, o să-ncerc s-o sintetizez, i-a răspuns Detectivul. E vorba de un roman, știu, dar eu nu l-am citit. De altfel, nimeni nu cred că l-ar fi citit, dar îmi place titlul. Descrie calea proiectilului determinată de legile naturii. E vorba de o metodă de-a mea care constă în a observa faptele fără nicio prejudecată. Eu determin arcul de cerc, drumul lin către punctul final. Iar adevărul îmi cade, inevitabil, la picioare... Dar, veți constata că și-n această carte, ca-n orice altă carte care se respectă, dificultatea și complexitatea problemei nu se află în aflarea adevărului ci ce vei face cu adevărul după ce l-ai aflat... Mafalda Carbonel a rămas cu gura căscată. După ce și-a mai revenit din buimăceală a continuat discuția doar așa, ca să aibă dumneai ultimul cuvânt: Îngerul meu mi-a zis că aceste cuvinte sunt vrednice de crezare și cât se poate de adevărate. Din această pricină, Domnul mi-a trimis pe Îngerul Său ca să-mi arate toate lucrurile adevărate și care au să se întâmple cât de curând...

O scrisoare răătăcită și neexpediată

Dear doctor Barbu,

Mă adresez acum, în acest mod, pentru că, la noi, în America se pune mare preț pe titlurile academice. Știu că în România, datorită unei inflații de titluri academice obținute fraudulos, nimeni nu mai dă doi bani pe ele. Știu cât de plăcut surprins ați fost atunci când, vizitând primul colegiu american, William & Mary din Virginia, colegii americani vi s-au adresat în acest mod. De aceea am procedat și eu în buna tradiție americană. V-am scris această scrisoare pentru că am aflat, pe căi neortodoxe, că ați scris două cărți despre oamenii aflători în Cimitirul cel Vechi, Cimitirul cel Nou și în Cel de-al treilea cimitir. Acolo unde, ca să ajungă să officieze pe acel versant abrupt, popa Neofit Hammer, bietul de el, trebuia să treacă și printr-un tunel. Nu era, oare, o acțiune periculoasă și, oarecum, sinucigașă? Ținutul unde se află cele trei locuri de veșnică odihnă e situat, nu-i așa?, pe undeva prin Transilvania și cred că l-ați botezat, pe bună dreptate, Terra Hipnotica. Știu, de asemenea, că și dv. v-ați cumpărat un colț de rai terestru situat în același perimetru hipnotic de unde n-ați plecat niciodată, cu cireși, meri, vișini, gutui, peri, liliac, și multe *mirabelles de Lorraine* (din care faceți, anual, o Confiture Extra, dulce acrișoară), aluni, dufe albe,trandafir, trifoi roșu, albastrele, salvii, margarete și flori de soc. Am sperat mereu că undeva, în lumea asta largă, spiritul meu va încolți și va da roade. S-a întâmplat să fie peste Oceanul care ne desparte iar cel care va prelua flacăra, mi-a prezis una din eroinele mele, Mary Mc Neely, se va naște chiar în anul în care eu voi părăsi această lume. *(The love is to find your own soul/ Through the soul of the beloved one!/ Iubirea e să-ți găsești propriul suflet/ Prin sufletul celui iubit!)* E, oare, o coincidență? Voi încheia această scrisoare la fel cum își încheia mama lui Liviu Rebreanu misivele trimise către faimosul ei fiu: *Adio, până la a doua venire!*

Yours, Edgar Lee MASTER

Post Scriptum la tot Cartierul Vulturului

Există undeva, în Pensylvania, un loc numit *Centralia* unde mai trăiesc doar cinci locuitori. În *Centralia* există, de asemenea, *Muntele tăcut* (*Silent Hill*, pre limba lor) unde a ființat, odinioară, o mină de cărbuni dar unde, deasupra lui, s-a insinuat, cu de la sine putere, o groapă de gunoi. Specialiștii care au părăsit localitatea au ajuns la concluzia că cele două, mina de cărbuni și groapa de gunoi, vor arde mocnit, împreună, vreo 250 de ani. Se sparie gândul, oameni buni, e vorba de un sfert de mileniu! Adică până atunci când rezerva subterană de cărbuni a Muntelui tăcut se va epuiza dela sine și *Centralia* va avea parte de o nouă viață. Dl. Ilie Brazdăverde, veșnicul nostru primar, a aflat de existența localității *Centralia* de la consilierul său personal, patronul Casei mortuare *Pomenirea*, și intenționează să înfrățească *Muntele tăcut* de la ei cu *Mina noastră tăcută* și cu Groapa noastră de azvârlit toate gunoaiile Văii. Poetul local, Arthur Tomato, a și compus, pe loc, un fel de *logo* a iminentei și fericeitei alăturări americano-române: *Tu ești ca focul/ Eu ca benzina/ Împreună vom arde/ Și-om porni, iarăși, drezina!*

SFÂRȘIT

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat luna trecută noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

Dialogul cu tema „Inteligența artificială”, în cadrul proiectului cultural „La Vama Vremii”, coordonat de scriitorul și publicistul Nicolae Badiu, avându-l invitat pe academicianul Gheorghe Păun.

Conferința cu tema „Vintilă Horia, călătorii la centrele Pământului”, în cadrul proiectului cultural „Culisele istoriei – Societăți secrete și mari inițiați”, susținut de scriitorul Cristian Cocea, directorul Direcției Județene pentru Cultură Argeș.

Dialogul cu tema „La aniversare”, în cadrul proiectului „Personalități culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-l invitat pe prof. univ. dr. Nicolae Oprea, critic și istoric literar, președinte al Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor din România.

Prelegerea cu tema „Nicolae Filimon și realismul narativ”, în cadrul proiectului cultural „Biografii triste și destine tragice din istoria literară”, coordonat de scriitoarea, criticul literar și profesoara de limba și literatura română Magda Grigore.

Conferința cu tema „Refuzul de a capitula în fața absurdului”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Colocviile Municipiului Pitești”, coordonat de redactorul-șef al revistei de cultură „Argeș”, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe Costel Pîrnău, psiholog clinician.

Prelegerea cu tema „Incursiune în iluminismul și romantismul german. Influențe în Țările Române”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură și credință în societatea contemporană”, coordonat de dr. Marius Andreescu, cercetător științific la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, membru al Asociației Române pentru Filosofia Dreptului și Filosofie Socială.

Prelegerea cu tema „Biserica <Sfântul Ioan> din Pitești”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Biografii de excepție”, coordonat de muzeograful, scriitorul, profesorul de istorie dr. Octavian Dărmănescu.

Dialogul cu tema „Mesaje din paleta colorilor universului”, în cadrul proiectului de

dezvoltare personală „Viața merge înainte!”, coordonat de poeta ing. Simona Vasilescu, avându-o invitată pe Adriana Elena Costea, pictoriță.

Dialogul cu tema „Efemeritate, mistuire în poezie și viață”, în cadrul proiectului cultural „De profundis în artă, cultură, viață”, coordonat de scriitoarea Cristina Onofre Rousseau, avându-l invitat pe poetul Mihai Victor Enache.

Concertul cameral sub genericul „Pregătind talente – <Sound Music Art> Pitești” susținut de cursanți ai Școlii de Muzică „Sound Music Art”, coordonat de profesorii de muzică Cornelia și Alexandru Ionescu, din Pitești.

Concertul de pian sub genericul „Romantic Piano”, susținut la pian și voce de artista Codruța Elena Oprea.

Prelegerea cu tema „I. L. Caragiale – Prozator”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Literatura Română Necanonică”, susținut de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Iudita Dodu Ieremia.

Lansarea cărții de interviuri „Șapte zile cu Cezar Ivănescu”, de Viorel Ilișoi, în cadrul proiectului „Personalități Culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-l invitat pe scriitorul Viorel Ilișoi.

Dialogul cu tema „Proza contemporană și viața scriitorului”, în cadrul proiectului „Invitați la <Cafeneaua literară>”, coordonat de poetul Virgil Diaconu, directorul revistei „Cafeneaua literară”, avându-l invitat pe romancierul Ion Lazău.

Prelegerea cu tema „Istoria culturală a ignoranței”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie și istorii cu Marin Toma”, coordonat de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri Pitești”, istoricul dr. Marin Toma.

Clubul literar-artistic „Mona Vâlceanu”, coordonat de editorul, scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Maria Mona Vâlceanu.

Prelegerea cu tema „Eliberarea Europei de sub naziști: 6 iunie 1944 – 8 mai 1945”, în cadrul proiectului cultural „România, țară europeană, și lungul său drum de conectare la

valorile europene”, coordonat de istoricul Ștefan Dumitrache, managerul Muzeului Municipal Curtea de Argeș.

Recitalul de poezie sub genericul „Aici sosi pe vremuri...”, susținut de poeta și traducătoarea Paula Romanescu.

Prelegerea cu tema „Despre neuroștiințele politice”, în cadrul proiectului cultural „Vaccin împotriva virusului manipulării”, susținut de psihologul, scriitorul și jurnalistul George Smeoreanu.

Prelegerea cu tema „GOANGE. Proză scurtă. Texte exemplare”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Teme Culturale în Emoții Raționale”, susținut de scriitorul, eminescologul, profesorul de limba și literatura română Lucian Costache.

Dezbateră cu tema „Renașterea patriotismului”, în cadrul proiectului „Ferestre culturale”, coordonat de jurnalistul Ahmed Jaber, avându-l invitat pe dr. Hasan Makkawi, cercetător economic la Academia de Studii Economice din București

Spectacolul muzical-coregrafic sub genericul „Hello, Summer!”, coordonat de coregraful și arbitru internațional de dans Alfred Schieb și de profesorul de chitară Andrei Bulf, susținut de copii și tineri care urmează la Centrul Cultural Pitești cursul de dans sportiv și cursul de chitară.

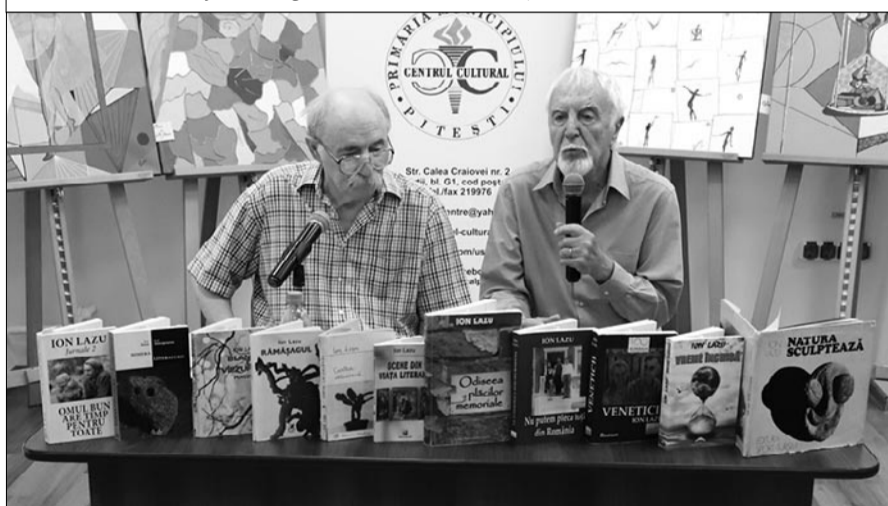
La Vama Vremii, invitat - acad. Gheorghe Păun

Colocviile Municipiului Pitești, invitat - Costel Pîrnău

Invitați la Cafeneaua literară, invitat - Ion Lazău

Lansare: „Șapte zile cu Cezar Ivănescu”, de Viorel Ilișoi

Ferestre culturale, invitat - dr. Hasan Makkawi

Rubrică realizată de CARMEN ELENA SALUB și SIMONA FUSARU

actualitate

Cristian Meleşteu

Note de lector

DUMITRU UNGUREANU, *Lia Mora*

Ed. *Ratio et Revelatio*, 2023

Nu l-am întrebat niciodată, dar sigur, în viața asta, ori în alta Dumitru Ungureanu a fost pescar – știe ca niciunul să momească cititorul, să țină firul întins până totul obosește de atâta zbatere, ori să-l slăbească pentru o gură de aer, înainte de spasmul aducerii pe mal.

Cele aproape 450 de pagini nu dau niciodată senzația de déjà-vu. Sub aparența unei cărți dominate de sexualitate izbucnesc planuri multiple, de la crime și filosofii personale până la angoasele unui adolescent. Iar umorul mușcă în pastişă celebrul discurs al lui J. F. Kennedy: „înainte să întrebăm ce face pentru noi partidul și statul, desigur, hai să ne întrebăm ce facem noi pentru partid și pentru stat, desigur.”

Scrisă, conform confesiunii autorului, pe parcursul a douăzeci și patru de ani (1975–1999), narațiunea acoperă în filigran toate realitățile epocilor pe care le traversează. O continuă senzație de plimbare sub clar de lună – dar luna e un felinar stricat și, la fiecare pâlpare, nu știi ce te așteaptă după colț.

Uneori își asumă forma unui jurnal de adolescent (mereu cu o carte de filosofie sub braț), unde neliniștea devine metodă și filosofia – proteză afectivă. Alteori se lasă citită ca o investigație jurnalistică-politistă, în care ancheta e doar un pretext pentru deconspirarea morală. Dar, cel mai adesea, romanul funcționează ca un ochi atotvăzător, rece, lucid, care

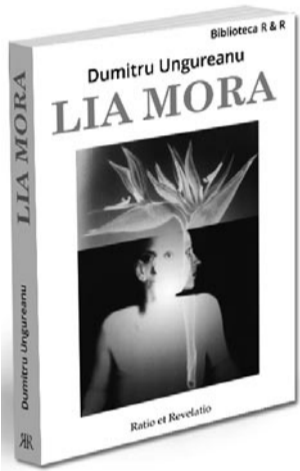
înregistrează detaliile abcesului și puroiului mental aferent, înainte ca lucirea bisturiului să le secționeze – fără anestezie.

Lia Mora, o anagramă a *Lia Amora* (ori *Moralia* sau *Amoralia*), pare că se ascunde ca un travesti în spatele tuturor aparițiilor feminine (de la cele romantizate – până la cele ce nu pot fi privite în adâncul ochilor lor albaștri, fiindcă trăiește cu impresia că în spatele azurului se ascunde însuși Dumnezeu): „Noaptea aceea am revăzut pe toate femeile iubite.” Celălalt personaj central, Lulu Visariuc, este la rândul său plurivalent, în cele treisprezece capitole dedicate fiind ba fiu de boier din viță celebră, ba politician cu funcții în Partid, ori țigan, fiu de bulibașă, cu piele albă și ochi albaștri.

Oricare ar fi realitatea acestei cărți, ascunsă în subtitlul *narațiuni despre autor, opera sa & relația lor incestuoasă*, totul se petrece la limita paroxismului: „o sorbeam fără lingură, o mâncam fără dinți, o lingeam cu o privire candidă”, iar ea „mă absorbea de inexistență”.

Iar Dumitru Ungureanu nu știe dacă a ținut în mână un stilou, ori o undiță – m-a prins, m-a tras, m-a plimbat prin lumină și umbră, iar dimineața, când m-am privit în oglindă, erau dăre albe pe sticlă. Și n-am știut dacă sunt de la mine, de la Lia ori de la Lulu Visariuc.

Și toate străluceau și întuneceau totul în jur, ca o ultimă partidă de amor, înainte de crimă.

VIOREL ILIȘOI, *Strălucitor*

Ed. *Gri*, 2023

Un reporter pleacă prin țară, dar ceea ce aduce înapoi nu sunt știri. Sunt oameni. Cu bube, cu răs, cu moarte. Cu tot ce nu încap într-un articol. *Strălucitor* e cartea acestui drum – și a unei conștiințe care n-a mai găsit redacție în care să încapă. Iar Viorel Ilișoi își face din pagină un adăpost. Și scrie dinăuntru, cu frigul peste degete. Ori învăluit de ultimul jeratic al manuscriselor pe care măturisește că le-a ars, fără regret, precum pe niște vrăjitoare condamnate să ardă pe rug.

O lume care se destramă și se ține laolaltă agățată de propriile-i resturi: sate unde primarii se tem de jurnaliști crezând că au venit cu basculantă pentru mită în locul clasicului portbagaj de Dacie; redacții improvizate, spitale în care „libertatea presei” se confundă cu bătaia. Nu e nostalgie, nici resemnare. Doar o privire care a văzut destul cât să nu se mai mire – și totuși s-o facă, în fiecare pagină.

Deși a viețuit prin marile redacții ale vremii, autorul pare că a refuzat programatic să învețe regula breking-newsului strigat de vânzătorii ambulanzii în intersecții aglomerate. E jurnalistul rar ce se pune pe masă cu tot ridicolul, înfrângerile, umilințele care nu fac titluri, dar recompun străluciri din praf ignorat de ceilalți.

Ilișoi scrie ca și cum ar ține România în palmă – și o lasă să se scurgă printre degete, fără să strângă pumnul. Și realitatea pe care o restituie e stratificată: un filon tragic învelit în

umor, o formă de demnitate care spune viața fără machiaj, dar cu o tandrețe ce ține loc de salvare. Cu fiecare întâmplare, cititorul e adus într-un loc unde răsul e strâmb și tristețea nu cere explicații.

Iar personajele vii, contradictorii, aproape neverosimile, se așează în minte induse de o oralitate tip Creangă. Două personaje alergând în căutarea unui frizer. Meseria de jurnalist, generată de nevoia unei monede de 5 lei – ce ar sătura prăpastia din stomac la un ”împinge tava”. Și, dincolo de ele, Costică Noapte, bătut și internat la terapie intensivă, pentru datorii neachitate la o partidă de poker. Ei bine, noaptea se așează peste rațiune și Costică devine simbol al libertății presei doar pentru că nu poate comunica – iar ceilalți privesc corpul diform, înțesat de fire și perfuzii și legitimația de ziarist pătată de sânge – ca pe o bătă ce a lovit în strigătul liber al jurnalistului.

Poate că nu redacțiile s-au îngustat, ci conștiințele. Iar premiul revistei ”Observator” obținut de această carte, e cel mai potrivit dintre toate distincțiile vremii, fiindcă, în esență, Ilișoi e un observator într-un fundal care nu rămâne niciodată decor, ci personaj.

Un ochi ce înregistrează rece, ca un cronograf – fără lecții, fără învățăminte. Și, poate, undeva între rânduri, ca o sămânță purtată de vânt pe o creastă de munte, se încapățânează să răsară o formă rară de supraviețuire.

Haiku

Dan Doman

floare de seră – afară prunii înfloriți	–	creasta de granit – sub ea se furișează un gușter
vânătoare de seară – trei rîndunele pe sub curcubeu	–	stînci căzute – umplînd spațiile goale zăpada
în buza pădurii – tăietorii de lemne își fac cruce	–	ploaie de toamnă – brațul ei rotund cu miros de ambră
mesteacăn înfrunzit – cu nasul în vînt îl studiază mița	–	degetele ei amestecate printre ale mele – ca un preludiu
labele cîinelui miros a iarbă proaspătă – plimbare în zori	–	cu barca pe iaz – ancorînd la umbra sălciilor

Valentin NICOLIȚOV

Seară la țară părinții mei nu mai sunt. Mai sunt greierii...	Cireși în floare – și-o altă față la braț cu alt băiat
Mormântul mamei doar c-o floare pitică. Am fost departe...	Culcați în iarbă. Calul paște liniștit dorința noastră
În podul casei din pălăria tatei scutur amintiri	Iubita-i goală... Mai bine o învelesc să nu răcească
Mă întorc din nou la casa bunicilor. Să visez puțin...	Plajă de nudiști, nu-mi găsesc prietena. O știam blondă
Două umbrele fug prin ploaia de vară: îndrăgostiți	Apus de soare – la plecarea umbra ta ar mai rămâne

Rubrică realizată de FLORIN GOLBAN

Vlad Alui Gheorghe

Polifonic

How do you say in English?

directă către hit-ul lui Sting „Englishman in New York”. Piesa este un prolog al unei povești care se rescrie – e intrarea într-o lume pe care ei au mai How do you say in English? evidențiat-o de-a lungul timpului, iar acum, prin această piesă se redeschide publicului. Este o lume diformă, nebună, cu propriile-i reguli, o lume în care nu este de ajuns să intri, cât trebuie să te adaptezi și să-i intri în grații ca să o înțelegi. „How do you say in english policlinica Vitan” – este mantra acestei piese, iar safe-word-ul pe care trebuie să ți-l tatuezi în minte, cel care te va scoate, dar și te va băga în probleme este cuvântul „Fun”.

În fiecare trupă românească apărută în ultimii douăzeci și ceva de ani este o fărâmă de Partizan – voit sau nu, e greu să nu găsești undeva, într-un colț de piesă o referință eclectică, un riff cu fuzz sau un zgomot care te scoate dintr-o poveste și te trimite instant într-alta la fel cum numai Artan și Suedezu o pot face. În anul 2025 Partizan a făcut ceva la care nu mulți se așteptau – a lansat un nou album – *Nori peste Sălăjan* – un album cu 9 piese noi, intense, puternice, cu o doză de nebunie perfect echilibrată cât să cazi de pe scenă,

Prin acest portal, Partizan te bagă în versiunea lor de „Țară a minunilor”, un loc în care pășești cu grijă. Piesa „Păsări de noapte” este o radiografie a unui nightlife care se întâmplă furibund, și în care trebuie să intri cu grijă, ca într-un râu cu debit uriaș.

Piesa „Îmi place dansul” vine ca o continuare firească, o invitație la ritualul prietenos, un ritual pentru care nu ești pregătit, dar pentru care ești oricând gata: „Îmi place dansul, sunt vrăjtit/ Îmi place dansul, fericit/ Îmi place dansul/ simt că zbor/ ascult șocat și calc ușor (...) Îmi place dansul/ dansez cu tine dacă vrei.” (Îmi place dansul)

Incursiunea în lumea aceasta continuă prin piesa „Oameni în zbor” care îți arată, asemeni portretelor mișcătoare din Hogwarts, o lume care s-a pierdut în timp. Este poate una dintre cele mai dense și apăsătoare piese de pe album dacă o privești din

perspectiva aceasta, văzând pierderea ca un câștig într-un macrameu țesut deasupra orașului care să-l protejeze foarte puțin.

Orașul te îmbrățișează cu mâinile reci de multe ori, cu mâinile ude, murdare, cu mânecile rupte, dar îmbrățișarea vine, și într-un fel este explorată în piesa „Sentimentul”, unde apare acest fals sentiment de siguranță: „Nori de plumb/ Oameni de plumb/ Ziua, noapte, apă aer, totu-i de plumb/ Chiar și florile-s de plumb/ de fier sau de plumb/ Am doar sentimentul că nu pot să mă ridic/ Sentimentul meu.” (Sentimentul)

Într-un univers într-o continuă reformare, „Omul care a uitat Limba română fără să părăsească țara” este un personaj extrem de prezent care nu îți spune multe lucruri definite, dar pe care îl auzi în permanență ca o voce care îți apare după o noapte lungă, o voce care încearcă să te îndrume spre casă fără să știe cu precizie unde stai, dar care are bunăvoință.

Albumul și povestea se încheie cu piesa „Ziua în care am părăsit planeta” un fel de ending credit ca în Star Wars, o piesă care închide ușa de urgență pe care trebuie neapărat să ieși înainte ca toată povestea să se risipească în cuvinte încercând să o explice.

Chiar și după atâta timp, după perioade mai bune sau mai grele în viața formației, Partizan ne livrează un album cât o lume paralelă în care trebuie să credem cu putere ca să o putem vedea și simți la capacitate maximă. Intră cine vrea, scapă...

dar numai după ce ți-ai aranjat în prealabil două saltele să cazi cu stil. Acest nou album - *Nori peste Sălăjan* – este abia cel de-al treilea album de studio al trupei bucureștene Partizan, lansat la nu mai puțin de douăzeci și doi de ani după albumul precedent, *București*, lăsând pauză de vreo două generații până să se întoarcă și să ne dea lumea peste cap din nou.

Înființată în 2001, Partizan a venit ca un răspuns ironic și tăios la tranziția postcomunistă – după cum aproape ne-au învățat în manuale, iar prin piese precum „Fata mea” sau „Banii” au capturat absurdul cotidianului românesc bine reprezentat la acea vreme și în presă sau în TV, cu un umor sec și un sound minimalist, devenind imnuri ale unor generații suficient de deziluzionate, dar care așteptau, și încă așteaptă o lumină salvatoare de undeva. Deși formația nu a fost niciodată în centrul scenei alternative de club, fiind mai degrabă o voce discretă a unui deranj controlat, Partizan s-a poziționat mereu într-un spațiu paralel, doar al ei, greu de încadrat stilistic, dar cu o serie de influențe pe care le-a luat și transmis mai departe în muzica românească underground cu generozitate.

Dacă este ceva ce trupa Partizan păstrează constant în muzica pe care o face, chiar și la zeci de ani distanță, este spiritul punk-rock, fiind în același timp contestatar, haotic, jucăuș și profund, refuzând cu încăpățănare formele fixe atât de plictisitoare și recunoscibile.

Albumul *Nori peste Sălăjan* se deschide cu piesa manifest, „An Englishman in Sălăjan”, o trimitere

Biblioteci subiective:

Octavian Dărmănescu/ M.C. Grăilă - Marmură și voie bună!

Octavian Dărmănescu este un artist nonconformist, care nu se alinază în mod natural tendințelor dominante ale mediului artistic actual, este spontan și original fără să își propună neapărat acest lucru. Este scriitor, cantautor, realizator de proiecte culturale. Posesor al unui inegalabil simț al umorului, al ironiei și autoironiei, Octavian Dărmănescu a lansat recent volumul *Marmură și voie bună*, concept artistic personalizat, bazat pe text și muzică. Pentru că, în ipostaza de cantautor, într-o abordare substanțială și simultan plină de haz, Octavian Dărmănescu - alias M.C. Grăilă - organizează ironic, la Pitești, *rime clasice*. Nu este prima dată. Avem o mostră postmodernă a unei antichități, deloc „desuetă”, în care corul antic grec, la el, îl reprezintă *refrenul*. În definitiv, aceste cântece cu rimă și refren aspiră la calitatea de poezii, iar textul în sine, revendică sincretismul, escaladând parcă înățimea (și profunzimea!) sunetului. Acesta este pariul ascuns al „noii făcături”. Pariuri ascunse au mai fost. În poezie însă nu te joci. E sau nu e poezie?... se pot întreba cititorii sau ascultătorii, după caz. Panoramic, la modul cantitativ la care se scrie în prezent, text și nu poezie, sentimentalism și nu expresie artistică, așa cum se scrie - prozaic, minimalist, mizerabilist - fără fond și fără formă/ fără rimă, ai putea incrimina lejer impostura. Dar, autorul prestează dezinvolt idei, metafore, *încearcă apa*, cum s-ar zice, și, de fapt, subliniază incompatibilitățile și absurditățile unor situații aparent firești. Suntem în fața unei libertăți totale, asumate. Ori scrii, ori nu mai scrii, pentru că dincolo de mască se ascunde cu adevărat emoția unui rol propriu.

Este M.C. Grăilă un fals poet? Probabil că da, ar spune unii, sigur, nu, ar zice alții. Provocarea este însă aici, în imponderabilul acestei prime arte. Mulți se cred poeți, așa cum toți se credeau altădată preoți, plecând să-și creeze singuri Dumnezei. Retorica aceasta a bântuit tot secolul al XX-lea. Pe ideea de certificare *s-au irosit mulți bani*, am putea spune, ironic, în stilul autorului, atât din partea Statului, cât și din privat: altfel spus, *cine poate fi numit poet?* Ediția statică, prinsă în turnesol, a unor cântece, ar putea fi un fel de gravură în celuloză. Cântecele sunt reduse la tăcere și murmurate doar încet, de vocea interioară a lectorului. Și ne întoarcem iar la Grecia antică, la începuturi, când poezia se cânta pentru a fi numită poezie. Un accident, un cataclism, metaforic, s-a întâmplat odată cu tiparul, cu providențialul Gutemberg: multimplicarea poeziei. Banalizarea, poate, prin repetiție. Poeziile, adică melodia poeziilor, mai precis, a fost îngropată în hârtie, ca paharele de Boemia asfixiate de gospodine și suite în pod. Brusc, s-a pierdut ceva *obligatoriu*. Hilare, versurile lui M.C. Grăilă pot fi considerate simpliste. Uneori chiar sunt, în trend deconstructivist. Dar ele țin de melodie. Foarte probabil, științific vorbind, praxisul, scopul lor, este cântul, nu declamația sau scoringul literar. Iar multe „piese” sunt chiar reușite. Bardul cântă un brand vechi, *iubirea neîmpărtășită*. Este, dintre toate depresile palmate, cel mai de succes sentiment, estetic vorbind. Pe el s-au clădit filme, cărți și cariere. El poate scrie ușor, cum s-ar zice, parafrazându-l pe Andrei Pleșu, *istoria comică a oricărei tragedii...*

Să înceapă, așadar, *lectura spectacolului!* Volumul lui M.C. Grăilă este, în primul rând, spectacol. Și poezia face parte din el. Căci singură, ea, nu mai poate ajunge așa simplu la public. Ce mai este ea, de altfel, în deconstructivismul general (izat)? Cartea aceasta râde de moarte și, probabil, în subsidiar, de viața trăită calp, investită aiurea în acumulări, inclusiv de sentimente. O reîntoarcere postmodernă, cu instrumente noi, la vechea autocritică socratică și la scepticismul antic prestat deferent de stoici.

MAGDA GRIGORE

REDACȚIA:

Senior editor: **CALINIC, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului**
 Redactor-șef: **LEONID DRAGOMIR**
 (leoniddragomir@yahoo.com); Secretar de redacție:
SIMONA FUSARU (fusaru@gmail.com,
 https://fusaru.blogspot.com); Consilier editorial:
NICOLAE OPREA; Redactori: **MIRCEA BÂRSILĂ, JEAN DUMITRAȘCU**
 (jeandumitrascu@yahoo.com)

Nota redacției:

O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu.

În schimb, tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală.

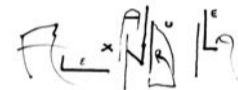
Din acest motiv, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc.

Revista **ARGES** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *.rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând, fără note de subsol).

Fiecare autor care semnează în revista **ARGES** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale.

Materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

Număr ilustrat cu grafică de ALEXANDRU ILEA.

Corectură: JEAN DUMITRAȘCU

Consilier artistic: IOAN MARCHIȘ

ARGES

Revistă lunară de cultură

- Apare sub egida **Consiliului Local, a Primăriei Pitești și a Uniunii Scriitorilor din România**
- Editată de **Centrul Cultural Pitești**
- Membră **ARIEL**

Revista **ARGES** poate fi procurată și prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediție fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT!

Vă puteți abona pentru anul 2025, costul abonamentului fiind de 50 lei/an. Plata se face prin mandat postal pe numele **CRISTINA LINTESCU, Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții, Pitești, O.P. 1, cod 110013. Tel. 0248219976.**

Contact:

Pitești, Casa Cărții, Centrul Cultural Pitești, tel./fax: 0248/219976, e-mail:

revista.arges@gmail.com, https://www.facebook.com/Revista-Arges, http://www.centrul-cultural-pitesti.ro.

Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/ **ISSN: 1221-2350**
Tiparul executat la **VENUS PRINTING SOLUTIONS** Iași.

Valentin Protopopescu

Metafizica arenei Misterul și fascinația turneelor de Mare Șlem

Monopolul, unul real, exercitat de cele patru turnee de Grand Slam asupra celorlalte competiții, mai mari sau mai mici, care se desfășoară sub tutela ATP&WTA, își are resursele într-o triplă condiționare: tratamentul care se oferă jucătorilor; calitatea și diversitatea acoperirii mediatice; nu tocmai în ultimul rând, oferta făcută publicului. Toate aceste aspecte țin de standardul extrem de înalt pe care îl oferă organizarea turnirurilor tenisistice de Mare Șlem.

Astăzi, ne vom ocupa de primul registru, cel care îi implică pe tenismeni și pe jucătoare. Contează foarte mult și adeseori este decisivă grija ca sportivilor să li se acorde cele mai bune condiții de participare. Concret, pentru Roland Garros asta înseamnă: preluarea de la aeroport și conducerea acolo la aerogară în secțiunea business class, cu ultimul tip de Peugeot (140 de monopatii cu șoferul adiacent). Oferirea celor mai rafinate, prompte și asigurate financiar servicii, de la cazare în resorturi de cinci stele prin rezervare timpurie, la menuuri adecvate, sală de fitness, program spa, lenjerie de cameră, servicii de spălătorie, confort extins, până la vestiare sofisticate, supervizare medicală și de fizioterapie permanentă, asigurarea racordării raketelor de către cel mai bun echipamentier de profil (corzi, echipament electronic, maestru racordor, pe scurt Tecnifibre), gestionarea rațională și eficientă a orarului spațiului de antrenament, excelența întreținere a parcului sportiv (a terenurilor), asigurarea bunelor condiții de rezidență și masă pentru anturaj, organizarea „la minut” a dineurilor și seratelor oficiale, mobilizarea unor servicii culturale și divertisment de *haut niveau*.

Dacă toate acestea sînt îndeplinite, atunci e lucru sigur: vă găsiți la Roland Garros (sau la oricare alt turneu de Grand Slam). De pildă, cît privește oferta culturală, la Paris, Porte

d'Auteuil, există celebrul *Tenniseum*, un muzeu dedicat istoriei tenisului mondial și francez. În fiecare an sînt organizate expoziții itinerante, concerte de jazz, conferințe, proiecții cinematografice, vernisaje. Afișul turneului este creat de un mare artist plastic, desemnat de un juriu competent.

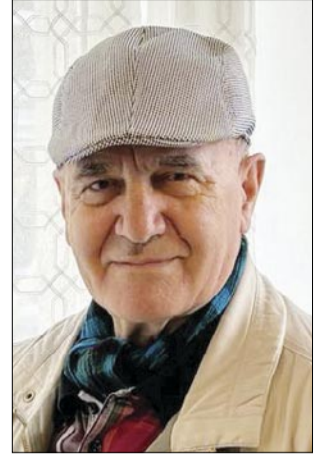
De exemplu, acum cîțiva ani neoespressionistul german Konrad Klapheck a fost desemnat „amfitrionul” vizual al competiției. În sălile muzeului există computere cu mari monitoare unde pot fi consultate digital file din istoria turneului, sînt elemente materiale din diferite epoci ale sportului alb (mingi, rachete, pantofi, echipament vestimentar, fileuri, scaune de arbitraj, cupe și trofee celebre, machete renescentiste, mănuși ale *jeu de paume*, documente medievale și moderne etc.), pot fi studiate secțiunile longitudinale ale tipurilor de suprafețe pe care se joacă la diferitele Grand Slam-uri etc. Au loc lansări de carte, urmate de sesiuni de autografe. Sînt organizate cine festive atunci cînd printre jucători există inși ce-și aniversază ziua de naștere. Etc.

Cum să nu faci o pasiune pentru participarea la un turneu de Mare Șlem? Firește, pentru sportivi, un Grand Slam este în primul rînd o încercare, o probă, un efort, suferința unei presiuni, locul unei bucurii (sau suferințe) și scena unei consacrii (ori căderi). Însă pentru public și pentru marea majoritate a jucătorilor a lua parte la un asemenea turneu reprezintă prilejul unei celebrări a ideii de tenis, ocazia unei trăiri cu totul particulare prin intensitate, calitate și unicitate...

Alexandru Jurcan

Noaptea marilor deziluzii

Am așteptat cu nerăbdare filmul lui Radu Jude, premiat cu Ursul de Argint pentru scenariu la Berlin, 2025 – *Kontinental '25*, amintind de filmul *Europa '51* de Rossellini. Orsolya (Eszter Tompa) e executor judecătoresc la Cluj. După evacuarea unui om fără adăpost (Gabriel Spahiu), care trăia într-un subsol sordid, ea intră ireversibil într-o criză morală acută. Povestește mereu, cu lux de amănunte, sinuciderea aceluia Glanetașu oropsit. Unei prietene (Oana Mardare), fostului student Fred (Adonis Tața), preotului (Șerban Pavlu), mamei (Annamaria Biluska). Se simte vinovată, nu-și găsește locul și petrece o noapte de deziluzii, alături de naționalistul recalcitrant Fred, absolvent de Drept, dar lucrînd ca livrador Glovo, obsedat de anecdotele cu „zen” și „iluminare”, într-un verbiaj cu umor negru (excelent Adonis Tața, o adevărată revelație). Apoi o partidă de sex și criza de conștiință se domolește. Zbaterea a fost doar un foc de paie?

Un film politic, cu mult cinism, despre marginalizare și inegalități sociale. Sarcastic și la marginea absurdului. Un oraș în plină expansiune economică (Cluj), unde profitul ucide umanitatea. La începutul filmului, omul străzii se plimbă prin Dino Park, adunînd ce-i poate fi de folos. Vedem dinozaurul animatronic din parcul de distracții. Automate din plastic. Reptile cu senzori de mișcare. Mai târziu, un câine metallic. Aluzii metaforice la dispariția umanului. De ce trebuia evacuat acel om? Pentru că începea acolo construcția unui hotel smart. De-a lungul filmului, Jude filmează fără încetare proliferarea construcțiilor, imobilelor, potențînd ideea unei vinovății colective. Blocuri, blocuri, case, însă acel om n-a meritat un colț imobiliar în orașul de... cinci stele. Clujul filmat e frumos, urât, vid, populat, viu. Cu cimitire, Cu castel. Orașul a aparținut Ungariei cît timp???? Jude intră într-o polemică spinoasă, mai ales cînd mama Orsolyei afirmă că „românii ne-au luat Ardealul și uite ce-au făcut cu el! Românii nu le place să muncească și se plîng mereu”. Mereu și mereu... a cui e Transilvania...? Tragi-comedie. Xenofobie. Că Orsolya e tratată mereu de „bozgoriță”. Unde pune Jude accentele? Da, subiectele sunt sensibile. Prejudecăți interetnice, tensiune etnică.

Filmul de față e mult mai bun decît celelalte filme ale lui Jude. Filmat cu un iPhone 15 în 11 zile, cu economie de mijloace. Imaginea: Marius Panduru. Construcții făcute și... cîtă singurătate urbană! Apoi, imediat, exces de vorbe, de justificări facile. Cu curaj și îndrăzneală despre costurile imense ale gentrificării. Cum arată românii în acest film? Dar maghiarii? Mulți spectatori au reacționat neplăcut după punerea degetului pe... rana transilvană. Asumarea lui Jude e însă meritorie. Filmul trebuie văzut fără superficialitate, ci cu atenție la detalii, la ceea ce pare minor. *A bon entendeur, salut!*

Șapte dintr-o lovitură

■ ARTĂ ȘI TEHNOLOGIE. În timp ce mă plimb prin parc, îmi atrage atenția un bărbos simpatic, îmbrăcat în alb, care se plimbă, vorbind singur și gesticulînd. Îl urmăresc un operator de dronă și un sunetist cu o boxă wireless. Cînd ajung mai aproape, îmi dau seama că tînărul e lucrător cultural. Realizează conținut care va fi monetizat în social media. Adică e un manelist care face playback. Iată o strofă: “Cine tot îți dă mesaje / noaptea, pe la ora trei? / Te-ntorci pe partea ailantă / Să nu vadă ochii mei” ■ MĂGULIȚI-MĂ! Din cartea “Patologiile puterii”, subintitulată “Gîndurile unui convalescent”, aflăm că Theodor Paleologu, ministru, parlamentar, candidat la președinție, are o replică preferată din “Mania grandorii”, celebra comedie după piesa “Ruy Blas” a lui Victor Hugo. La sfîrșitul unei mese bune, cînd conversația tinde să lîncezească, omul le spune prietenilor: “Și acum, măguliți-mă!”. Dacă amicii se execută, Paleologu insistă:

“Astea sunt adevăruri. Eu v-am cerut să mă măguliți!”. Grea convalescență! ■ NICI NOI NU ȘTIM. “Am făcut două mari greșeli în viață. Prima, că m-am făcut scriitor. Din cauza asta, am avut mult de suferit și pentru ce? Un gunoier de pe strada mea câștigă mai mult decît mine. A doua, că nu am rămas în SUA, mai ales în NY, unde mă simțeam ca pește în apă, puteam avea o carieră de succes. De ce dracu m-oi fi întors în România?”, declară Stelian Tănase, la o lansare de carte în Pitești. Maestre, zău că nici noi, cititorii tăi, nu știm! ■ RUMINEAZ-O PE ASTA! “Sabalenka e o jucătoare înaltă, nu se deplasează bine pe acest teren, cam tropăie cînd vine la fileu. Dacă pierde acest set, va avea mult de ruminat”, comentează unul la Eurosport TV. Nu știam că au angajat veterinari! ■ ȚĂCĂNIT LA MICROFON. Nici la Digi Sport nu e mai bine. Joacă Jaqueline Cristian cu o columbiană.

“Ăsta e stilul lui Osoriu, îți trimite la mîngi înapoi de te doare mîna, e un fel de țăcănistă!”. Bine că ești tu țăcănitor! ■ RECLAMĂ PERSISTENTĂ. Mi-a venit în minte o reclamă la Tazz, repetată obsesiv prin ianuarie-februarie: “Băi, ăsta e anul în care fiecare român trebuie să aleagă pentru el. Îți place porc? Alege porc! Îți place vită? Alege vită! Și apoi plătești ce-ai ales!” Abia acum, după anunțarea pachetului de austeritate, am înțeles-o cum trebuie. ■ POVEȘTI RADIOFONICE. “Nici Prâslea cel Voinic, crescînd într-o zi cît alții într-un an, nu ne mai salvează banii din PNRR, pentru proiectele care nu vor fi gata până în august 2026!”, zice Cătălin Cîrnu, la Radio România Actualități. Cătălin, așteptăm de la tine și povestea bihoreană cu Spânul!

CROITORAȘUL CEL VITEAZ